NY TID 10. – 16. JUNI 2015 | ÅRGANG 63 | NR. 22 | LØSSALG KR 48

ET STRÅLENDE EKSEMPEL PÅ AT VAMPYRFILMEN LEVER EVIG

SIDE 12 | FILM

VARSLERE: EN VERDEN I REDSEL FOR SITT OMDØMME

SIDE 8–9 | «STAND UP FOR TRUTH»

UKENTLIG INTERNASJONAL ORIENTERING SIDEN 1953

FILMBRANSJEN SAMLER SEG IGJEN I GRIMSTAD

SIDE 13 | KORTFILMFESTIVALEN

REISEBYRÅ OM HELLAS: LOKALNÆRINGEN ER TAPEREN

SIDE 9 | REISER

EUGENE ROGAN: DET OTTOMANSKE RIKETS FALL

SIDE 15 | SAKPROSA

NY TID

Ukens dokumentarfilm for våre lesere: *I Forgot*, side 14

FOTO: TRULS LIE, ATHEN

Et forsvarsskrift til det greske folk

HELLAS

Det greske folket må bløe, slik at europeiske politikere slipper å ta ansvar. Det er realiteten i det omvendte Robin Hood-regimet politikerne og sentralbankene har iscenesatt.

AV HANS E. OLAV

I en 3000 år gammel fortelling om Jeroboam av Israel, sønn av kong Salomo, blir det fortalt at israelerne tryglet sin nye konge om å få slippe unna åket som hans far hadde «kastet rundt halsen» deres. Historien forteller oss at dette åket var kostnaden forbundet med å opprettholde det politiske etablissementet. For israelerne symboliserte skatten på deres arbeid en umenneskelig oppofrelse, og opplevdes som et tyveri av deres eiendeler – en reduksjon fra menneske til «trekkdyr» (derav uttrykket «beast of burden»).

Historien forteller at Jeroboam lovet å vurdere folkets ønske. Tilsynelatende diskuterte han saken med sine ministre, som ikke uventet motsatte seg dette. Hvordan skulle ministrene og byråkratene ellers beholde sine privilegier? Enden på det hele var at Jeroboam ga israelerne følgende beskjed:

«Mens min far la på dere et tungt åk, så vil jeg tidoble dette åket. Som min far tuktet dere med pisker, vil jeg tukte dere med skorpioner.»

I Hellas bruker EUs politiske maktelite litt mer sofistikerte metoder for å ydmyke og rane det greske folk.

En ferdigpresset sitron. Den første krisen i Hellas var i 2010. Neste kom i 2012. EU, Det internasjonale pengefondet (IMF) og European Central Bank (ESB, populært kalt «troikaen») introduserte redningspakker. Hellas ble ikke reddet. Private greske og internasjonale banker ble reddet. Redningsaksjonen medførte at intetanende greske skattebetalere ble sittende igjen med gjelden til den private banksektoren. Det greske folk fikk tredd debitorrollen ned over hodet av greske og europeiske politikere, og de ble bedt om å spare og betale mer skatt. I Hellas tok det seks år før et korrupt europeisk politiker- og banksystem tok knekken på det greske folk. (Tidligere omtalt i Ny Tid 15.06.2015, «Den kommende økonomisk kollapsen».)

Hellas er som en ferdigpresset sitron. Bruttonasjonalproduktet (BNP) er 180 milliarder euro. Offentlig sektor, som lever av skattemidler, står for 60 prosent av BNP. Det betyr at privat sektor står for 70 milliarder euro, som representer verdiskapningen. Det er kun privat sektor som betaler skatt. Total offentlig gjeld er nærmere 500 milliarder euro – ikke 320 milliarder, som de fleste hevder. Kort fortalt skal en verdiskapning på 70 milliarder euro i privat sektor betjene en gjeld på 500 milliarder. Forholdet mellom gjeld/BNP er i realiteten 280 prosent.

Forutsetter vi at gjelden vokser med 5 prosent året (og dette er antakelig for snilt), innebærer det at BNP må vokse med 14 prosent bare for å holde følge. Det er en umulighet. Det hører med til historien at EU i 2010 uttalte at Hellas ville være ute av krisen innen 2014. Stort lenger fra sannheten er det vanskelig å komme.

Omvendt Robin Hood. Hva forhandler Hellas og troikaen om? Forhandlingene dreier seg om å redde EU-politikerne, ESB og IMF på bekostning av den greske befolkning. Beviset på det er at politikerne vil «gi med den ene hånden og ta tilbake med den andre», altså en skinnmanøver. Hellas trenger umiddelbart ytterligere 10 milliarder euro. Betingelsene er knallharde, og de faller på det greske folket. Pengene er imidlertid ikke ment å hjelpe den greske befolkning, for troikaen vil umiddelbart kreve de samme 10 milliarder euro tilbake for å betjene avdrag og renter på eksisterende lån gitt til Hellas. Ytterligere «redningspakker» på 50 milliarder står for tur. Fortsetter denne gjeldsspiralen, er det til slutt europeiske skattebetalere som ender opp med regningen fordi det greske

HELLAS … fortsetter side 8

Korrupsjon under lupen

ANTIKORRUPSJON

Grådighet og liten risiko for å bli oppdaget er de viktigste årsakene til at folk lar seg involvere i korrupsjon. Norge trenger et bedre system for varsling av korrupsjon, mener arrangør av årets Antikorrupsjonskonferanse.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN

I november avslørte avisen Klassekampen at det delvis Telenor-eide teleselskapet Vimpelcom hadde gjort seg skyldig i bestikkelser ved å overføre mer enn 600 millioner kroner til et stråselskap for Usbekistans presidentdatter Gulnara Karimova, som betaling for telelisenser i landet. Telenor kontrollerer 43 prosent av selskapet, og Telenors konsernsjef Jon Fredrik Baksaas satt i Vimpelcoms styre fra 2010 til desember 2014.

Mandag ble det klart at amerikanske myndigheter kan reise tiltale i Vimpelcom-saken allerede den 20. august – tre dager etter at nåværende Telenor-sjef Jon Fredrik Baksaas går av som sjef for selskapet. Fordi Vimpelcom er børsnotert i USA, er selskapet underlagt amerikanske antikorrupsjonsregler. Brudd på denne lovgivningen kan således avgjøres i en amerikansk domstol. Guro Slettemark, generalsekretær i Transparency International Norge, mener saken vil få konsekvenser for Telenor – også utover de rent rettslige. «De rettslige konsekvenser vil etterforskning og behandling saken i rettsapparatet vise. Når det er sagt, er det ingen tvil om at Telenors omdømme vil lide av denne saken,» sier Slettmark. «I tillegg kan det få konsekvenser for deres fremtidige virksomhet og mulighet til å få kontrakter, fordi de identifiseres med Vimpelcom så lenge de har eierinteresser i selskapet,» sier Slettemark til Ny Tid.

Liten risiko. Torsdag 11. og fredag 12. juni arrangeres Antikorrupsjonskonferansen 2015 i Oslo. Et årets hovedtemaer er grunner til at det oppstår korrupsjon- og bestikkelseskultur i virksomheter som i utgangspunktet har forebyggende apparater for å hindre dette. Ifølge en undersøkelse som foretatt av Transparency

ANTIKORRUPSJON … fortsetter side 7

Avsexifisering av miljøvern

Det var ein gong at folk snakka om å gjere klimaspørsmål sexy. I Reykjavik er poesi nok til å vekke engasjement og omsyn.

REISEBREV

METTE KARLSVIK, REYKJAVIK

5. juni 2015, på Det nordiske huset i Reykjavik: Ein Fokker 50 kjem lågt over Rádhusid, Norræna Husid og våtmarka framfor universitetet. Innanriksflyplassen ligg fem minutters vandring frå Norræna Husid, eit kvarters tur frå Reykjavik sentrum. Turen går over plattingar og trebruer bygd over våtmarka: forbi ender og gjess på pyttar og myrer. Dei gøymer hovuda mellom kroppar og vengar. Vinden og kulda forsvinn ikkje då. Den får berre mindre tak. Det har vore ein uvanleg kald etterjólsvinter i Reykjavik. Klimaskeptikarar har fått ved på bålet. Andre islendingar svarar, i undersøkjingar, at dei ikkje fryktar global oppvarming.

«Det politiske og vitskaplege språket har utspelt rolla si i kampen for klima,» seier Espen Røsbak. «Difor har vi invitert til dette *Moving Summit of Oil and Literature.*» Dørene til festsalen opnar seg. Inn kjem ein parkaskledd kar med ryggsekk og ein god del kvitt andletshår. «Forgive,» seier han: «I just came of the plane,» seier han. «Welcome, we have just started. In Scandinavian. But now we will continue in English,» seier Espen. «No, no, nei,» seier amerikanaren, og legg til på klingande gamalnorsk/islandsk: «Eg heiter Rob. Please snakk skandinavisk. Eg lærer!»

Kva skal til for at vi lærer. Kva må til for at alvoret går inn over oss. Korleis skal til dømes islendingar, som i fleire undersøkjingar nemner at dei ikkje ser på global oppvarming som eit problem, skjønner at klimaendringar gjer havet surt, og kan bety slutten for fiskeindustrien sin? «Det politiske og vitskaplege språket

REISEBREV … fortsetter side 9

Kvinnene på den afghanske landsbygda har lange dager med tungt arbeid i tillegg til barnepass og stell av de gamle – men ingen innflytelse på familiens pengebruk. Nå seiler imidlertid bygdekvinnenes egne kooperativer frem som en viktig kime til mer likestilling. REPORTASJE side 3

I AVISEN:

11. november 2008: Denne dagen angrep og arresterte fransk antiterrorpoliti medlemmene i en «autonom kommune» i landsbyen Tarnac i Midt-Frankrike. DIKT/BOK side 3

Uri Avnery om Israel: Slaget er over. Støvet har lagt seg. En ny regjering – delvis latterlig, delvis skremmende – er på plass. KOMMENTAR side 2

Fredag starter de første europeiske lekene i Aserbajdsjans hovedstad Baku. Norge burde stilt flere krav, mener filmskaper og samfunnsdebattant Erling Borgen. EUROPEISKE LEKER side 5

Russland fremstår som en sikkerhetspolitisk og militær utfordrer til Vesten. Kunnskap som var til stede under den kalde krigen, har forvitret. RUSSLAND OG NORGE, bokutdrag side 7

Regjeringens tillatelse til sjødeponi i Førdefjorden har skapt engasjement og debatt – blant annet her i Ny Tid. Miljøminister Tine Sundtoft svarer side 11.

Nils Christie er død. Hva er en passende mengde kriminalitet? LEDER side 10.

7 023060 102111

Abonnement og kundeservice:
tlf: 450 20 044 (også sms)
e-post: abo@nytid.no – www.nytid.no/abonnement
Abonnementpriser
6/12 måneder (hver onsdag) 790/1450 kr

Pentagon-papirene, kommentert av Hannah Arendt

USA I VIETNAM

I anledning varsleren Daniel Ellsbergs besøk i Oslo sist uke drar Ny Tid frem deler av en tidligere tekst skrevet av filosofen Hannah Arendt i 1971. Den strengt hemmelige rapporten kalt Pentagon-papirene tar for seg USAs strategiske innsats i Vietnam. Vi mener dette kan belyse USAs form for militære strategi og tenkning i dag.

AV JAN KROGH

Vi er tilbake i 1967: USA hadde havnet i en hengemyr i Vietnam. Det var grunnen til at daværende forsvarsminister Robert McNamara satte sammen en gruppe forskere i juni 1967, med oppgaven å skulle finne ut hvordan og hvorfor dette hadde skjedd. Bestillingen var at studien skulle være «leksikalsk og objektiv». Den tok halvannet år og ble utført av et stort antall forskere, både fra det sivile og det militære. Studien dekker tidsrommet fra president Roosevelt og andre verdenskrig og frem til starten på fredsforhandlingene i Paris i mai 1968. Det komplette studiet kalt Pentagon-papirene var på til sammen 47 bind – 7000 sider. Det fantes 15 eksemplarer av denne strengt hemmelig rapporten. Den fikk ingen betydning. Krigen fortsatte, og det var liten debatt om krigen i det offentlige rom i USA. Den gang gjorde den militært ansatte Daniel Ellsberg noen forsøk på å orientere sentralt plasserte politikere om hvordan situasjonen i Vietnam var, men uten å bli tatt på alvor. Flere måneder etter disse forsøkene, bestemte han seg for at innholdet i Pentagon-papirene var viktige nok til å bryte hans taushetsplikt og han kontaktet New York Times.

Som man også kan se i dokumentarfilmen om Ellsberg – *The Most Dangerous Man in America* (2009) – begynte avisen den 13. juni 1971 å publisere deler av rapporten, men ble midlertidig stoppet etter tre dager av en kjennelse i Federal District Court for Southern District of New York. Begrunnelsen var at hvis spredningen av dette historiske materialet fortsatte, «ville nasjonale forsvarsinteresser lide umiddelbar og uopprettelig skade». Denne saken verserte i rettssystemet i 15 dager. Washington Post og andre aviser hadde også begynt å gjengi rapporten. Deres hovedbegrunnelse var at innholdet tilhørte offentligheten, og at den ikke representerte noen fare for den nasjonale sikkerheten.

USAs Høyesterett avsa en kjennelse 30. juni – seks for og tre i mot – der avisen fikk medhold i å fortsette med å trykke Pentagon-papirene. Dommerne mente at trykkefriheten, i henhold til det første tillegget i den amerikanske grunnloven, sto over andre juridiske innsigelser mot publisering. Dette var en viktig seier for trykkefriheten og for offentlighetens tilgang til informasjon. Daniel Ellsbergs liv ble dramatisk forandret fra nå av.

Den politiske tenkeren Hannah Arendt anmeldte Pentagon-papirene seks måneder etter rapporten kom ut i New York Review of Books (Volum 17, nr. 8, 18. november 1971). Hennes tittel var «Lying in Politics: Reflections on the Pentagon Papers».

Da denne kritikken er lite kjent og fortjener mer oppmerksomhet og nærlesing, bringer vi i det følgende en rekke sitater fra rapporten. Med sin imponerende grundighet og kreativitet tar Arendt opp sider man ikke tidligere har sett, og som fortsatt er plagsomt dagsaktuelle.

USA … fortsetter på side 2

AKTUELT

Hvem vil redde Israel?

Slaget er over. Støvet har lagt seg. En ny regjering – delvis latterlig, delvis skremmende – er på plass.

ISRAELS FREMTID

URI AVNERY

Det er tid for å gjøre opp status.

Nettoresultatet er at Israel har gitt opp alle foregivender av å ønske fred, og at israelsk demokrati har fått seg et slag det kanskje aldri vil komme over.

Israelske regjeringer – muligens med unntak av Yitzhak Rabins – har aldri egentlig ønsket fred. Den freden som er mulig. Fred betyr selvfølgelig å godta fastsatte grenser. I statens grunnleggelseserklæring, som ble lest opp av David Ben-Gurion 14. mai 1948 i Tel Aviv, var enhver hentydning til grenser bevisst utelatt. Ben Gurion ønsket ikke å akseptere grensene som var trukket opp i FNs delingsresolusjon, fordi de bare la grunnlaget for en ørliten jødisk stat. Ben-Gurion forutså at araberne ville starte en krig, og han var fast bestemt på å bruke den til å utvide statens territorium.

Og det var nettopp dette som skjedde. Da krigen endte tidlig i 1949 med en våpenhvileavtale basert på de endelige frontlinjene, kunne Ben-Gurion ha godkjent dem som endelige grenser. Han nektet. Israel har forblitt en stat med grenser den selv ikke anerkjenner – kanskje den eneste i verden.

Dette er en av årsakene til at Israel ikke har noen fredsavtale med den palestinske nasjonen. Landet undertegnet fredsavtaler med Egypt og Jordan, basert på internasjonalt anerkjente grenser mellom det tidligere britiske protektoratet Palestina og dets naboer. Ingen slike grenser er akseptert av den israelske regjeringen mellom Israel og det udefinerte palestinske området. Alle israelske regjeringer har ikke engang villet antyde hvor slike grenser burde trekkes. Den lovpriste Osloavtalen var ikke noe unntak. Også Rabin nektet å trekke opp definitive grenselinjer.

Denne motstanden er fremdeles offisiell israelsk politikk. På valgkvelden etter det nylig avholdte valget erklærte Benjamin Netanjahu utvetydig at i hans regjeringstid – og for ham betyr det til hans død – kommer det ikke til å bli noen palestinsk stat. De okkuperte områdene vil altså fortsette å være under israelsk herredømme.

Ingen fredsavtale vil noe gang bli underskrevet av denne regjeringen.

Ingen fred betyr at man ønsker å bevare den territorielle status quo fastfrosset for all tid – bortsett fra at bosettingene vil fortsette å vokse og øke i antall. Dette er ikke tilfellet for demokratiet. Det er ikke fastfrosset.

Israel er kjent som «det eneste demokratiet i Midtøsten». Det er praktisk talt Israels andre offisielle navn.

Det kan diskuteres om en stat som dominerer et annet folk og fratar det alle menneskerettigheter – for ikke å snakke om statsborgerskap – kan kalles et demokrati. Men israelske jøder har vært vant til dette i 48 år, og overser det, rett og slett.

Nå er situasjonen inne i selve Israel i ferd med å endres drastisk. To fakta vitner om dette. For det første – og viktigste – er Ayelet Shaked utnevnt til justisminister. Hun er en av de mest ekstreme på ytterste israelske høyreside, og har ikke lagt skjul på at hun ønsker å ødelegge uavhengigheten til israelsk Høyesrett – menneskerettighetenes siste bastion. Høyesterett har i årenes løp klart å bli en viktig maktfaktor i Israel. Siden Israel ikke har noen skrevet grunnlov, har Høyesrett – under sterk og besluttsom ledelse – klart å spille rollen som vokter av menneskerettigheter og andre sivile rettigheter. Den har til og med annullert lover som er demokratisk vedtatt i Knesset, men som har vært i strid med den uskrevne grunnloven. Shaked har gjort det klart at hun akter å få en slutt på denne frekkheten.

Retten har overlevd mange stormløp fordi sammensetningen ikke er lett å endre. I motsetning til praksisen i USA, som virker skandaløs for oss, blir dommerne utpekt av en komité der politikerne holdes i sjakk av profesjonelle dommere. Shaked ønsker å forandre dette, og fylle opp komiteen med politikere som er lojale til regjeringen.

Retten er allerede kuet. I det siste har den fattet mange uverdige beslutninger – som å gjøre det straffbart å oppfordre til

©AFP/HEIDI LEVINE

boikott av bosetningene. Men dette er bare småtterier i forhold til det som kommer til å skje i nærmeste fremtid.

Kanskje verre er Netanjahus beslutning om selv å ta hånd om kommunikasjonsdepartementet.

Dette departementet har alltid blitt sett ned på, og betraktet som noe som har vært reservert for politiske lettvektere. Netanjahus egenrådige insistering på å overta det selv, er illevarslende.

Kommunikasjonsdepartementet kontrollerer alle fjernsynsstasjonene, og indirekte også avisene og andre medier. Ettersom alle israelske medier har svært anstrengt økonomi, kan denne kontrollen vise seg å være dødelig.

Israelske regjeringer – muligens med unntak av Yitzhak Rabins – har aldri egentlig ønsket fred.

Netanjahus sjef – enkelte sier hans «eier» – er Sheldon Adelson, mannen som kunne tenke seg å være diktator i USAs republikanske parti. Han utgir allerede en gratisavis i Israel som har ett eneste mål: å støtte Netanjahu personlig mot alle fiender, inkludert konkurrentene i hans eget parti, Likud. Avisen – «Israel Hayom» (Israel Today) – er Israels mes utbredte avis, med den amerikanske kasinokongen i ryggen, som pøser et uvisst antall millioner inn i den.

Netanjahu er fast besluttet på å knekke all opposisjon i elektroniske og skriftlige medier. Opposisjonskommentatorer bør se seg om etter andre jobber. Channel 10, som blir ansett for å være litt mer kritisk til Netanjahu enn dens to konkurrenter, skal sannsynligvis stenges.

Det er vanskelig å unngå en avskyelig analogi. Ett av nøkkelordene i nazi-vokabularet var det redselsfulle tyske ordet *Gleichschaltung* – som betød at alle mediene skulle knyttes til den samme energikilden. Alle aviser og radiostasjoner (tv fantes ikke) hadde redaksjoner som besto av nazister. Hver morgen sørget en embetsmann fra propagandaministeriet – en Dr. Dietrich – for å samle alle redaktørene og fortelle dem hvordan morgendagens overskrifter, lederartikler og så videre skulle være.

Netanjahu har allerede sagt opp sjefen for tv-avdelingen. Vi kjenner ennå ikke navnet på vår egen Dr. Dietrich.

Som et muntert motstykke har Miri Regev blitt utnevnt til kulturminister. Regev er en høyrøstet kvinne med en vulgær stil som er blitt et nasjonalt symbol. Det er ikke engang mulig for noen å gjette seg til hvordan hun kunne bli armeens talsperson. Stilen hennes, som når hun avslutter enhver offentlig ytring med oppfordringen «Applaus!», har blitt en vits.

Det mest effektive redskapet til avdemokratisering er Utdanningsdepartementet (som ikke er effektivt til noe som helst annet). Israel har flere utdanningssystemer, som alle er finansiert – og fra nå av kontrollert – av Utdanningsdepartementet. To systemer hører helt og holdent regjeringen til: det alminnelige «stats»-systemet, og det selvstendige «religiøse stats»-systemet. Og så er det to ortodokse systemer, det ene ashkenazy, det andre østlig. I noen av disse blir det bare undervist i religiøse emner – ingen språk, ingen matematikk, ingen ikke-jødisk historie. Det gjør at uteksaminerte herfra er uegnet i arbeidslivet, og er avhengige av milde gaver fra sine religiøse samfunn resten av livet.

Før den israelske staten ble til, eksisterte det også et venstresystem med sosialistiske verdier, særlig i forbindelse med kibbutzene. Dette ble avskaffet av David Ben-Gurion, fordi det ble sagt å være for «statlig». Den forrige regjeringen gjorde et forsiktig fremstøt for å tvinge de ortodokse til å innføre «kjernestudier» i skolene sine, som aritmetikk og engelsk. Dette er gitt opp nå, siden de ortodokse er blitt medlemmer av regjeringskoalisjonen.

Den virkelige kampen, som starter nå, dreier seg om de «alminnelige» offentlige skolene – som til en viss grad har vært frie. Min avdøde kone Rachel arbeidet som lærer i en slik skole i nesten 30 år, og gjorde som hun ville da hun forsøkte å innprente humanistiske og liberale verdier i elevenes sinn.

Slik er det ikke lenger. Israels mest nasjonalistisk-religiøse leder, Naftali Bennett, har nå blitt utdanningsminister. Han har allerede annonsert at hans hovedmål er å gjennomsyre de unge med en nasjonalistisk-sionistisk ånd, for på den måten å oppdra en generasjon av virkelige israelske patrioter. Ingen antydninger om humanisme, liberalisme, menneskerettigheter, sosiale verdier eller noe annet slikt vrøvl.

Netanjahu har også overtatt Utenriksdepartementet. Mange av departementets funksjoner er spredt mellom seks andre departementer. Påskuddet er at Netanjahu holder den prestisjetunge plassen åpen for Arbeiderpartiets leder, Yitzhak Herzog, som han foregir å ville invitere inn i regjeringen. Herzog har allerede avslått høyt og tydelig. (Jeg går ut fra at den reelle eieren av regjeringen, Sheldon Adelson, uansett ikke ville ha tillatt det.)

Netanjahus virkelige hensikt er å hindre enhver potensiell konkurrent i å skaffe seg internasjonal og nasjonal prestisje i denne stillingen. Han leder jo utenrikspolitikken alene i alle fall. Alt i alt trer det frem et dypt bekymringsfullt bilde for alle som elsker Israel.

Netanjahu er fast besluttet på å knekke all opposisjon i elektroniske og skriftlige medier.

Det dreier seg ikke så mye om at maktbalansen i Israel er endret (for det er den ikke), men at de verste elementene på høyresiden har tatt over og presser ut nesten alle høyremoderate. Hittil har disse ekstreme elementene blitt dempet. De har snakket høyt, men har ellers ikke gjort så mye av seg. Det er forandret nå. Det ekstreme høyre har fått selvtillit, og akter å bruke makten det har.

Den israelske venstresiden (som beskjedent kaller seg selv «sentrum-venstre») har mistet kampviljen. Deres eneste håp er «press fra utlandet». Særlig fra Det hvite hus. Barack Obama hater Netanjahu. Når som helst nå vil det bli brukt amerikansk press, og Israel vil bli reddet fra seg selv.

Det er en behagelig tanke. Vi behøver ikke gjøre noe som helst. Frelsen kommer utenfra, deus ex machina. Halleluja. Uheldigvis er jeg en ikke-troende. Det jeg ser for meg er at USA øker støtten til Netanjahu-regimet og tilbyr svære våpenforsyninger som «kompensasjon» for den kommende atomavtalen med Iran. John Kerry, som har vært ydmyket av Netanjahu og behandlet med åpen forakt, ligger krypende ett eller annet sted ved føttene våre. Obama skryter av at han har gjort mer for «Israel» (som betyr den israelske høyresiden) enn noen annen president. Frelse kommer ikke fra den kanten. Guden vil forbli i maskinen.

Det er bare én form for frelse: den vi bærer inne i oss. Noen håper på en katastrofe som vil få folk til å åpne øynene. Jeg ønsker ingen katastrofer. Jeg vil ikke at Israel skal bli en kopi av Al-Sisis Egypt, Erdogans Tyrkia eller Putins Russland. Jeg tror vi kan redde Israel – men bare dersom vi kommer oss opp av sofaen og spiller vår rolle.

Avnery er korrespondent i Ny Tid.

USA … fortsetter fra forsiden

Hannah Arendt slår raskt fast at *bedrag* er det grunnleggende temaet som avdekkes i Pentagon-papirene. Og som hun skriver: «De mangefasetterte løgnenes kvikksand, bedrag så vel som selvbedrag, må utvilsomt overvelde enhver leser som ønsker å granske dette materialet – som ulykkeligvis leseren må godta som infrastrukturen av nesten et tiår i USAs uten- og innenrikspolitikk.»

Men først noen ord om Hannah Arendt. Hun er en av de mest originale, produktive og innflytelsesrike tenkerne i det forrige århundre. Hun er mest kjent for *The Origins of Totalitarianism* (1951), *The Human Condition* (1958, norsk 1996) og *Eichman i Jerusalem – The Banality of Evil* (1963, norsk 1965). For et par år siden ble hun portrettert i filmen *Hannah Arendt*, med fokus på sistnevnte bok.

Hun er krevende og langt fra lettvint i de emnene hun tar opp. Det dreier seg om de store spørsmål om hva som bidrar og hva som hemmer en totalitær utvikling. Hun er konkret og tydelig på hva hun oppfatter som truslene det demokratiske samfunnet står overfor. I *The Human Condition* definerer hun moderniteten som «tankeløshet – den hodeløse uvørne eller hjelpeløse forvirring eller selvtilfredse gjentakelse av 'sannheter' som er blitt så uviktige eller tomme». I boka *Why Arendt Matters*, som er skrevet av en av hennes elever, Elisabeth Young-Bruehl, hører vi at Arendt mente at en ny type kriminelle kom inn i verden på midten av det 20. århundre: byråkraten som var blind for konsekvenser – en agent for en kriminell stat, frakoblet fra verden – eller så fremmedgjort fra den at han kunne ødelegge den, bit for bit. Et usedvanlig mot og omtenksomhet var nødvendig. Hannah Arendt var opptatt av begreper: *Totalitarismen* var et begrep som hun ga tydelig innhold basert på erfaringene fra Stalins Sovjet og Hitlers Nazi-Tyskland. Og «det ondets banalitet» er blitt en endimensjonal lydplakat, tømt for de grundige overlegningen som inngikk i hennes dannelse av dette begrepet.

I sin kritikk av Pentagon-papirene diskuterer hun høsten 1971 forekomsten av løgn gjennom den politiske historien, og fokuserer så på hvordan løgn gjennomsyret naziregimet. Arendt går deretter inn i nåtiden: «I tillegg til mange sjangre av løgn som er utviklet tidligere, må vi nå legge til to nyere varianter.» En ny løgnsjanger var «den tilsynelatende uskyldige fra pr-folkene i regjeringen, som fikk opplæring av den oppfinnsomme påvirkningsindustrien på Madison Ave». Den andre, og viktigere, var en helt ny måte å lyve på, som ble omfavnet av de ekstremt velutdannede, teorielskende byråkratene i regjeringen som sto for gjennomføringen av Vietnamkrigen: å benekte eller å lyve om fakta som ikke var i overenstemmelse med teoriene deres. De laget vitenskapslydende antakelser, som de så i neste omgang forsøkte å påtvinge virkeligheten ved å iscenesette teoriene som om de var et manuskript/dreiebok til en film. Disse byråkratene – teorikratene – levde i håpet om at virkeligheten ville passe som hånd i hanske til løgnene deres, så på den måten ville alle deres pseudo-vitenskapelige teorier om hvordan krigen ble vunnet bli innfridd som ved et trylleslag.

Arendt beskriver hvordan «den psykologiske forutsetning for menneskelig manipulering nå også har blitt en av hovedsalgsvarene i den vanlige og lærde meningsdannelsen». Men denne doktrinen kan ikke endre noe ved den måten mennesker utvikler overbevisninger på eller forhindre dem fra å følge det de selv er overbevist om. Så den eneste farbare veien, bortsett fra ren terror, til å ha reell innflytelse på innbyggernes oppførsel er fremdeles å bruke gulrot og kjepp. Derfor er det også metoden man nesten automatisk falt tilbake på når situasjonen ble for vanskelig for teorien. Den siste generasjon intellektuelle, som vokste opp i denne ville atmosfæren av omfattende reklame ble fortalt at en halv del av politikken dreide seg om «image-making»/omdømmebygging og den andre halvdelen var kunsten å få folk til å tro på det. For teorikratene var den største skuffelse i Vietnam-eventyret at de oppdaget at det fantes mennesker der gulrot og kjepp metoden ikke fungerte.

***«En ny måte å lyve på* som ble omfavnet av de ekstremt velutdannede, teorielskende byråkratene i regjeringen som stod for gjennomføringen av Vietnamkrigen.»**

Arendt hevdet at det eneste mennesket som høyst sannsynlig var det ideelle offer for fullstendig manipulering, var USAs president. Hun begrunnet det med hvordan han, på grunn av arbeidets uhyrlige omfang, må omgi seg med rådgivere, «nasjonale sikkerhetsforvaltere» som Richard J. Barnet nettopp kalte det. Disse «utfører sin makt i hovedsak ved å filtrere den informasjonen som når presidenten og ved å tolke den ytre verden for ham».

«Det er fristende å påstå at presidenten som etter sigende er verdens mektigste mann fra det mektigste landet, er den eneste personen i dette landet som blir forelagt forhåndsbestemte og begrensede valgmuligheter. Dette er selvsagt bare mulig når den utøvende makt har kuttet forbindelsene til den lovgivende makten i Kongressen, som er en logisk konsekvens når Senatet både fratas og motvillig utfører sin makt i det å være delaktig og rådgivende i utformingen av landets utenrikspolitikk.

Som vi alle vet, er en av senatets funksjoner å beskytte selve beslutningsprosessen mot skriftende stemningsbølger og trender i storsamfunnet. I dette tilfellet, narrestrekene i konsumentsamfunnet og PR folkene som forsyner det.»

Målsettingen eller hensikten med USAs engasjement endret seg dramatisk over tid: «Først hadde vi de offisielt uttalte målsettingene – 'å sikre at det sør-vietnamesiske folk får muligheten til å bestemme egen fremtid' eller 'å hjelpe landet med å vinne i sin konkurranse mot den kommunistiske sammensvergelsen' eller å isolere Kina og unngå dominoeffekten av å forsvare Amerikas rykte som 'en garantist mot undergravende motkrefter'.»

Her viser Arendt hvordan et nytt hovedanliggende trer frem: «Den tilbakevendende frykten i Pentagon-papirene er betydningen av et nederlag – ikke om velstanden i landet, men 'om De Forente Staters og dens presidents rykte'.» Altså rett før, og i løpet av de mange overlegningene om det var tilrådelige å bruke bakkestyrker mot Nord-Vietnam, var hovedargumentet ikke frykten for et nederlag i og for seg, eller opptatthet av hva som kom til å skje med troppenes velbefinnende, men «Når det er amerikanske tropper på bakken, er det vanskelig å trekke dem ut, uten å innrømme nederlag.» Til slutt er den politiske målsettingen «å vise verden hvor langt USA er villig til å gå for å støtte en venn» og «for å stå ved sine forpliktelser».

Amerikanske McNaugton har en mye sitert fortegnelse over de amerikanske målene fra 1965: «70 prosent for å unngå et ydmykende nederlag (vårt rykte som garantist), 20 prosent for å sikre Sør-Vietnam og tilgrensede områder utenfor kinesisk innflytelse. 10 prosent-for å sikre sør-vietnameserne et bedre, friere liv.» Han «er forfriskende i sin ærlighet,» skriver Arendt.

Og hun kommer med nye eksempler på hvor omskiftelige og motstridende målene med krigen var: «For å overbevise verden,» for å vise at USA «var en 'good doctor' som holdt hva han lovet, var tøff, villig til å ta sjanser, til å blø og ramme fienden skikkelig». Dette å benytte et «lite underutviklet land, kjemisk renset for noen som helst strategisk viktighet, var en *test* på USAs kapasitet til å hjelpe et land med å stå i mot den kommunistiske 'frigjøringskrig'».

Det grunnleggende, altoverskyggende målet var altså verken makt eller profitt, men derimot å opprettholde forestillingen om det omnipotente – forestillingen og omdømmet om en verdensledende nasjon som både har vilje og evne til å få det som den vil på verdens scene. Med en begrepsbruk hentet rett ut fra teaterverdenen. For å nå det endelige målet' ble politikken gjort om til et spørsmål om kortsiktige, utskiftbare midler. Ikke en gang til slutt, da det totale nederlaget i denne utmattelseskrigen var et faktum, var det om å gjøre å unngå selve nederlaget, men for enhver pris å unngå å innrømme det. Målet er altså ikke verdensherredømme, men det å holde liv i en forestilling om et omdømme – ved å utvikle en verdensomspennende strategi for å finne kampen om folkets sinn. Som Arendt skriver: «Dette er virkelig noe nytt i det omfattende arsenal av menneskelig dårskap i nedskrevet historie.»

I denne kampen ble alt meningsinnhold i språket omgjort til tall og prosenter. Dette gjør det komplett umulig å begripe elendigheten av de løsningene som presenteres for innbyggerne. «Innholdsløse ord og uttrykksmåter florer som 'pasifisering', 'omplasseringsprogram', 'avblading' og 'avskoging', 'napalm' og 'anti-personell-kuler' laget til beste for en 'venn' som trenger å bli 'reddet' og brukt mot en 'fiende' som verken vil, ønsker eller har krefter til å bli oppfattet som det før vi angriper ham.»

Det mest absurde og utrolige er at tilsynelatende ingen av teokratene oppfattet at verden kan bli ganske skremt av denne type amerikansk vennskap og omfanget av de forpliktelsene USA er villig til å bruke for å innfri dem når de blir demonstrert og satt ut i livet. Arendt er krystallklar: «Uansett forholdet, eller den manglende forbindelsen mellom fakta og beslutning, mellom etterretningsvesenet og de sivile og militære tjenestene, er muligens dette det mest betydningsfulle og helt sikkert også den best bevarte hemmeligheten som Pentagon-papirene avslørte.»

Pentagon-papirene viser hvordan USAs rolle helt fra begynnelsen i Sørøst-Asia, var langt fra lovende. Og siden den utøvende makten fremdeles mente at det var nødvendig med støtte fra kongressen for å kunne starte en krig foreslo Pentagon å starte en hemmelig krig. Eisenhower var så gammeldags at han trodde på den amerikanske konstitusjonen:

«Han hadde overlegninger med kongresslederne og gikk i mot åpen intervensjon siden han var klar over at han ikke ville få støtte i Kongressen. […] Den militære operasjonen i Saigon ble dannet av Eisenhower-administrasjonen under kommando av oberst Landsdale. Hans oppdrag var ‹å gjennomføre para-militære operasjoner› […] ‹og politisk-psykologisk krigføring.› I praksis betydde dette å trykke løpesedler for å spre løgner som feilaktig ble tillagt den andre siden, og å helle ‹forurensende stoff i motorene› på Hanois busser før franskmennene dro fra Nord, å stå for ‹engelsk undervisning av elskerinnene til sentralt personell› og knytte til seg en del vietnamesiske astrologer.»

Denne latterlige perioden fortsatte til begynnelsen av 60-tallet, frem til det militære overtok.

Hannah Arendt gjør et stort nummer av at de presise og reelle observasjonene som ble samlet inn – og som ikke stemte med skrivebordskrigernes utregninger – ble totalt ignorert. Hvis kartet ikke stemmer med terrenget, er det kartet som gjelder: «Etterretningsvesenets faktainnsamling var stort sett skilt fra de hemmelige operasjonene som fortsatte på bakken. Dette betyr at deres ansvarsområde var begrenset til utelukkende å samle og analysere informasjon, i motsetning til å lage nyhetene. De hadde ikke noe insentiv til å vise til positive resultater og det var heller ikke noe press fra Washington om å lage gode nyheter for å mate PR-maskineriet, å koke sammen eventyr ‹om fortsatt fremgang, og mirakuløse forbedringer, år inn og år ut.›»

Disse var forholdsvis uavhengige, noe som resulterte i at de formidlet sannheten.

Provokasjon brukt som begrunnelse for «gjengjeldelse» – det er vel det som seinere blir omtalt som *pre-emptive strike* – forebyggende, førstehåndsangrep. De eneste merkbare sporene etter den skjulte krigen var denne avskyelige «provokasjonsstrategien». Det innebar at hele programmet hadde som mål, med fullt overlegg å provosere Vietcong til å handle på en sånn måte at det i seg selv ble en grunn god nok til å utløse systematiske og omfattende amerikanske flyangrep.

«Hvis kartet ikke stemmer med terrenget, er det kartet som gjelder.»

Pentagon-papirene gjennomsyres av et syn på Vietnam, uten egen historie, en kultur uten betydning, utelukkende av militær-strategisk viktighet: Eller med Arendts ord:

«Det Vietnam mangler er ikke 'kultur', men strategisk viktighet. 'Indokina er ikke viktig militært sett', som det stod i et notat fra øverstkommanderende i 1954 – men et terreng for en moderne mekanisert hær, med gode mål for flyvåpenet. Det som førte til det katastrofale nederlaget for amerikansk politikk og væpnet intervensjon var ikke en hengemyr, men politikken ‹bare ett skritt til› der hvert nytt skritt lovet fremgang, på lik linje med lovnaden om det forrige skrittet også hadde gjort, uten at det hadde fungert,» som Arthur Schlessinger Jr hadde beskrevet det. Dette sitatet er tatt med av Daniel Ellsberg som helt korrekt kalte denne antakelsen en myte, men en som det med overlegg ble hoppet bukk over. De ga blaffen i alle historiske, politiske og geografiske fakta i over 25 år. […]

Dersom hengemyr-modellen er en myte, og dersom det ikke finnes en storslått imperialistisk krigslist eller vilje til verdensherredømme, for ikke å snakke om manglende interesse for landområder, ønske om profitt, og heller ikke en bekymring for nasjonal sikkerhet, og dersom leseren heller ikke slår seg til ro med sånne generelle betraktninger som ‹en gresk tragedie› (Max Frankel), da blir spørsmålet som Daniel Ellsberg nylig stilte ‹Hvordan kunne de?› i stedet for lureri og løgn forbli hovedanliggende i denne bedrøvelige historien.

For det er et urokkelig faktum at USA var verdens rikeste og mest dominerende makt etter avslutningen av den Andre verdenskrig og i dag. Bare et kvart århundre senere blir Nixons metafor om ‹denne stakkarslige og hjelpeløse giganten› en urovekkende dekkende beskrivelse av ‹verdens mektigste nasjon›.»

I Pentagon-papirene har vi med folk å gjøre som gjorde alt som sto i deres makt for å overbevise mennesker ved å manipulere dem. Men siden det de på holdt på med foregikk i et fritt land, der all slags informasjon var tilgjengelig, lyktes de ikke helt med dette. Med Hannah Arendts egne ord: «Det kan virke som om ikke noe elfenbenstårn av lærde noen gang har vært så godt forberedt på å fullstendig ignorere livets fakta enn det de forskjellige tenke-tankene gjorde for problemløserne og omdømmet til det Hvite hus eller Presidentens rådgivere.»

Arendt beskriver hvordan en dødelig blanding av 'maktarroganse', av ren innbilning om uslåelighet, av innbildingen om å ha uendelige ressurser, den omfattende irrasjonelle troen på å kunne regne seg frem til en endimensjonal virkelighet, ble det førende motiv i beslutningen om opptrappingen i Vietnam i 1964.

Hun kunne i 1971 hevde at så lenge pressen er fri og ikke korrumpert, er den uerstattelig og kan da med rette betegnes som den fjerde statsmakt. Arendt er optimist:

«Men et forhold har blitt tydelig i løpet av de siste månedene, før november 1971: De halvhjertede forsøkene fra regjeringshold på å hoppe bukk over konstitusjonelle garantier og skremme og true de som hadde bestemt seg for ikke å bli skremt eller truet, og som heller ville velge å gå i fengsel enn å se at deres rettigheter ble tatt fra dem, er ikke tilstrekkelig og vil heller ikke være nok til å ødelegge denne republikken.»

Som for dagens Edvard Snowden og andre. Det er ikke uventet at hun den gang kommer inn på hvordan Pentagon-papirene blottstiller at forutsetningen for å drive politikk, blir systematisk undergravd og umuliggjort. Det å ha tilgang til kontrollerbar informasjon og presise virkelighetsbeskrivelser er et helt nødvendig og maktpåliggende fundament for å bygge politiske diskusjoner og beslutninger. Systematisk løgn og det å utsette objektive funn for et bombardement av usaklige angrep på de mest utspekulerte måter, hører ikke hjemme i en styreform som smykker seg med ordet demokrati.

Et levende demokrati forutsetter handling av informerte, interesserte og handlende borgere.

Når det blir overlatt til PR-byråer å sette dagsorden for å fange folks oppmerksomhet, blir handling umulig. Arendt skiller skarpt mellom dyrs instinktive atferd og mennesker potensial for bevisste handlinger som forutsetter sosiale og åpne rom.

For Arendt var skillet mellom offentlig og privat fundamentalt. Ett karakteristisk trekk ved det offentlige er transparens, åpenhet, gjennomsiktighet. Det offentlige rom skal være åpent for de som er med, mens det private er et lukket rom.

I NRKs Aktuelt 3. juni beskrev Daniel Ellsberg at Snowdens avsløringer snur dette fundamentalt på hodet ved at det offentlige blir et lukket rom, mens det private ble gjennomlyst og åpent for makthaverne. Makthaverne vet alt om folket, mens folk vet ingenting om makthaverne.

Krogh har tjenestegjort fem år i Luftforsvaret og Hæren, med to kontingenter bak seg i Libanon. Han har oversatt sitatene.

INTERNASJONALT

Pionerer for et nytt Afghanistan

LIKESTILLING

Kvinnene på den afghanske landsbygda har lange dager med tungt arbeid i tillegg til barnepass og stell av de gamle – men ingen innflytelse på familiens pengebruk. Nå seiler imidlertid bygdekvinnenes egne kooperativer frem som en viktig kime til mer likestilling.

AV TERJE MAGNUSSØNN WATTERDAL

Høyt oppe i åsene i det sentralafghanske høylandet ligger landsbyen Ab-Burda. Det lille bygdesamfunnet befinner seg seks kilometer unna Sang-e-Masha, den største markedsbyen og administrasjonssentrum i Jaghoridistriktet lengst øverst i Ghazniprovinsen. Ab-Burda ligger i et tørt og steinete, men utrolig vakkert landskap – 2400 meter over havet med utsikt over Sang-e-Masha-elven og de snøkledde fjellene rundt dalen. Over 90 storfamiler har sitt hjem i den lille landsbyen, der de aller fleste lever av landbruk og husdyrhold.

Kvinnene på den afghanske landsbygda har liten tilgang til utdanning, de gifter seg ofte tidlig og de får mange barn. De har lange dager med både tungt husarbeid og hardt gårdsarbeid – i tillegg til alt som kommer av omsorgsarbeid, barnepass og stell av mannens eldre slektninger. Men så lenge alt arbeidet de gjør er ulønnet, har de liten innflytelse på hjemmene sine og sitt eget liv.

Noe er imidlertid i ferd med å skje. De siste tre årene har over 1500 kvinner fra den afghanske landsbygda i samarbeid med Afghanistankomiteen begynt å etablere kvinnekooperativer og kvinnestyrte mikrobedrifter. Tilgang til egne inntekter er et viktig ledd på veien mot likestilling, sosial utjevning og økonomisk vekst. I mai 2015 ble det gjennomført en studie som viser at 90 prosent av kvinnene i de hundre selvhjelpsgruppene forteller at de har fått mer innflytelse hjemme etter at de begynte å tjene egne penger. Vi har besøkt kvinnekooperativet i Ab-Burda.

Butikk. I 2013 fikk kvinnene i Ab-Burda tilbud om lese- og skriveopplæring. Landsbymoskeen åpnet dørene for tretti kvinner mellom tjue og femti år som fikk begynne med voksenopplæring. Etter at kvinnene hadde lært seg å lese, skrive og regne, ble femten av kvinnene enige om i å ta imot tilbudet fra Afghanistankomiteen om å starte en selvhjelpsgruppe. Målet med gruppen var å starte næringsvirksomhet, sånn at kvinnene kunne få egne inntekter som de i fellsskap kan bestemme over.

AFGHANISTANKOMITEEN

Afghanistankomiteen er en solidaritets- og bistandsorganisasjon som driver langsiktige prosjekter og nødhjelp i Afghanistan.

Ble stiftet i 1979 etter den sovjetiske invasjonen av landet, og jobber nå særlig innen områdene utdanning, helse og miljø.

Komiteen har de siste tre årene jobbet sammen med over 1500 kvinner fra noen av de mest avsidesliggende delene av Afghanistan for å etablere kvinnekooperativer og kvinnestyrte mikrobedrifter.

Kvinnene på landsbygda i Badakhshan-, Faryab- og Ghazni-provinsene har satt i gang små produksjonsbedrifter der de foredler landbruksprodukter, vever tepper, syr eller hekler. Det er også flere som har startet forretninger der de selger alt fra telefonkort, isenkram og barneklær til lokalproduserte matvarer.

Under ti prosent av unge afghanske kvinner er i lønnet arbeid.

Rapporter fra Verdensbanken viser at under ti prosent av unge afghanske kvinner er i lønnet arbeid. Egen inntekt er enormt viktig for at kvinnene i Afghanistan noen gang skal kunne myke opp det konservative og restriktive kjønnsrollemønsteret som preger store deler av samfunnet, samt få større selvbestemmelsesrett over egne liv og egen fremtid.

Kvinnene i Ab-Burda ble etter mange overveielser og diskusjoner enige om å etablere en liten butikk. Ideene hadde vært mange, men til slutt var det butikkideen som vant frem. De fikk 3000 kroner i startkapital samt opplæring i butikkdrift – regnskap, oversikt over varebeholdningen og så videre. De gjennomførte en liten markedsundersøkelse over hvilke varer folk i bygda hadde behov for, før de pekte ut to av kvinnene i gruppen til å reise til markedet i Sang-e-Masha for kjøpe inn de første varene til den lille butikken.

Forhandlingene på markedet var tøffe, men det var viktig for kvinnene å få gode priser så de kunne selge varene videre med solid fortjeneste. Etter forhandlinger og innkjøp lempet kvinnene den nye varebeholdningen opp på ryggen og hodet, og gikk de seks kilometerene tilbake til Ab-Burda. De ble enige om å ansette en av de unge, ugifte kvinnene i landsbyen til å betjene butikken – og etter bare noen måneder har kvinnene i selvhjelpgruppen klart å bygge opp et overskudd på over 8000 kroner etter at alle utgifter er dekket.

Det er mange penger på den afghanske landsbygda. Nå planlegger kvinnene i Ab-Burda å ekspandere virksomheten, produsere flere varer selv og ansette flere folk.

Styrket stilling. I nabodistriktet Malistan lenger nordvest i Ghazniprovinsen, mot grensen til den urolige Uruzganprovinsen, sitter det femten kvinner fra en annen selvhjelpsgruppe og lager duker, sengetøy og barneklær. De vever og hekler mens de deler historier, sorger og gleder med hverandre. De treffes hjemme i den lille stua til Kamila, som er lederen av gruppen. Utenfor vinduet leker mange av barna. Kamila og gruppemedlemmene Maryam og Shazia forteller at de hadde lite kontakt med hverandre før de etablerte selvhjelpsgruppen. Nå har de blitt gode venner, og praten går livlig og latteren sitter løst mens de trenede hendene hekler og vever uten opphold.

Selvhjelpsgruppen til Kamila, Maryam og Shazia har tatt navnet «Hazrat Zahra», etter profeten Muhammads datter som ble gift med Imam Ali, den første kalifen og etterfølger av profeten. De femten medlemmene av gruppen er alle naboer, og bor i den lille fjellbygda Kocha.

Kocha ligger i Shinada-området på over 3000 meter over havet, godt skjermet av de enda høyere fjellene rundt den vakre og frodige høyfjellsdalen. Det finnes rikelig med vann i denne delen av Malistan, så vekstforholdene er gode for hardføre kornsorter, poteter og grønnsaker – selv om vekstsesongen er kort og vinteren ofte kommer tidlig. Mens mennene jobber ute på jordene rundt landsbyen, samles kvinnene opptil flere ganger i uken på det store, håndknyttede gulvteppet i Kamilas lyse stue. Siden gruppen ble etablert i fjor sommer har de solgt produktene sine på markedet i Mailistan og Jaghori, og tjent godt over 7000 kroner. Heklede rosa, gule, grønne, lilla og lysblå kjoler til småjentene i området er de store bestselgerene. Pengene de tjener blir lånt ut til det lokale bygderådet og til folk i landsbyen, men renter kan de ikke ta – det strider mot islamske og lokale tradisjoner. Men det faktum at kvinnene har penger og bidrar til å finansiere samfunnsnyttige prosjekter, er med på å styrke kvinnenes stilling i distriktet. De femten kvinnene er optimistiske og har store planer for hvordan de kan utvide produksjonen i tiden fremover. De planlegger å investere i symaskiner, sånn at de kan begynne med produksjon av skjorter, bukser og klær for ungdom og voksne, og konkurrere med kinesiske importvarer som er billige, men har rykte på seg for å være av dårlig kvalitet.

Aqila fra Afghanistankomiteen forteller at en annen selvhjelpsgruppe lenger oppe i dalen produserer «krut» – tørket yoghurt av ku- og geitemelk. Krut fra Malistan er berømt og populær på markeder over hele Afghanistan – ja, til og med i nabolandene Iran og Pakistan er krut fra denne delen av Afghanistan en ettersøkt delikatesse. Krut kan oppbevares hele vinteren, og er en viktig kilde til protein og kalsium for barn og voksne i store deler av Sentral-Asia. Fargen er kremhvit utenpå og lett marmorert i den harde kjernen, mens smaken er salt og kraftig og minner litt om vellagret parmesanost. Krut kan brytes opp i biter og spises som den er, eller løses opp i litt vann og spises sammen med olje og brød.

Når kvinnene har penger og bidrar til å finansiere samfunnsnyttige prosjekter, er det med på å styrke kvinnenes stilling i distriktet.

Noen av selvhjelpsgruppene har etter hvert blitt nokså store og tjener gode penger. Disse blir linket opp til handelskammerne i provinshovedstedene, sånn at kooperativene kan registreres som bedrifter under Det statlige afghanske investeringsbyrået og Det afghanske finansdepartmentet. Registreringsprosessen er lang og komplisert; mange mistenker at en god del av de involverte byråkratene nok har forventninger om en liten andel av profitten for seg og sine. Afghanistankomiteen tilbyr kvinnene opplæring i afghansk skatte- og arbeidsrett, sånn at de små kooperativene kan utvikle seg til modellbedrifter med sunne etiske retningslinjer og gode arbeidsforhold med sykelønnsordning og pensjonsrettigheter for de ansatte.

Et nytt Afghanistan. Kvinnene er bærebjelkene i det afghanske samfunnet. Det er lett for oss i Norge og den vestlige verden å bare fokusere på de mange utfordringene kvinnene i Afghanistan møter i dagliglivet, men det er viktig at vi forstår at selv om disse utfordringene er reelle og viktige å jobbe med, er de bare er en liten del av det store bildet. Kvinnene i Afghanistan er sterke og modige. De trenger ikke vår medlidenhet – men de trenger fortsatt omtanke, hjelp og solidaritet. Afghanske kvinner må få muligheter til å bygge videre på all den formelle og uformelle kompetansen de har, og i fellesskap med afghanske menn og ungdommer bygge et nytt Afghanistan der likestilling, respekt for mangfold, fred og forsoning og bærekraftig vekst og utvikling en dag vil prege bildet verden har av dette vakre landet.

Mer enn 36 prosent av Afghanistankomiteens 278 ansatte i landet er afghanske kvinner. Det er flere kvinner enn i noen av de andre internasjonale bistandsorganisasjonene i Afghanistan. Uten de kvinnelige kollegaene våre hadde vi ikke kunnet utdanne jordmødre, helsesøstre og lærere, og vi hadde ikke kunnet sette i gang selvhjelpsgrupper eller starte næringsutvikling på landsbygda. Vi ville heller ikke hatt mulighet til å hjelpe kvinnlige bønder med nyttig kunnskap og utstyr for å øke matproduksjonen og bedre ernæringsgrunnlaget til familier gjennom etablering av kjøkkenhager – og vi hadde ikke kunnet redde liv til kvinner og barn etter naturkatastrofer gjennom de kvinnestyrte beredskapsteamene, som er etablert over store deler av den katastrofeutsatte Badakhshanprovinsen. Kvinnene i Afghanistankomiteen er pionerer og brobyggere fra fortiden som går i fortroppen inn i en lysere og bedre fremtid for Afghanistan.

Watterdal er landdirektør ved Afghanistankomiteens kontor i Kabul. t.watterdal@nacaf.org

---

INNKAST

Mot et utrygt samfunn

Vi så frem til en 7. juni-markering på utløpsdagen for politibevæpningen. Men den gang ei – Regjeringen har forlenget bevæpningen til uti august. Hva slags samfunn vil de blåblå ha?

Etterretningspolitiet ser for seg angrep fra muslimske krigere. Men er de blinde på det høyre øyet? I de siste førti år er det hvite nordmenn på høyresiden som har vært attentatmenn; fra Kyvik til Breivik, for å nevne et par av de domfelte. Ingen muslimer skal ha grunn til å angripe Norge – med mindre Norge fortsetter å krige på muslimsk jord.

Hva slags samfunn er det de blåblå skaper? Med mer vei, mer forurensning, salg av felles eiendom, flere fengsler, privatisering av barnevern, barnehager eid av oppkjøpsfond med ett formål: å tjene penger, og så videre? En systematisk nedbygging mot utrygghet.

Væpnet politi kan bli et ledd i slik utrygghet – og kan pirre farlige krefter. Væpnet politi er dertil et anstaltmakeri: Vil noen kaste en bombe (som noen hvite høyrefolk altså har gjort), klarer de dessverre det ...

Det er så enkelt, er det ikke?

Ursus Val Lapis

POESI

Det er flere parallelle innganger til *Tarnac – en forberedende handling* av Jean-Marie Gleize. Dette er bare noen av dem:

11. november 2008: Denne dagen angrep og arresterte fransk antiterrorpoliti medlemmene i en «autonom kommune» i landsbyen Tarnac i Midt-Frankrike. De arresterte var mistenkt for å ha sabotert en jernbanelinje, men de var også de antatte forfatterne bak den revolusjonære pamfletten *Den kommende oppstand*, signert «Den usynlige komité», hvor liknende sabotasjeaksjoner blir beskrevet. Under den påfølgende rettsprosessen ble pamfletten brukt som bevis, med henvisning til fransk antiterrorlovgivning, hvor man også kan dømmes for *en forberedende handling*. Tarnac er også et sted i Gleizes egen biografi. Familien hans stammer derfra, og han tilbrakte deler av barndommen der.

Frans av Assisi: Sentralt i *Tarnac, en forberedende handling* står dagboken til en legfransiskaner som levde i landsbyen på 1950-tallet – og som også er i slekt med Gleize – og Frans av Assisi selv, først og fremst formidlet gjennom Roberto Rossellinis film *Den hellige Frans*. «Denne 'kommunismen' i den primitive kristendommen er noe som griper meg svært dypt,» sier Gleize i et intervju. «I min tekst (og i min personlige erfaring) blir den fransiskanske åndeligheten sammenstilt, eller sammenvevd, med de perspektivene som åpnes av det jeg kaller en 'eksperimentell politikk' (og som jeg finner et eksempel på i Tarnac-kommunen).»

Post-poesi: Flere ganger har Gleize sammenliknet begrepsparene Det post-poetiske / poesien og Det politiske / politikken. Med «det post-poetiske» mener han tekster som via distribusjon og resepsjon har blitt hørende til poesien, selv om de er en radikal kritikk av den. Tekster som «forsøker å gjøre seg ferdig med poesiens opptatthet av sin egen identitet», og som viser oss i praksis «at det ikke finnes noen slik særskilt kunstnerisk aktivitet, og heller ikke noe slikt særskilt språk». «Det politiske» («der det oppstår livs- og kampformer gjennom transindividuelle dispositiver, autonome fellesskaplige erfaringer, intervensjonskollektiver osv.»)

setter han opp mot «politikken», som han betegner som et teater der både høyresiden og venstresiden begge har underkastet seg den globale liberalismen og later som om de er i strid med hverandre. Det vesentlige spørsmålet er om det egentlig finnes noen vei ut av poesiens og politikkens gravitasjonsrom, eller om man må lete etter «indre utveier».

Nåtid: I sammenføringen av 11. november 2008, fransiskansk tankegods, egne erindringer og en rekke nedslag i radikal politisk historie, forsøker Gleize å skape en nåtid i flere lag, og en «indre utvei». Det er kanskje unødvendig å si at Gleize også ser på sin egen bok som en forberedende handling, både i fransk anti-terrorlovgivning og «Den usynlige komités» betydning av begrepet.

NB. Alle sitater er hentet fra intervjuboken *Å prøve å være så nøyaktig som mulig*, hvor oversetteren Thomas Lundbo intervjuer Gleize. Boken ble gitt ut i forbindelse med Audiatur – festival for ny poesi i april 2014, og kan lastes ned her: http://www.audiatur.no/festival/tarnac-un-acte-prepertoire/

Torsdag 11. juni kl. 19.00 leser Jean-Marie Gleize og samtaler med Thomas Lundbo og Remi Nilsen på lanseringen av Tarnac, en forberedende handling på Cappelens forslag i Bernt Ankers gate 6 i Oslo. Boken er oversatt av Thomas Lundbo og gitt ut av Audiatur.

Jean Marie Gleize

Fra *Tarnac, en forberedende handling*

en forberedende handling …

en serie lover har dannet et strafferettslig
unntakssystem som gjentar 1800-tallets «nedrige lover»

beskyldning om «kriminell sammensvergelse i den hensikt
å begå en terrorhandling»,

to personer er nok til å utgjøre en
«terrorgruppe» og det er nok med en *forberedende*

handling for at det skal foreligge et lovbrudd.
Denne forberedende handlingen er ikke definert

av en forbindelse – som kan være ubetydelig eller fjern,
eller vennskapelig eller amorøs – med en av

motsetning til normal rettspraksis som kriminaliser *handlinger*,
kan antiterrorarbeidet praktiseres

innblandet i en terroristisk aktivitet uten at denne
aktiviteten trenger å settes i sammenheng med

bøker bli et anklagepunkt, for de
kan utgjøre indisier om meninger;

terroristisk for at politiet skal få fullmakter
til granskning: husundersøkelser

48 timer etter vanlig rettspraksis, eller 144
i følge antiterrorlovene. Den

påvente av en eventuell rettssak kan den antatt uskyldige
forvares i inntil fire år i

sammen med etterretningstjenesten.
Spesialdomstoler er også blitt

parallelt system er innført med egne
forhørsdommere, anklagere, dommere som

at antiterrorarbeidet heretter er en teknikk for
å utøve makt, et middel til å kontrollere befolkningen.

påvirker vanlig rettspraksis: antiterrorlovgivningen
har vært modell for

alminneliggjort begrepet «organiserte gjenger», og gitt
etterretningsmyndighetene utvidede fullmakter.

Det er illusorisk å be om at denne lovgivningen
anvendes mindre bredt og mindre brutalt: Den
er utformet for å anvendes nettopp slik den er.

Spalten er skrevet og redigert av Paal Bjelke Andersen. paalbjelke@gmail.com

Abonnér på NY TID
for 790 kroner halvåret.
Send sms til 450 20 044

AKTUELT

VERDEN OM NORGE

Norges oljefond trapper opp etikksatsingen

England. Norges folkevalgte på Stortinget vil ikke lenger la Norge investere i selskaper som bryter med menneskerettigheter.

«Menneskerettigheter er Norge opptatt av, derfor mener vi det er viktig at det også reflekteres i de 8000 selskapene Oljefondet forvalter,» sier Torstein Tvedt Solberg fra Stortingets finanskomitté. Det er dokumentert at flere av selskapene Oljefondet investerer i bryter menneske- og urfolksrettigheter. Denne våren har det vært demonstrasjoner utenfor Stortinget. Demonstrantene protesterte mot at det norske folk skal tjene penger på andres bekostning. Flere politikere engasjerte seg etter hvert i saken. På fredag var viste det seg altså at et enstemmig Storting har hørt demonstrantenes krav om et mer etisk oljefond:

«Stortinget ber Regjeringen be Norges Bank vurdere om det kan igangsettes en utarbeidelse av forventningsdokument for menneskerettigheter, og hvilke områder innen menneskerettigheter det er mulig å inkludere i et slikt dokument.»

«Vi har i lang tid vært stolte over disse etiske retningslinjene, og nå mente Stortinget at man burde utvide retningslinjene til å gjelde spesielt urfolks- og arbeidstakerrettigheter, forteller Norges statsminister Erna Solberg.

Nå bekrefter også forvalterne av Statens pensjonsfond, som er det største i verden, at det vil avhende sine investeringer i kullselskaper. Avgjørelsen kommer etter at fondet opplevde stadig økende press fra miljøorganisasjoner. Det 900 milliarder store fondet vil selge unna aksjer i selskaper som genererer mer enn 30 prosent av sin produksjon fra kull. Selskaper med kullprosjekter i utvikling, som vil overstige 30 prosent, vil også være gjenstand for salg. Aksjene i selskapene vil bli solgt unna innen 1. januar 2016. Det norske stortinget fikk flertall for avvikling. Avgjørelsen er ventet å påvirke mellom 50 og 75 selskaper, og aksjene som vil bli solgt har en verdi på mellom 35 og 40 milliarder kroner. Pensjonsfondet har de siste årene tatt flere steg for å forsikre seg om at investeringene det foretar er etisk forsvarlige. Tidligere i år oppfordret Norges bank, som forvalter fondet, selskapene den investerer i til å prøve strategiene sine opp mot tiltak mot global oppvarming. Tiltaket ble beskrevet som en mulig start på et vendepunkt. Størrelsen på Pensjonsfondet tatt i betraktning, håper nå Regjeringen på at avgjørelsen vil foregå som et godt eksempel for andre. Marianne Marthinsen, medlem av Arbeiderpartiet, sier: «Dette er en avgjørelse som kanskje kan ha innflytelse på måten andre store investorer ser på kull. Resten av verden legger merke til denne beslutningen.»

Organisasjonen Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpefond (SAIH) er fornøyde:

«For oss er dette en kjempestor seier. SAIH har jo jobbet strategisk i over ett år nå for at Norges Bank skal utvikle et forventningsdokument for menneskerettigheter, nå har vi et samlet storting bak oss,» sier SAIHs politiske nestleder Emilie Larsen Ørneseidet.

El-sykkel populært

USA. Transportøkonomisk institutt har gjennomført verdens første studie på hvordan folk bruker el-sykler. Ifølge Phys.no er den elektriske sykkelen ansvarlig for dramatiske endringer i folks transport-mønster.

«Folk reiser dobbelt så mye med sin elektriske sykkel, både når det kommer til kilometer, antall turer, og som en del av sin totale mengde transport,» ser Aslak Fyhri ved instituttet.

«Hvor mye mer?»

«Deres daglige reiser har steget fra et gjennomsnitt på 0.9 til 1.4 turer. Gjennomsnittslengden for turene var fordoblet, fra 4.8 kilometer til 10.3 kilometer. Før de spurte i undersøkelsen fikk el-sykkel, ble 28 prosent av reisene deres foretatt med regulær sykkel. Fyhr sier: Etter at de startet med el-sykkel ble nesten halvparten av reisene deres foretatt med sykkel. Selv om deltakerne i utgangspunktet sykler mer enn gjennomstinttsnordmannen er dette en stor økning. Også pris på sykkelen var med i vurderingen. En tredjedel av kvinnene som deltok sa at de var villige til å betale mer- opp til 1500 norske kroner- for en elektrisk sykkel. Bare en av fire menn sa de ville øke prisen. En av hovedgrunnene til dette ser ut til å være oppfatningen om at det å bruke el-sykkel egentlig er å jukse. Man får ikke den samme formen for trening, noe en nylig publisert studie foretatt ved Universitetet i Nebraska Omaha mener å ha motbevist. Elektriske sykler kan koste like mye som en vanlig, høykvalitetssykkel, noe som har ført til utviklingen av flere «Alt i et» motorer. BIKE+, fra leverandøren ZeHus er en av dem. En ny type el-sykkel har nå sett dagens lys i Sør-Korea. Motoren og batteriet er montert fast inne i hjulet, og kontrolleres av en Bluetooth- selskapet prøver å skaffe finansiering på Kickstarter, men er foreløpig langt fra å nå målet sitt. Over spørsmålet om penger, er syklistens bekymring for egen sikkerhet.

Til venstre Coleen Rowley, Jesselyn Radack, Thomas Drake. Til høyre Daniel Ellsberg. Alle foto: Truls Lie

Et samfunn i panisk omdømmeredsel?

«STAND UP FOR TRUTH»

«I dag må vi erkjenne at troen på at varslere ville bli satt pris på, var en illusjon,» sier Harald Stanghelle.

AV SJUR PAPAZIAN

«Stand Up for Truth» er en verdensomspennende mobilisering for økt forståelse av varsleres betydning for demokratiet, og for å styrke varslernes situasjon og sette fokus på varslere og deres samspill med media.

Varslere er avgjørende hvis man ønsker å styrke åpenhet og sannhet i samfunnslivet. Alt demokrati er avhengig av støtte i en godt informert befolkning. Dette er ikke mulig når vesentlige – og noen ganger ulovlige – politiske avgjørelser holdes skjult for offentligheten. Et eksempel er de nye avsløringene rundt den internasjonale frihandelsavtalen for tjenester, TISA, som skal debatteres i Stortinget.

Wikileaks. TISA-avtalen, som blant annet vil presse frem konkurranseutsetting og privatisering av offentlige tjenester på alle felt, forhandles frem med stor grad av hemmelighold med Norge som aktiv pådriver. Dette til tross for at norske politikere ikke har mottatt den informasjonen de ønsker fra utenriksminister Børge Brende. Den 3. juni lekket Wikileaks ut 17 dokumenter om de hemmeligholdte forhandlingene. Disse vil bli sentrale når den internasjonale handelsavtalen TISA skal debatteres i Stortinget.

På spørsmål om hun er fornøyd med Wikileaks' avsløringer, svarer Liv Signe Navarsete (Sp) at det har vært vanskelig å

Harald Stanghelle oppfordrer Olemic Thommessen til å gratulere Snowden med Bjørnsonprisen. Foto: Vidar Ruud / NTB scanpix

få klargjørende svar fra blant annet Brende: «Vi har gjentatte ganger bedt om informasjon fra både utenriksminister Børge Brende og europaminister Vidar Helgesen om forhandlingene, men det er vanskelig å få noe som helst klargjørende svar. Det er et viktig poeng her at vi får vite mer fra Wikileaks enn fra vår egen regjering,» uttalte hun til DN i forrige uke. «Det er ingen tvil om at Wikileaks bidrar til demokrati og folkeopplysning som er en helt avgjørende del av demokratiet. Uten en opplyst offentlighet er det ikke demokrati, og her har Wikileaks igjen bidratt til offentlighet rundt viktige saker. Det er litt ille å si det,» mente Navarsete.

Lekkasjer nødvendig. Onsdag 3. juni ble det arrangert flere spennende arrangementer med nordiske menneskerettsforkjempere, journalister og varslere foran Stortinget, i Litteraturhuset og på Voksenåsen. Flere kjente amerikanske varslere deltok på arrangementene, inkludert Daniel Ellsberg, Jesselyn Radack, Thomas Drake, Coleen Rowley og Norman Solomon. Samtlige av disse har markert seg i motstanden mot amerikanske myndigheters forfølgelse av varslere samt mot masseovervåking.

Ellsberg, den tidligere Pentagon-analytikeren som lekket det som fikk betegnelsen Pentagon-papirene til avisen The New York Times i 1971, mener lekkasjer har vært helt nødvendige for å avsløre USAs bruk av tortur mot fanger, massiv overvåking av amerikanske og andre lands statsborgere, og krigsforbrytelser i form av droneangrep mot sivile.

Alle skandalene det siste tiåret har ført til politisk endring i USA, men de eneste som har blitt straffet i etterkant, er varslerne selv. Nå hyller han Chelsea Manning, som har ofret seg for å gjøre kjent det som fant sted under Irak-krigen, og Edward Snowden, som har spilt en avgjørende rolle når det gjelder offentliggjøring av USAs enorme overvåkingsstruktur, som har skapt debatt og har fått store konsekvenser for amerikansk lovgivning.

Asyl. Snowden, som også er blitt nominert til Fredsprisen, har nå blitt tildelt Bjørnsonprisen for sine avsløringer om statlig overvåking. NSA-skandalen viste blant annet at USA har drevet elektronisk spionasje mot egne borgere, allierte land, FN, EU, NATO, Verdensbanken og IMF. Vil Regjeringen la Snowden slippe inn i landet for å motta prisen under årets Bjørnsonseminar, som vil finne sted i Molde den 5. september uten at han risikerer å bli pågrepet og utlevert til USA? Dette til tross for at flere advokatfirmaer vurderer at Norge ikke har juridisk dekning for å utlevere Snowden til USA, der han er siktet for spionasje.

Jesselyn Radack, som er både Edward Snowdens og Thomas Drakes advokat, har selv vært gjenstand for etterforskning, forfølgelse og flyforbud – også etter at hun var blitt frikjent for anklager. Ifølge henne har Snowden, som i de siste to årene har oppholdt seg i Russland på flukt fra amerikanske myndigheter, som mål å komme seg tilbake til USA. Et midlertidig asyl i et annet vestlig land er den mest sannsynlige måten å begynne hjemturen på. «Norge er et av landene som bør gi min klient asyl,» sier Radack, og får støtte fra Ellsberg.

Varslerne ofrer seg for å gi oss andre en bedre fremtid, men det går som regel dårlig med de som varsler.

Harald Stanghelle, redaktør i Aftenposten og styrelederen i Norsk redaktørforening, oppfordrer i sin appell foran Stortinget stortingspresident Olemic Thommessen til å gratulere Snowden med Bjørnsonprisen. «Lenge hadde vi håpet at varslere hadde romsligere kår i et stadig mer liberalt samfunn – og at vi tålte de åpne, kritiske innspillene. At røstene innenfra var velkomne, fordi de avslørte, forbedrer oss som samfunn. I dag må vi erkjenne at troen på at varslere ville bli satt pris på, var en illusjon,» utbroderer Stangehelle, før han ber Thommessen erkjenne hvor avgjørende Snowdens innsats har vært for et åpnere samfunn.

«Terrorisme». Stanghelle viser også til at det bare er en måned siden tillitsmannen Jan Erik Skog og politimannen Robin Schaefer mottok Fritt Ord-prisen, og at verken politidirektøren eller justisministeren så noen grunn til å gratulere Schaefer og takke ham for innsatsen. «Vi ser altfor ofte eksempler på et system som er i panisk redsel for å havne i et dårlig lys. Et system som heller forfølger varsleren enn å rydde opp i det kritikkverdige det har blitt varslet om,» sier Stanghelle. «I det norske samfunnets nøkkelinstitusjoner er omdømmetyranniet i ferd med å knekke sunn kritikk. Tross alt dette står det frem sterke varslere som ikke lar seg knekke. Varsler som driver det offentlige Norge fremover,» sier Stanghelle.

Etter 11. september 2001, ble terrorisme til et slags sesam-ord som åpner for visse adganger, slik begrepet hekser ble det tidligere. Blant annet har begrepet *intellektuell terrorisme* blitt skapt som betegnelse på dem som kritiserer det stadig mer omseggripende statsapparatet, mens sivil ulydighet har gått fra å bli klassifisert som politisk aktivisme til terrorisme. Motstanden mot den førende politikken og staten kan med andre ord bli slått langt hardere ned på enn tidligere.

Hundrevis av varslere har risikert fremtiden sin for å fortelle verden om hemmelige aktiviteter og avtaler som truer rettferdighet og demokrati, eller som kan føre til krig. Varslerne ofrer seg for å gi oss andre en bedre fremtid, men det går som regel dårlig med dem som varsler. De står i beste fall i fare for å miste jobben og skyves ut i kulden. Det er viktig å sikre tryggheten til mennesker som velger å stå frem offentlig med viktig informasjon som myndigheter og maktinstitusjoner ønsker å holde skjult.

Colleen Rowley, som mistet jobben i FBI etter å ha varslet om grove feil i FBIs eget arbeid i tiden som ledet frem til 11. september 2001, mener at de harde sanksjonene USAs myndigheter fører mot varslere også er et angrep på ytringsfriheten. «Dette er en krig mot den frie pressen og mot den frie ytring for å skjule overgrep og pinlige feil som sikkerhetstjenestene gjør. Alt demokrati krever informerte borgere, og i årene etter 11. september 2011 har myndighetene holdt svært viktig informasjon skjult,» sier hun.

Papazian er frilansjournalist. sjur.cp@gmail.com.

Tenk nytt om varsling

«STAND UP FOR TRUTH»

Norge trenger en uavhengig varslerenhet, sier den norske varsleren Kari Breirem. Hun deltok nylig under varslerturneen «Stand up For Truth».

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN

Tirsdag 2. juni ble den amerikanske varsleren Edward Snowden tildelt årets Bjørnsonpris for sitt arbeid for personvern og avsløringer om statlig overvåkning. Bjørnstjerne Bjørnson-akademiet planlegger å overrekke Edward Snowden prisen under Bjørnsonseminaret i Molde den 5. september.

I et brev til statsminister Erna Solberg (H) og justis- og beredskapsminister Anders Anundsen (Frp) ber nå Bjørnson-akademiet Norge om å gi den amerikanske varsleren beskyttelsen han trenger for å kunne komme til Norge og motta prisen – uten å risikere utlevering til USA, hvor han vil bli pågrepet og tiltalt for spionasje. Et slikt spørsmål rettes til til Utlendingsdirektoratet (UDI), opplyste Anundsen samme dag som prisvinneren ble kunngjort. Så langt er norske politikere delt i synet på om Snowden skal få besøke Norge uten å stå i fare for å bli utlevert til USA. Mens Audun Lysbakken (SV) mener Snowden bør få komme til Norge, sier Michael Tetzschner (H) at et

Kari Breirem. Foto: Bjørn Sigurdsøn / SCANPIX

eventuelt Norgesbesøk bør ende med deportasjon til USA.

Vil til Norge. Daniel Ellsberg, den forhenværende militæranalytikeren som i 1971 lekket de såkalte «Pentagon papers» til avisen New York Times, mener Norge bør ta imot Snowden. «Dere lever i et av verdens mest demokratiske samfunn. Hvor mange av dere regner med at regjeringen deres kommer til å gjøre det mulig for Snowden å komme hit og motta prisen han har blitt tildelt? Hvordan kan det egentlig ha seg at det er Russland, et land som knapt kan kalles et demokrati, som innvilger asyl til Snowden?» Dette var Ellsbergs klare budskap til publikum da han besøkte Norge forrige onsdag. Sammen med et knippe andre norske og utenlandske varslere var han i Oslo i forbindelse med europaturen «Stand Up For Truth». Turen er et samarbeid mellom flere organisasjoner, og har som formål å sette søkelys på viktigheten av varslere i dagens samfunn. Ellsberg forteller at Snowden ønsker å søke asyl i Norge, til tross for at han fikk avslag på søknaden i 2013: «Jeg besøkte Edward Snowden i høst og har holdt kontakten med ham siden. Jeg vet at han gjerne vil søke asyl i et annet land enn Russland. I USA vil han komme til å måtte tilbringe resten av livet i en fengselscelle. Han ønsker å bo i et annet land enn Russland, og Norge står høyt på listen,» sier Ellsberg.

Varslergruppen startet reisen i London, og skal blant annet innom Stockholm, Berlin og Reykjavik i løpet av kampanjen. En annen i gruppen, tidligere FBI-agent Coleen Rowley, mener det har blitt vanskeligere å være varsler. «Siden Obama-administrasjonen bestemte seg for å straffeforfølge varslere, har det blitt langt vanskeligere for mennesker som ønsker å varsle om nasjonale anliggender. Per i dag tror jeg det er minst ni personer som er tiltalt etter Espionage Act fra 1917. Dette er en lov som egentlig ikke skal gjelde mennesker som avslører svindel, misbruk eller andre ulovligheter, eller saker som er til fare for offentlig sikkerhet,» forteller Rowley til Ny Tid. «Den statlige overvåkningen av reiser, kontakter og kommunikasjon har også gjort det vanskeligere for journalister og reportere,» fortsetter hun. Rowley er tidligere agent i FBI. Etter terrorangrepene i USA den 11. september 2001 meldte Rowley fra til FBI-direktøren Robert Mueller om hvordan FBI-ansatte i Washington D.C overså informasjon om etterforskningen av terrormistenkte Zacarias Moussaoui. Selv om vilkårene for varslere har blitt vanskeligere, nytter det å øke oppmerksomheten rundt det, undertreker Rowley. «De siste dommene mot varslere som har endt med fengselsstraff, har vært betydelig kortere en det man har sett tidligere. Gjennomsiktighet og oppmerksomhet er noen av grunnen til dette,» sier hun.

Ønsker enhet. Den norske advokaten og tidligere direktør for firmaet BA-HR Kari Breirem ble kjent som varsler etter at hun i 2002 nektet å underskrive en utbetaling på 1,5 millioner kroner til daværende helseminister Tore Tønne. Pengene var et honorar for rådgivningsvirksomhet som Tønne hadde utført for Kjell Inge Røkke mens han hadde etterlønn etter helseministerposten. Dette kostet Kari Breirem jobben i advokatfirmaet, som senere ble ilagt en bot på 50 000 kroner for utbetalingen. Breirem forteller Ny Tid at hun aldri har tvilt på om det hun gjorde var riktig. «Da jeg bestemte meg for å gjøre dette, var det ingen ting som het varsling i Norge. Men for meg var det ikke noe reelt valg. Dette var forhold jeg rett og slett ikke kunne holde kjeft om,» sier hun til Ny Tid. Siden har hun vært medlem i regjeringens referanseutvalg for vurdering av bestemmelser om varsling i arbeidsmiljøloven. Bestemmelsene trådte i kraft i 2007. Som den eneste i utvalget med reell erfaring som varsler, følte Breirem at det var vanskelig å bli tatt alvorlig. «Det var tungt. Det var ingen av dem som skjønte hva 'å varsle' egentlig var. Det hadde så vidt kommet på dagsorden, man lurte på hva 'disse greiene' egentlig var for noe. Var det så ille?» sier Breirem.

Venstre foreslo våren 2008 opprettelse av en varslerenhet i Arbeidstilsynet som en prøveordning, men forslaget ble stemt ned i Stortinget. Fire år senere, i 2012, opprettet Nederland et senter der man kan få råd og veiledning om varsling. Breirem mener Norge bør følge i Nederlands fotspor og opprette et offentlig organ med formål å beskytte mennesker som velger å varsle om kritikkverdige forhold. «Bakgrunnen min for å mene at dette bør opprettes i Norge, er først og fremst egen erfaring. I etterkant av hendelsene i 2002, har jeg hatt mange samtaler med varslere og potensielle varslere. Det alle spør om, er hvor de kan får råd og hjelp – de ønsker en instans der de kan henvende seg i fortrolighet. Ikke alle ønsker å gå til media. Problemet for de fleste i denne situasjonen er at de ikke har råd til advokat.»

En slik enhets oppgave bør ifølge Breirem være å ivareta både den som varsler og de andre involverte partene i saken, frem til de eventuelle kritikkverdige forholdene er avklart. «I dag er det mange bedrifter som kjøper seg inn i ulike varslersteder, som advokater og liknende. Dette krever imdlertid medlemskap fra den aktuelle bedriften, og er dermed ikke tilgjengelig for alle. Så et organ som dette bør være offentlig. Hvorfor kan ikke vi, når Nederland får det til?» avslutter Breirem.

carima@nytid.no

INTERNASJONALT

«Fristen løper ut for Snowden»

VARSLERE

Bjørnsonakademiet understreker at hvis Snowden skal til Norge for å motta prisen, må søknaden om innreise sendes straks – fordi UDI har omlag tre måneders behandlingstid.

AV PAUL TORVIK NILSEN

Hege Newth Nouri, leder i norske PEN. Foto: Kjell Herskedal / SCANPIX

Det sier generalsekretær i den norske PEN-klubben og president i Bjørnstjerne Bjørnson-akademiet, Hege Newth Nouri, til Ny Tid.

Snowden får Bjørnson-prisen for sitt arbeid for personvernet, og for å rette et kritisk søkelys mot staters overvåkning av sine og andres innbyggere.

«Snowden har ikke pass – det har blitt annulert av amerikanske myndigheter – og han kan derfor ikke søke UDI på vanlig måte, kun på særskilt grunnlag,» sier Nouri. «Derfor venter vi at Anders Anundsen overprøver utlendingsmyndighetene, hvilket han har anledning til.»

Politisk. I brevet til statsminister Erna Solberg (H) og justisminister Anders Anundens (Frp) skriver Bjørnsonakademiet følgende:

Bjørnstjerne Bjørnson-Akademiet har kontaktet de anerkjente advokatfirmaene Schjødt AS, representert ved ledende advokater Cato Schiøtz og Emanuel Feinberg, og Hestenes og Dramer & Co, representert ved senior advokat Frode Sulland. Vi har bedt om deres juridiske vurdering av muligheten for at Edward Snowden kan komme til Molde for å motta denne meget fortjente prisen.

Vurderingene fra de ovennevnte firmaer gjør det klart at det er rettslig grunn til å tro at Edward Snowden kan komme til Norge fra sin tilflukt i Moskva, uten å bli utlevert til USA.

Denne konklusjonen er basert på Utleveringslovens § 5 første ledd, som fastslår at utlevering ikke kan skje ved et «politisk lovbrudd». Selv om det fremgår av § 5 andre ledd at dersom forholdet også omfatter «lovbrudd som ikke er av politisk karakter, kan utlevering skje for dette lovbruddet dersom forholdet overveiende må anses for å være av ikke-politisk karakter», finnes det et sterkt argument for at også det ikkepolitiske aspektet ved Snowdens handlinger kan anses som politisk grunnlagt og motivert.

Amerikanske myndigheter har annullert Snowdens pass, og han har siden 2013 vært bosatt i Russland. Utlendingsloven § 8 tredje ledd fastslår at Utlendingsdirektoratet i særlige tilfeller kan frita en utlending fra kravet om pass.

Tjeneste. «Snowden har sagt at han gjerne kommer til Norge, forutsatt at han kan være trygg på ikke å bli sendt til USA, og at hans personlige sikkerhet blir godt nok ivaretatt – for truslene mot ham er mange,» forteller Hege Newth Nouri. Hun ser ikke noen grunn til at Snowden skal sende søknad før norske myndigheter har svart på brevet fra Bjørnsonakademiet.

«Hvis Snowden ansees som en kriminell og en tjuv, som det amerikanske regimet sier – ja, da skal han utleveres. Men hvis man ser varsleren som en politisk aktivist, slik vi gjør – til og med en som har gjort menneskeheten en stor tjeneste – da skal han slett ikke utleveres,» undertsreker Nouri, som også viser til det varsleren Daniel Ellsberg sa under et besøk i Oslo i forrige uke. «Ellsberg slo fast at Snowden ikke vil få anledning til å forsvare seg i amerikansk rett. Han får anledning til å komme med en uttalelse, og svare ja eller nei på om han er skyldig etter tiltalen eller ikke. Han kommer ikke til å få mulighet til å begrunne sine handlinger og valg,» hevder Nouri.

«Snowden må ta konsekvensene av sine handlinger»

VARSLERE

Snowden aksjonerte i visshet og med kunnskap om hvilke følger det kunne få. Da må han også være villig til å underkaste seg lover og regler – og straff om så det gjelder, mener Michael Tetzschner (H).

AV PAUL TORVIK NILSEN

Michael Tetzschner. Foto: Torvik Nilsen

Michael Tetzschner (61), stortingsrepresentant for Høyre og nestleder i Kontroll- og konstitusjonskomiteen levner liten tvil om at han mener varsleren Edvard Snowden – dersom han har brutt amerikansk lov – må ta følgene av det han har gjort. USA vil ha Snowden tiltalt for spionasje, og blir han dømt, risikerer han streng straff. Både livstid- og dødsdom har vært nevnt i prosessen.

Dømmer ikke. «Det er selvsagt helt uaktuelt for meg å felle en dom over Snowden. Jeg må holde meg til prinsippene, og så får andre, legale myndigheter ta stilling til om de passer på dette tilfellet,» sier Tetzschner. Bare henvisningen til dødsstraff som aktuell mulighet ville gjøre en hver utlevering umulig, og dette er det tatt høyde for i de internasjonale avtalene Norge har inngått. «Prinsipp nummer én er at hvis man av samvittighetsgrunner bryter landets lover, må det vurderes om man etterlever prinsippene for sivil ulydighet. Den er i utgangspunktet passiv, og skader ikke andre uskyldige. Og den som utøver sivil ulydighet må være villig til å ta de reaksjoner som kommer – ikke flykte fra ansvaret,» mener stortingsrepresentanten. «Resonnementet bygger på at man lever i en rettsstat, fordi man da kan få hjelp til å argumentere for andre regler og straffrihet. Det gjenstår å se om dette blir utviklingen i Snowden-saken.»

Amerikanske myndigheter krever Snowden utlevert fra Russland – der han har søkt asyl med president Putins velsignelse – til USA, slik at saken kan føres for rettsapparatet der.

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité skal blant annet ha oppsyn med og kontrollere norsk etterretnings-, overvåknings- og sikkerhetstjeneste, og Tetzschner har dessuten tidligere (2007–08) vært medlem av personvernkommisjonen. Han er dermed godt kjent med mye av problematikken knyttet til varslere, også Snowdens tilfelle. I perioden 2001–2009 drev Tetzschner egen advokatvirksomhet med arbeidsrett som spesialfelt.

Tetzschner har lest amerikanske Glenn Greenwalds bok om Snowden – en av de to journalistene som fikk innsyn i Snowdens NSA-filer på et hotell i Hong Kong.

«Det er ikke vanskelig å få sympati for Snowden – i hvertfall i den fremstillingen Greenwald gir, og jeg kan godt forstå at Edward Snowden og andre enkeltpersoner handler ut fra idealistiske motiver og sier fra om kritikkverdige forhold,» sier Tetzschner.

«Jeg har jo ikke – slik det tidligere er blitt fremstilt, blant annet i Dagbladet – noe personlig ønske om å se Snowden få større ubehageligheter enn han allerede har. Men selv en idealist må vurdere konsekvensene av sine handlinger. Jeg stiller spørsmål ved Snowdens dømmekraft, for det er et lite tjenlig middel å nyte godt av et asyl i Russland, gitt av en statsleder som kontinuerlig krenker suvereniteten til et europeisk land.»

«Selv en idealist må vurdere konsekvensene av sine handlinger.»

Hypotetisk problemstilling. Tetzschner vil ikke foregripe Regjeringens håndtering av spørsmålet om hvorvidt Snowden skal få komme til Norge for å motta Bjørnsonprisen. Bjørnson-akademiet har sendt et brev til justisminister Anders Anundsen og statsminister Erna Solberg, med oppfordring om å tillate at prisvinneren får komme til Norge og tildelingen av prisen i Molde den 5. september.

«Hva skal til for at du som SVs Bård Vegar Solhjell vil uttale deg klart og tydelig om at Snowden uten å risikere utlevering til USA skal få komme til Norge for å motta Bjørnsonprisen – en pris for menneskerettigheter og ytringsfrihet?»

«Det er enn så lenge en hypotetisk problemstilling – så vidt jeg vet, er det ikke kommet noen søknad fra Snowden om opphold i Norge, eller om inn- og utreise for å motta Bjørnsonprisen,» sier Tetzschner. «Om søknaden skulle komme, eller Snowden bare skulle dukke opp på Gardermoen, vil det uansett være Utlendingsmyndighetene som skal behandle og ta stilling til saken etter det regelverket Stortinget har bestemt.»

Ikke klarert. Tetzschner fastholder imidlertid at Snowden neppe får asyl i Norge, men understreker at det verken er ham eller norske parlamentarikere som skal avgjøre tilfellet Snowden.

«Jeg kan ikke se at Snowden, som er statsborger i en demokratisk rettsstat, skal kunne påberope seg å fylle kravene til asyl i Norge. Grunnsynet mitt på dette er det samme som før: Asylinstituttet er koblet til forfølgelse på religiøst, etnisk og politisk grunnlag. Så lenge Snowden-saken har én eller flere komponenter som innebærer lovovertredelser, er ethvert land berettiget til å forfølge dette.»

«Hvilke overtredelser sikter du til?»

«Én ting å varsle om informasjon du har lovlig tilgang til, men – med forbehold om at hverken jeg jeg eller særlig mange andre kjenner til fakta og detaljer ennå – Snowden skal jo ha skaffet seg adgang til informasjon han ikke var klarert for. Varslere kan komme over forhold de bør si fra om ut fra en lovlig posisjon, altså på det feltet de jobber. Noe annet er å påta seg et utvidet straffansvar ved å skaffe seg ulovlig adgang til informasjon og materiale. Da kommer man i prinsippet fra 'utsiden'. Man har ikke påberopt seg plikt til å hacke eller bryte personvernbestemmelser.»

«Snowdens advokater og forsvarere anser at Snowden er anklaget for forhold som må regnes som politisk kriminalitet – og at han sånn sett faktisk blir forfulgt. I hvilken grad vil du karakterisere Snowdens handlinger som politisk kriminalitet?»

«Jeg mener at det begrepet ikke gir mening her. Enten driver man med vanlig, lovlig samfunnspåvirkning som selvsagt skal beskyttes – men velger man virkemidler som av åpenbare grunner vil være forbudt i demokratier, eksempelvis vold og utpressing, kan man ikke kreve straffrihet fordi man vil fremme politiske mål,» svarer Tetzschner.

Torvik Nilsen er frilansjournalist. paul.t.nilsen@gmail.com.

DE EUROPEISKE LEKER I BAKU: Under byggingen av den nye svømmehallen i Baku i oktober 2014. FOTO: AFP PHOTO / TOFIK BABAYEV

Kritiserer europeiske leker

MENNESKERETTIGHETER

Fredag starter de første europeiske lekene i Aserbajdsjans hovedstad Baku. Norge burde stilt flere krav, mener filmskaper og samfunnsdebattant Erling Borgen.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEIENESEN

I år arrangeres De europeiske leker for første gang, og over 6000 idrettsutøvere fra 30 ulike disipliner deltar. Fra Norge har Olympiatoppen valgt ut 58 deltakere som skal delta i Baku. Aserbajdsjan er stadig gjenstand for kritikk fra organisasjoner som Amnesty International for brudd på menneskerettigheter og systematisk bergrensning av ytringsfriheten. Landet anses i dag for å være et av verdens mest undertrykkende regimer, og er tungt preget både av mangel på ytringsfrihet og av korrupsjon. Lokale menneskerettighetsaktivister melder at det har vært en forverring i situasjonen siden landet fikk tildelt de første europeiske lekene for tre år siden. Under OSSEs vintermøte, som ble arrangert i Wien i februar, tok den norske delegasjonen opp sine bekymringer rundt menneskerettighetsbrudd i landet. Fengsling av opposisjonelle og kritiske journalister var særlig i fokus under møtet.

Konfiskert. Filmskaper og samfunnsdebattant Erling Borgen er oppgitt over at Norge likevel velger å sende deltakere til konkurransen. «Det er ingen grenser for hva denne regjeringen får seg til å gjøre. Nå skal altså norske myndigheter kaste glans over dette arrangementet ved å sende 58 deltakere. Attpåtil sier de ikke et ord om hvordan forholdene i landet er. Så langt har det ikke vært noen reell debatt om dette i idrettsnorge,» sier Borgen til Ny Tid.

Borgen har selv vært i Aserbajdsjan flere ganger, og har blant annet laget en dokumentar om Statoils prosjekter i landet. Han er selv nektet innreise i Aserbajdsjan etter å ha gjort opptak til dokumentarfilmen *Fangen fra Aserbajdsjan*. «Jeg ble omringet på flyplassen av 16 agenter som tok materialet mitt og truet meg. Da jeg fikk det tilbake, var CD-platene med materialet fremdeles med. Da jeg så gjennom dem, viste det seg at innholdet på CD-ene var byttet ut med porno. Men jeg lurte dem – kopier av alt var for lengst ankommet Norge,» sier Borgen.

Stygge metoder. Per i dag sitter 80 politiske fanger i aserbajdsjanske fengsler. En av dem er Rasul Jafarov, som i april ble dømt til seks og et halvt års fengsel. Aktivisten ble internasjonalt kjent gjennom initiativet «Sing for Democracy» under finalen i Eurovision Song Contest i Baku i 2012. Jafarov planla en liknende kampanje under European Games, men ble fengslet i april.

I fjor ble Den norske Helsingforskomiteens årlige pris, Andrej Sakharovs frihetspris, tidelt politiske fanger i Aserbajdsjan. En av dem er menneskerettighetsaktivisten Leyla Yunus, en av Aserbajdsjans mest fremstående menneskerettighetsforkjempere, som har sittet fengslet siden 30. juli, tiltalt for landsforræderi. Borgen understreker at det finnes mange eksempler på fengsling av journalister og andre som er kritiske til landets regjering. «Det finnes mange stygge eksempler på regjeringens bestrebelser etter å begrense journalister. Khadija Ismalova er en av Aserbajdsjans dyktigste journalister, og har flere ganger avslørt presidentfamiliens korrupsjon. Hun fikk blant annet seksuallivet sitt brettet ut offentlig etter at regjeringen publiserte et opptak de hadde gjort i Ismalovas eget hjem. Nå er hun arrestert og risikerer elleve års fengsel,» sier Borgen.

Da Aserbajdsjan ble medlem av Europarådet i 2001, var et av vilkårene for medlemskapet at landet skulle løslate sine politiske fanger. Lite har imidlertid skjedd

Halvor Lea. FOTO: Olympiatoppen

Erling Borgen. FOTO: Terje Bendiksby/SCANPIX

i landet, som siden mai i fjor har hatt formannskapet i Europarådet. Borgen mener Norge burde vært tydeligere i sin kritikk av forholdene. «Norge kunne stilt noen krav. De kunne latt være å delta i dette arrangementet, eller så kunne de sendt norske deltakere under forutsetning av at Aserbajdsjans myndigheter løslot politiske fanger,» sier Borgen.

Olje. Norge har flere ganger blitt kritisert for sin oljevirksomhet i Aserbajdsjan. I desember i fjor meldte Statoil at selskapet solgte sin andel i det aserbajdsjanske oljefeltet Shah Deniz-feltet for 14,62 milliarder kroner. Statoil sier imidlertid at selskapet planlegger å fortsette satsningen i landet.

«Vi trenger ikke fortsette vikingtoktene våre i utlandet.»

Aserbajdsjan havnet i 2014 på 127. plass på organisasjonen Transparency Internationals liste over verdens 177 mest korrupte land. I filmen *I skyggen av Statoil* besøker Erling Borgen Statoils store terminal i Baku. I filmen fra 2007 intervjuer han blant annet enken etter en redaktør som ble skutt utenfor sin egen leilighet, i tillegg til opposisjonspolitikere som har blitt torturert, og bunnfattige mennesker som ikke får noe utbytte av Aserbajdsjans oljerikdom. «Aserbajdsjan er det landet hvor Statoil har gjort flest investeringer – på til sammen 20 milliarder kroner,» sier Borgen. «Presidentfamilien i landet har oppført seg nærmest som om dette er deres penger. Norge er rikt nok. Vi trenger ikke fortsette vikingtoktene våre i utlandet,» sier Borgen.

Bevissthet. Kommunikasjonsjef i Utenriksdepartementet Frode Overland Andersen sier til Ny Tid at departementet ikke har tatt stilling til den norske deltakelsen i sportsarrangementet. «UD har ikke vært involvert i spørsmålet om norsk deltakelse i De europeiske leker,» sier Andersen. Presseansvarlig i Olympiatoppen Halvor Lea forteller at organisasjonen er opptatt av å gi aktører mulighet til å fokusere på en arrangørs eventuelle utfordringer. «Vårt utgangspunkt er at vi følger Norges offisielle utenrikspolitikk, i den forstand at vi deltar når det er i tråd med myndighetenes politikk,» skriver Lea i en epost til Ny Tid fra Baku. «Vi i Olympiatoppen har ansvar for den sportslige gjennomføringen, og vi er opptatt av at når vi konkurrerer i land med utfordringer knyttet til for eksempel menneskerettigheter, skaper vi et fokus og et rampelys som gir relevante organisasjoner og aktører et momentum og en mulighet til å fokusere på de aktuelle utfordringene.» Lea trekker fram OL i Beijing og i Sotsji, samt Eurovision-finalen og den internasjonale sjakkturneringen med Magnus Carlsen i Baku, som andre eksempler på dette. «Våre utøvere er på jobb i De europeiske leker, og de er i Aserbajdsjan for å konkurrere. Men vi ønsker at deltakerne skal være kjent med og bevisste på forholdene i landene vi reiser til. Derfor har vi i forkant av lekene blant annet formidlet et notat til utøverne fra den norske ambassaden i Aserbajdsjan vedrørende kultur, politikk og relevante forhold i landet,» forteller Lea. «I tillegg har vi i kommunikasjonen med utøverne og lederne anmodet dem som ønsker det å kontakte relevante organisasjoner som Amnesty eller Helsingforskomiteen. Samtidig er det også vårt ansvar å minne om forpliktelsene vi har til de deltakerbestemmelsene som gjelder,» avslutter Lea.

carima@nytid.no

AKTUELT

ANDRE MENER

Hva med den kurdiske fredsprosessen?

Tyrkia. Valgresultatet plasserte kurderne i sentrum av tyrkisk politikk da det pro-kurdiske Peoples Democratic Party (HDP) kom over sperregrensen. Med 13 prosent av stemmene sikret HDP seg 79 seter. Hva disse resultatene i realiteten betyr for den fremtidige fredsprosessen, er fremdeles uklart, da den nye maktbalansen i tyrkisk politikk åpner for mange ulike muligheter.

Sammensetningen av den nye regjeringen vil bestemme hvorvidt det tyrkiske parlamentet vil by på mer pluralisme og en moden politisk kultur, der en fredsprosess med kurderne kan fortsette på et mer stabilt grunnlag.

I et Midtøsten som gjennomgår store strukturelle forandringer, må de identitetsbaserte kravene til tyrkias kurdere anerkjennes. De underliggende premissene for fredsprosessen er mer relevante enn noen gang tidligere. Da AK-partiet innledet den kurdiske fredsprosessen, var det med ønske om at dette ville bidra til en løsning på landets strukturelle og politiske mangler og en normalisering av Tyrkias bånd til andre land i regionen. Særlig med nabolandene Syria og Irak, som også har betydelige kurdiske befolkninger.

Teksten er hentet fra kronikken «What now for the Kurdish Peace Process», som sto på trykk i Al Jazeera den 8. juni. Teksten er skrevet av Saban Kardash, direktør for Middle East Stratedic Peace Center.

Gjør mer for barnesoldater

Sør-Sudan. I Sør-Sudan har det vært borgerkrig i 18 måneder. Begge sider bruker barn som soldater. Ille nok er det at verdens yngste land herjes av borgerkrig – enda verre er det at kampene utkjempes av barn. De siste månedene har vi intervjuet rundt 20 gutter som har lykkes i å flykte fra Matthew «Pul» Pulyang, en statlig militær som har tvunget gutter til å bli en del av hæren hans. Hans soldater har gjennomsøkt landsbyer og truet, slått og tatt gutter helt ned i 13 års alderen til Puls treningsleire for å tvinge dem til å bli soldater.

«Jeg ble innkalt og satt fanget i en dyretransport. Deretter ble vi tatt med til treningsleiren. Det var tre biler fylt med gutter. Vi ble bedt om å stå stille i flere timer. Hvis vi besvimte, ble vi slått», fortalte en av guttene meg. Flere hundre gutter er i dag en del av den statlige hæren, som blant annet har etterlatt seg flere nedbrente landsbyer.

Opposisjonshæren har begått liknende krigsforbrytelser gjennom konflikten – de har drept sivile på grunn av deres etnisitet og rasert landsbyer.

Bruk og rekruttering av barn under 18 er ulovlig etter sørsudansk lov, men er likevel vanlig praksis. Pul er bare en av mange kommandører på begge sider som har barnesoldater i sine rekker. Praksisen var også vanlig før borgekrigen startet.

Straffefrihet er så vanlig at kommandører som Pul ikke ser noen negative konsekvenser ved å rekruttere barnesoldater. De som rekrutterer barn, blir så å si aldri straffet – heller blir de belønnet med militære eller statlige jobber, legitimitet og enda flere jobber.

FN og organisasjonens medlemsstater har brukt flere tiår på å jobbe for å frigjøre barnesoldater fra ulike armerte grupper i det som i dag er Sør-Sudan.

[…] FN må rett og slett gjøre mer for å få barn ut av den sørsudanske konflikten. FN og organisasjonens medlemsstater som er involvert i Sør-Sudan, bør ta initiativ til å opprette en juridisk instans som kan etterforske og sikte dem som har vært involvert i grove barnesoldatsaker. De kunne også få gjennom en resolusjon som tillater den internasjonale straffedomstolen å gjøre det. De kan ikke vente på en fredsavtale.

Teksten er et utdrag fra kronikken «In South Sudan, children on the battlefield», som stod på trykk i avisen Al Jazeera den 5. juli. Teksten er skrevet av Skye Wheeler fra organisasjonen Human Rights Watch.

Forbildet Caitlyn Jenner

USA. Jasmina Andino var nervøs. Hun skulle på scenen om en time, men håret hennes ville ikke samarbeide. De blonde krøllene var slappe, til tross for at de hadde vært rullet opp i hårruller hele dagen. Kjolen satt ikke riktig, og sminken var feil … Jasmina var nettopp blitt kronet til Miss Transvestitt New England 2014, og alt måtte være i orden denne kvelden. Hun var også en av headlinerne i et kabaretshow, og skulle repressentere sitt transemiljø. Hun hadde øvd i flere uker – dette var en stor greie.

Langt fra det internasjonale søkelyset og de glansede magasinene som nylig roste idrettsutøver og realitystjerne Bruce Jenner – som nylig kom ut som kvinne i en alder av 65 og tok navnet Caitlyn – gikk Jasmina. Hun var i begynnelsen av 30-årene alene, og i en liten by i New England. Ingen gullmedaljer, ingen prodsenter, ingen ESPN ESPY-priser, ingen beskyttelse.

Mer enn en gang hadde de endt på sykehuset, slått helseløse av hatefulle, voldelige mennesker. Mennesker som var overbevist om at det hadde en gudegitt rett til å misbruke og plage Jasmina. Men til tross for frykten, nektet Jasmina å tie.

Utdraget er hentet fra teksten «Why Caitlyn Jenner deserves ESPN courage award», som er skrevet av Roxanne Jones. Teksten sto på trykk hos CNN den 8. juni.

Kvinnelige gründere: Store barrierer

Til tross for enorme, sosiokulturelle hindre, dukker det frem hardføre kvinner som etablerer sine egne virksomheter i Iran.

IRAN

NAJMEH MOHAMMADKHANI

Halvparten av verdens befolkning er kvinner, de utfører to tredjedeler av arbeidstimene i verden, men de får bare en tiendedel av de globale inntektene. En hundredel av all eiendom tilhører kvinner. Økt kvinnelig deltakelse i arbeidslivet er en grunnleggende faktor for videre sosial og økonomisk utvikling.

Flere kvinner forsøker seg etter hvert som gründere i Iran, men hindrene er mange. Med «kvinnelige gründere» mener jeg kvinner som starter et forretningsforetak alene som aksjeselskap eller gjennom arv, og som organiserer en business mens de aksepterer den finansielle risikoen og det moralske og psykologiske ansvaret i håp om profitt.

Unge menn. Kvinnediskriminering er et globalt anliggende, men den varierer i styrke etter geografiske og kulturelle områder. Gründervirksomhet er vanligvis et maskulint begrep, men kan også ha kvinnelige aspekter i ulike kulturelle kontekster. Gründerens personlige egenskaper kan være avgjørende for om bedriften skal lykkes eller ikke – i tillegg til aspekter som kulturell og sosial kontekst og aksept. Egenskaper som ansvarsfølelse, kreativitet, positiv holdning og innovasjonsevne, selvrespekt, kritisk sans, selvkontroll, ærlighet, seriøsitet og det å finne balansen mellom arbeid og personlig liv kan være avgjørende for kvinners etablering av egne virksomheter. Ifølge Global Entrepreneurship Monitor, verdens viktigste studie av gründervirksomhet, lå Iran over gjennomsnittet i gründervirksomhet sett i forhold til nabolandene i 2014. Den iranske gjennomsnittsgrunderen er en ung mann. I oppstartsfasen, når virksomheten går fra idéstadiet til sikret finansiering og den grunnleggende strukturen til foretaket blir lagt, har iranske menn 21,45 prosent deltakelse mot kvinnenes 10,47 prosent. Innen den såkalt *opportunistiske* gründervirksomheten – altså de pragmatiske gründerne som ser og griper foreliggende muligheter i markedet, til forskjell fra de visjonære gründerne som baserer seg på spådommer om fremtiden – utgjør kvinnene 63,04 prosent mot mennenes 59,38 prosent. De opportunistiske gründerne har som oftest høyt utviklede lederegenskaper og tekniske kunnskaper. Innen tvungen gründervirksomhet – for eksempel dersom arbeidsledighet er utgangspunktet – er det en tilnærmet kjønnsbalanse: Mennene utgjør 39,77 prosent og kvinnene 36,43 prosent.

Gründerens personlige egenskaper kan være avgjørende for om bedriften skal lykkes eller ikke – i tillegg til aspekter som kulturell og sosial kontekst og aksept.

Entreprenørskapskole. Kvinnene utgjør 49,3 prosent av befolkningen i Iran og 33 prosent av arbeidsstyrken – men bare 10 prosent av gründerne. Gjennomsnittsalderen for kvinnelige gründere i landet er 34 år.

Zahra Arasti er assisterende professor ved Entreprenørskapskolen på Universitetet i Teheran. Hun gjennomførte i 2006 en undersøkelse som viste at 72 prosent av kvinnelige gründere oppfattet personlige egenskaper som avgjørende for motivasjonen til å skape sin egen bedrift. 61 prosent syntes de fikk god støtte, 56 prosent hadde kunnskaper om forretningsdrift, 43 prosent oppga at de hadde gode rollemodeller, 30 prosent hadde utdanning i ledelse. Sju prosent av kvinnene fikk støtte fra regjeringen.

Entreprenørskapsskolen ved universitetet i Teheran ble startet i 2007 med samarbeid fra Departementet for kooperativt arbeid og sosial velferd, i samsvar med den fjerde kunnskapsbaserte planen for økonomisk utvikling. Målet med etableringen var å institusjonalisere gründerkulturen, utdanne profesjonelle gründere og fremme lokal kunnskap om gründervirksomhet. Skolen hadde ni spesialområder, blant dem informasjonsteknologi, produksjon, landbruk, allmenn sektor og så videre. Nylig ble et PhD-program knyttet til kursene ved skolen. Tallet på uteksaminerte kvinner har økt fra 4 i 2004 til 26 i 2008.

Transportselskap. I 2012 ble Seyedeh Fatemeh Moghimi utpekt som den første fremgangsrike iranske kvinnelige gründeren i den islamske verden. Hun driver virksomhet i transportbransjen og er direktør for det internasjonale transportfirmaet Sadid Bar. Hun var den første kvinnen som fikk lisens til å drive slik virksomhet etter revolusjonen. I et intervju med Business Year sa hun dette om seg selv: «Jeg ble leder tidlig i karrieren, og skjønte at jeg hadde evne til å påvirke folk jeg arbeider sammen med. Av utdanning er jeg sivilingeniør. Den utdannelsen ligger kanskje langt fra jobben jeg endte opp i, men jeg tenkte det var best å begynne der. Etter fire år forsøkte jeg å få tillatelse til å etablere et transportselskap selv. Søknaden ble avvist av tjenestemenn som hevdet at det ikke var mulig for en kvinne å ha denne typen beskjeftigelse, og jeg sa at jeg ønsket å vise at jeg kan. Etter at jeg hadde henvendt meg til dem mange ganger, ga de meg en midlertidig tillatelse. Jeg tok en mengde eksamener og studerte en masse for å vise at jeg kunne klare dette. Heldigvis sa alle jeg hadde arbeidet sammen med de første fire årene – sjåførene, kundene og handelsmennene – at de gjerne ville ha et forretningssamarbeid med meg. Det første året hadde jeg over 200 sjåfører. Jeg hadde kontrakt med dem, og viste at jeg kunne hevde meg i denne bransjen.»

Motstand. Barrierene iranske kvinnelige entreprenører støter på, kan deles inn i flere kategorier: juridiske barrierer, økonomiske barrierer, familierelaterte begrensninger, vitenskapelig-akademiske barrierer, personlige egenskaper og sist, men ikke minst, de sosiokulturelle barrierene. Sivilstatus er også veldig avgjørende for kvinnene. Det forventes av iranske kvinner at de skal være gode mødre, samtidig som mange ønsker å utvikle seg i egne bedrifter. For å få til en balanse mellom disse krevende og følelsesladede oppgavene, må de utvikle et nøye tilpasset og kreativt lederskap. At det samtidig kreves samtykke fra ektemannen for å ta seg arbeid, og skriftlig tillatelse til å reise ut av landet, gjør det ekstra vanskelig for dem. Mannsdominansen i samfunnet og undervurderingen av kvinners styrke, i tillegg til vanskene kvinner har med å få bank-lån, bidrar også til å opprettholde seige barrierer. Men kvinnelige iranske gründere har lært seg å hanskes med alle disse hindringene. Å leve, arbeide og blomstre i en tøff og vanskelig sosial kontekst er noe nettopp iranske kvinner er blitt flinke til. De har kjempet mot mye hard motstand gjennom historien.

Mohammadkhani er korrespondent i Ny Tid.
njmkhani@gmail.com.

www.nytid.no

ANNONSE

Vil du bidra med noen kvm betongheller à kr. 100,- til

NY BARNEHAGE I TANZANIA?

- også uteområdet skal synliggjøre ny livsstandard -

Ny barnehage med plass til 120 barn er under bygging på barnehjemmet Ilula Orphan Program, IOP, i Tanzania, med innsamlede midler fra Oslo og Eigersund.
Byggingen startet 3. mars i år, og skal stå ferdig 11. september. Det går i rekordtempo.
Offisiell åpning planlegges 3. mars 2016.

Barnehjemmet IOP er grunnlagt av og drives av den norske Berit Skaare, med støtte fra blant annet Kirkens Nødhjelp i Norge.

Sollerud Kindergarten Tanzanai med flott utomhusanlegg!

Den nye barnehagen - Sollerud Kindergarten Tanzania, er ikke bare en vanlig barnehage.
I tillegg til barna fra barnehjemmet, skal den prioritere opptak av barn fra enslige mødre, og skal om ettermiddagen også være et kompetansesenter for unge enslige mødre. Et unikt bistandsprosjekt, som skal markere vektleggingen av kunnskap for mange barn og foreldre.

600 m2 betongheller, beplantning og flaggstenger koster til sammen kr. 60.000,- og i tillegg er det behov for penger til møbler og utstyr inne.

Stella, 4 år og bor på IOP barnehjem.

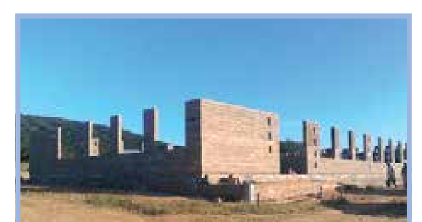

Byggestatus 3. juni

Det er Sollerud barnehage i Oslo som tok initiativ til dette prosjektet i fjor, og som innen sommerferien skal ha samlet inn kr. 400.000,- til selv bygget. Hver innsamlede krone går uavkortet til prosjektet i Tanzania. De har også fått med KFUK/KFUM som finansiell partner og garantist for at resten av pengene stilles til disposisjon for ferdigstilling. Bygget har en kostnadsramme på kr. 750.000.
Sollerud barnehage har også i samarbeid med IOP utviklet en felles Læreplan "Vi lærer av hverandre", som er en langsiktig plan for pedagogisk samarbeid mellom «Sollerud Norge» og «Sollerud Tanzania».

Sollerud Barnehage i Oslo, har siden 11. sept. samlet inn kr. 330.000,- til selve bygget, gjennom salg av kaffe og matpakker hver onsdag i barnehagen,
utgivelse av eget månedlig magasin Sollerudposten, gaver fra foreldre og bedrifter, og gaver fra familie
og venner i Oslo og Eigersund.
Her gjenstår kr. 70.000,- på målet til 1. juli.

Nå håper jeg enkeltpersoner og bedrifter i hele landet vil bidra til å finansiere ferdigstilling av den nye barnehagen.

Barnehjemmet IOP har «Ny livsstandard for det Tanzaniske folk», som ledestjerne i sitt arbeid. Kunnskap fra barnehagestadiet og alle trinn oppover, til også unge enslige mødere, har høyeste prioritet.

Jeg har hatt gleden av å bistå barnehjemmet som frivillig på flere nivå, - fra strategi- og organisasjonsutvikling på styre- og ledelsesnivå, - til igangsetting av byggingen av det nye barnehage- og kompetansesenteret, så vel som å bistå daglig leder i Sollerud barnehage i Oslo med deres innsamlingsaksjon i samarbeid med KFUK/KFUM Global.

Det som gjenstår når bygget til den nye barnehagen står ferdig, er å lage et flott og rent uteområde, samt skaffe solide møbler og utstyr innvendig.

Bedriften Aktiv Lek AS, som lager utemøbler til norske barnehager, har gitt ute-lekeapparater til den nye barnehagen til en verdi av kr. 150.000.

Du kan gi ditt bidrag direkte til Sollerud Barnehage sin prosjekt konto 6011.57.41341.
Ønsker du som privatperson eller bedrift å spare skatt på gavebeløpet, kan du for bidrag mellom kr. 500,- og kr 20.000,-, få redusert skattbar inntekt i 2015 tilsvarende. Da må pengene setter direkte over til KFUK/KFUM sin konto: 3000 17 16766 og merke beløpet med IOP Sollerud. Du må også da sende en mail til global@kfuk-kfum.no og oppgi person- eller organisasjonsnummer, samt navn og adresse sammen med opplysningen om innbetaling (sum og dato).

Har du spørsmål, ta kontakt på osmund.ueland@lederfokus.no eller mobil 416 56 001.

Stella og Osmund

På vegne av IOP, takk for hjelpen!

SOLLERUD BARNEHAGE + ILULA ORPHAN PROGRAM TANZANIA = SANT

- vi lærer av hverandre

LEDERFOKUS
www.lederfokus.no

INTERNASJONALT

ANTIKORRUPSJON … fortsetter fra forsiden

International Norge i fjor er det grådighet og liten risiko for å bli tatt som er hovedgrunnen til at mennesker blir involvert i korrupsjon.

Konferansen setter også søkelys på forholdene i en del land der korrupsjon er utbredt og der norske virksomheter opererer, blant annet Angola, Indonesia og Ukraina. Slettemark mener det er viktig å sette seg inn i korrupsjonsforholdene når man etablerer virksomhet i andre land. «Vårt budskap er at man må være godt forberedt – spesielt når man skal jobbe med selskaper eller etablere seg på steder med store korrupsjonsutfordringer,» understreker hun. «Selskapene har et ansvar – både juridisk og moralsk – til å være en del av løsningen og ikke en del av problemet,» sier hun. Hun påpeker at ulike regelverk kan være en utfordring med tanke på å trekke klare skillelinjer mellom hva som kan sies å være korrupsjon og ikke. «Det kan være ulike definisjoner, derfor er det viktig at norske selskaper har en aktiv holdning og informerer alle sine partnere om antikorrupsjonsprogrammet de opererer under, der det defineres hvor grensen går. Dette må selvfølgelig komme i tillegg til åpenhet om hvilke betalinger som foretas til hvem – det er er en god 'vaksinasjon',» sier Slettemark.

Norge må ta ansvar. Norsk lov gjør ikke forskjell på korrupsjon i det offentlige og i det private. OECD-konvensjonen som norsk lov bygger på, setter rammer for bestikkelser av offentlige ansatte. Kjente internasjonale regelverk som det amerikanske Foreign Corrupt Practises Act (FCPA) sanksjonerer likeledes bare bestikkelser av offentlige tjenestemenn.

Helge Kvamme, partner i advokatfirmaet Selmer, mener Norge må ta mer ansvar for å motvirke bestikkelser og korrupsjon også i resten av verden. «Norge har et klart ansvar for å være med på et omfattende internasjonalt arbeid mot bestikkelser og korrupsjon. En vesentlig faktor er å få en bedre offentlig debatt om de rette tiltakene, og myndighetene må bidra med forventninger til tiltak hos de virksomhetene som opererer internasjonalt,» sier Kvamme. «Vi må i større grad ta del i internasjonale initiativer som har som målsetning å fryse og tilbakeføre midler til menneskene i de landene der korrupte ledere har stjålet og ført betydelige beløp ut av landene – ofte til skatteparadiser,» fortsetter han. Han forteller at det finnes initiativer både til å kunne

KORRUPSJON

- I henhold til norsk lovgivning er korrupsjon å gi eller tilby (aktiv korrupsjon) eller kreve, motta eller akseptere (passiv korrupsjon) en såkalt «utilbørlig fordel», som er lovgivers begrep for bestikkelser. Dette må skje i kraft av de involvertes stilling, verv eller oppdrag for at det skal defineres som korrupsjon.
- Internasjonalt defineres korrupsjon ofte som misbruk av offentlig posisjon eller makt til egen privat vinning. Etter internasjonale regler og konvensjoner (som OECD-konvensjonen) omfattes korrupsjonsbegrepet også av bestikkelser av offentlig ansatte med profitt i form av forretning som gjenytelse.
- Norsk lov gjør ikke forskjell på korrupsjon i det offentlige og i det private, men forarbeidene angir et det skal mindre til før korrupsjon i offentlig sektor blir vurdert som grov korrupsjon med en strafferamme på ti år. OECD-konvensjonen, som norsk lov bygger på, setter rammer for bestikkelser av offentlige ansatte.
- Kjente internasjonale regelverk, som det amerikanske Foreign Corrupt Practises Act (FCPA), sanksjonerer bare bestikkelser av offentlige tjenestemenn.

registrere rettmessige eiere av selskaper som benyttes til å skjule slike midler, og til lettere kunne fryse og sikre midlene som stammer fra korrupsjon og bestikkelser. Kvamme har bakgrunn både fra Økokrim og Kripos, og er i dag norsk delegat til ICC Commission on Corporate Responsibility and Anti-Corruption.

Blant gjestene som deltar i Antikorrupsjonskonferansen 2015 er den tidligere korrupsjonsdømte salgsdirektøren Richard Bistrong. Han kommer for å fortelle hvordan han ble involvert i betaling av bestikkelser, og senere dømt og straffet med fengsel.

Konferansen er er samarbeid mellom Økokrim, Transperency International Norge, organisasjonen PwC og advokatfirmaet Selmer. Gjennom foredrag og paneldebatter setter konferansen søkelys på årsaker til – og konsekvenser av – korrupsjon.

Helge Kvamme mener å se en økning av korrupsjonssaker i Norge de senere årene. «Omfanget av korrupsjon i Norge vet vi lite om, og kunnskapen er i stor grad basert på de sakene som etterforskes. Det kan gis et inntrykk av at omfanget øker, siden vi har hatt en rekke saker som har avløst hverandre de siste fem–ti årene – både innen internasjonal virksomhet som Statoil, Unibuss, Yara International, Klaveness og VimpelCom, der Telenor var involvert,» sier Kvamme. «Men de fleste av disse sakene har havnet under etterforskning på andre måter enn ved at selskapene selv har meldt fra om sakene. Noen undersøkelser og erfaring fra granskingsarbeid indikerer at mørketallene er betydelige,» sier han. Han etterlyser en bedring av mulighetsbetingelsene for korrupsjonsvarsling.

«Vi mangler et system i Norge for at virksomheter som rammes av korrupsjonssaker, kan melde fra til myndighetene uten å havne direkte i en straffesak. Det bør være en formildende omstendighet dersom sakene avdekkes av virksomhetenes egne robuste antikorrupsjonsprogrammer, og det bør åpnes opp for et system for selvrapportering, som mange land etter hvert har implementert,» avslutter Kvamme.

KORRUPSJON: Konsernsjef Jon Fredrik Baksaas møter Martin Kolberg i kontroll- og konstitusjonskomiteens åpne høring om Vimpelcom-saken i Stortinget i Oslo i januar. Foto: Håkon Mosvold Larsen/NTB scanpix.jpg

Se også debattinnlegg s. 11 om korrupsjonsrisiko i Nepal.

carima@nytid.no

Den nye verdensorden

FORSVAR

Større vektlegging av mulig militær støtte i fredstid gir den tradisjonelle norske avveiningen mellom «avskrekking og beroligelse» i dag prioritet til «avskrekking». Russland fremstår som en sikkerhetspolitisk og militær utfordrer til Vesten. Kunnskap som var til stede under den kalde krigen, har forvitret.

AV TORMOD HEIER OG ANDERS KJØLBERG

Den optimistiske troen fra 1990-tallet om at Russland ville bli som Vesten, ser ut til å være ved veis ende. I hvert fall for mange år fremover. Det underliggende premisset etter den kalde krigen om at Russland ville bli gjenforent med sin «fetter i vest» og støtte en liberal «ny verdensorden», er dermed borte. I stedet har det sikkerhets- og forsvarspolitiske landskapet i Europa gradvis vendt tilbake til sine røtter – i den klassiske geopolitikkens tidsalder. Samtidig er det også viktig å understreke at den internasjonale situasjonen mellom øst og vest er en helt annen enn under den klassiske geopolitikkens gullalder på 1800-tallet, og under den kalde krigen. […]

Russland fremstår i dag som en sikkerhetspolitisk og militær utfordrer til Vesten. Årsakene kan være mange, og ofte vil de være svært sammensatt. Dette gjør at det rent metodisk kan være vanskelig å «måle» hvilke årsaksforhold som har størst forklaringskraft. La oss likevel peke på to forhold som utmerker seg. Den første og kanskje viktigste årsaken knytter seg til den fundamentale uenigheten mellom Russland og Vesten i synet på hvilke «spilleregler» som skal gjelde i internasjonal politikk. Begrepet «verdensorden» (*World Order*) er sentralt i denne forbindelse. […] Gjennom historien har mange stater forsøkt å fremme sitt syn på hvilken verdensorden som er den eneste legitime. Den eneste som oppnådde noe nær allmenn legitimitet, var den såkalte «westfalske verdensorden», bygd på prinsippene fra fredskonferansen som ble holdt i Westfalen i 1648, etter tredveårskrigen (1618–1648). Prinsippene om nasjonal uavhengighet, statlig suverenitet, nasjonale interesser og ikke-innblanding i andre staters «indre anliggender» tonet derfor ned det opprinnelige systemet som baserte seg på et internasjonalt hierarki av stater der religion var en viktig drivkraft i utenrikspolitikken. Men også disse prinsippene har i perioder blitt utfordret, ofte anført av en amerikansk «eksepsjonalisme» som tidvis har jobbet hardt for å gi det liberale demokratiet et universelt og globalt nedslagsfelt. Også Sovjetunionen vektla sin offisielle kommunistiske ideologi i utenrikspolitikken, men det var ytterst sjelden at verdisettet som lå til grunn for ideologien fikk noen praktisk betydning i den politiske utøvelsen på den internasjonale arenaen. […]

Enkelte ganger oppstår dramatiske hendelser som tvinger frem en revurdering av internasjonal politikk. Tidvis får det også konsekvenser for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Av og til også for forsvarspolitikken. den russiske maktbruken i Ukraina-konflikten var en slik hendelse. Bruk av militære maktmidler mot et annet land i Europa var noe mange trodde hørte fortiden til. det som skjedde i Ukraina, har skapt bekymring i flere av Russlands naboland. Hvor begrunnet denne bekymringen er kan diskuteres, men den har like fullt ført til en revurdering av NATOs rolle i Europa, og også av det norske trusselbildet. […]

Bygger trusselen på en misforståelse, eller er handlingen en bevisst provokasjon for å «teste» den norske militære beredskapen?

Russland har, siden midten av 2000-tallet, ført en ekspansiv utenrikspolitikk for å gjenvinne sin internasjonale posisjon. Gjenoppbyggingen av de væpnede styrkene spiller en viktig rolle i en slik strategi, noe som igjen forutsetter store økonomiske overføringer til de væpnede styrke- ne og forsvarsindustrien. Samtidig er Russlands 143 millioner innbyggere stadig mer opptatt av å nyte godt av den generelle velstandsøkningen som resten av Europa har opplevd. Den russiske økonomiske veksten under president Vladimir Putin har da også vært langt høyere enn i vesten, noe som har skapt en stor middelklasse med store økonomiske forventninger. Men dette innebærer også at russiske myndigheter må levere på flere arenaer samtidig, både «smør og kanoner». […]

Det norske forsvaret er ikke lenger et personellintensivt invasjonsforsvar med nærvær, baser og installasjoner over store deler av landet. Det skal nå fungere som et teknologiintensivt og bevegelig innsatsforsvar som skal forebygge, og eventuelt bekjempe, ulike former for politisk og militært press, dog på et lavt konfliktnivå. Dette krever en annerledes personell-, materiell- og kompetansemessig innretning sammenlignet med den kalde krigens invasjonsforsvar. Siden det mer moderne «innsatsforsvaret» gjennom størstedelen av 2000-tallet har hatt utlandet som hovedinnsatsområde, kan det derfor stilles spørsmålstegn ved hvorvidt erfaringene fra utlandet er relevante for den nasjonale forsvarsevnen og fremtidige operasjoner i nordområdene.

Samtidig har det norske forsvaret utover på 2000-tallet blitt mindre, og dermed også mer avhengig av allierte forsterkninger på et tidligere tidspunkt enn tidligere. I dag har viktige deler av Forsvaret blitt så små at de raskt kan komme under såkalt «kritisk masse». En økende militær avhengighet av allierte styrker vil dermed også kunne senke terskelen når det gjelder å «myke opp» de selvpålagte begrensningene i Finnmark. Dette kan skje ved at norske myndigheter gir etter for amerikanske påtrykk om å få trene eller øve mer i og utenfor Finnmark, noe som blant annet vil bli gjort i 2018 med NATOs såkalte *High Visibility Exercises*. Det kan også skje ved at norske myndigheter selv tar initiativet til en mer omfattende øvingsaktivitet nær den russiske grensen, med blant annet stridsvogner, stormpanservogner, fregatter og jagerfly for å øve «styrkeoppbygging og forflytning over lengre avstander», slik øvelse *Joint Viking* la opp til i 2015.

Samtidig kan det også argumenteres for at et slikt øvelsesmønster nær den russiske grensen, kan redusere det norske handlingsrommet i nord. Dels fordi et tydeligere alliert militært nærvær i russiske nærområder vil kunne tolkes som en potensiell trussel som vil bli møtt med nye mottiltak. Men også fordi et mer robust militært «fotavtrykk» i Finnmark kan gjøre det vanskelig for det sivile og militære embetsverket i utenriks- og forsvarssektoren å skape tillit og dialog når eventuelle kriser skal avverges eller forebygges.

De utfordringene det norske forsvaret vil kunne stå overfor, vil imidlertid være avhengige av hvilken konflikttype de norske styrkene står overfor, og hvilken internasjonal kontekst konflikten utspiller seg innenfor. Tre hovedscenarioer relatert til forsvaret av Finnmark kan antydes: en russisk styrkedemonstrasjon med militær oppmarsj langs grensen, en begrenset krenkelse av norsk territorium, samt besettelse av et stykke norsk landområde. I tillegg kan det også argumenteres for at det vil kunne oppstå enda mer sannsynlige scenarioer til sjøs, som for eksempel utfordring av norsk jurisdiksjon og suverenitetshevdelse, samt mer subtile cyber-angrep mot viktige sivile eller militære installasjoner på land.

Den forsvarsvirksomhet som kanskje i første omgang vil merke de økte utfordringene, kan bli den nasjonale overvåkningsog etterretningskapasiteten. Overvåkningsog informasjonsinnhenting, samt analyse og situasjonsforståelse, er langt viktigere i en situasjon preget av usikkerhet og spenning sammenlignet med en «normalsituasjon». Situasjonsforståelse er her et nøkkelbegrep. Hva slags trussel er det norske styrker egentlig står overfor? Bygger trusselen på en misforståelse, eller er handlingen en bevisst provokasjon for å «teste» den norske militære beredskapen eller den politiske viljen til å fremme nasjonale krav? Er det som skjer en bilateral hendelse, eller er det en tilspissing som har sitt opphav i en annen konflikt av innenriks- eller sikkerhetspolitisk karakter, på en annen arena eller i et annet teater? Svaret på disse spørsmålene kan ofte være avgjørende for hvordan det norske forsvaret skal reagere på det som skjer. Det vil i stor grad påvirkes av hvordan norske styrker, fra forsvarsledelsen i Oslo og det fellesoperative hovedkvarteret i Bodø, og ned til den enkelte soldat i Barentshavet og ved Grense Jakobselv, forholder seg til motparten i den aktuelle situasjonen. Spesielt viktig er dette når faren for maktbruk er stor, men hvor skarpe skudd ennå ikke er avfyrt. Dette gjelder for eksempel i situasjoner preget av militære maktdemonstrasjoner og suverenitetshevdelse, men også i situasjoner der norsk jurisdiksjon eller myndighetsutøvelse skal opprettholdes. […]

Motsetningene mellom Vesten og Russland etter konflikten i Ukraina har konsekvenser også for den sikkerhetspolitiske situasjonen i nordområdene og for Norges forhold til Russland. Norge er en del av den vestlige verden og deler det verdigrunnlaget som vesten for øvrig forfekter. Til tross for ulike språk, kulturer, verdier og sikkerhetspolitisk orientering har likevel Norge og Russland lange tradisjoner for samarbeid. Dette er et samarbeid som ble utdypet etter den kalde krigen gjennom det såkalte «folk til folk»-samarbeidet. En såkalt *hot line* mellom de to lands militære hovedkvarter i nordområdene er også opprettet. Det har i tillegg blitt utviklet en kultur for samarbeid og kompromisser når det gjelder ressursutnyttelse i nord, særlig innen fiskeriforvaltning. Slike former for kontakt er viktige på flere måter. De skaper arenaer som gjør det mulig å få mer kunnskap om hverandre, og dermed bedre å forstå hvordan den annen part tenker. Når den internasjonale spenningen er stor er dette viktig for å forebygge og eventuelt håndtere tilspissende situasjoner på det bilaterale planet. Norge vil derfor ha sterke interesser av å opprettholde et slikt samarbeid, også når det internasjonale klimaet blir «kjøligere».

Til tross for ulike språk, kulturer, verdier og sikkerhetspolitisk orientering har likevel Norge og Russland lange tradisjoner for samarbeid.

Samarbeid er imidlertid basert på tillit og forutsigbarhet. Utover på 2000-tallet har denne grunnleggende forutsetningen blitt svekket. Dette gjelder ikke bare i det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland, men også mellom Vesten og Russland generelt. Det er skapt en ny usikkerhet som fører til at sikkerhets- og forsvarspolitikken nå revurderes. Sett med norske øyne har den nye situasjonen understreket betydningen av NATO-samarbeidet og spesielt av amerikansk støtte, i tilfelle det skulle oppstå konflikter i nord. Samholdet i NATO har blitt styrket som et resultat av det kjøligere forholdet til Russland, blant annet fordi det er bred enighet om at medlemslandenes «nære» sikkerhetsinteresser skal gis prioritet. Medlemsland som føler seg truet, skal «beroliges» gjennom allierte øvelser, gjennom inngåelse av en rekke konkrete og håndfaste bilaterale forsterknings- og beredskapsavtaler som demper usikkerheten, og gjennom amerikansk militær synlighet og tilstedeværelse.

Moskva 2001: Statsminister Jens Stoltenberg på offisielt besøk i Russland. Stoltenberg midt i bildet. Foto: Bjørn Sigurdsøn / SCANPIX

Ny Tid bringer her et utdrag fra antologien *Norge og Russland. Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Dette gjøres i anledning den spente situasjonen mellom Russland og NATO i forbindelse med Ukraina. Boken er utgitt på Universitetsforlaget denne måneden.

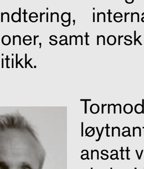

Anders Kjølberg er ansatt ved Krigsskolen på Linderud og var tidligere forsker ved Forsvarets forskningsinstitutt. Han har forsket på flere sikkerhetspolitiske problemstillinger, blant annet krisehåndtering, internasjonale militære operasjoner, samt norsk og russisk sikkerhetspolitikk.

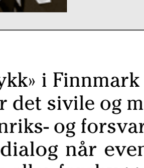

Tormod Heier er oberstløytnant i Hæren og er ansatt ved Forsvarets høgskole. Han har tjeneste fra blant annet Afghanistan, etterretningstjenesten og Forsvarsdepartementet.

VERDEN

Straffen mot Badawi opprettholdes

Saudi-Arabia. Saudiarabisk Høyesterett har besluttet å opprettholde straffen mot bloggeren Raif Badawi på ti års fengsel og tusen piskeslag. Beslutningen fra Høyesterett, som ble meldt av den saudiarabiske avisen Okaz søndag, kan ikke ankes.

Badawi ble i fjor dømt til ti års fengsel og tusen piskeslag for å ha «fornærmet islam». De første 50 piskeslagene ble gjennomført i januar, og skulle etter planen gjennomføres ukentlig, men har blitt satt på vent på grunn av 31-åringens helse.

Piskingen har utløst skarp internasjonal kritikk – både mot dommen mot Badawi og mot landets strenge lover mot politiske og religiøse ytringer, samt behandlingen av kvinner.

Norge har gjentatte ganger tatt opp situasjonen til Badawi med Saudi-Arabias myndigheter og bedt om at han løslates, ifølge utenriksminister Børge Brende (H).

http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Dommen-mot-bloggeren-Badawi-opprettholdes-8048526.html

Oppfordrer til klimahandling

Klima. Verdenslederne som deltok på G7-konferansen, lovet mandag å jobbe for å holde den globale oppvarmingen under en gjennomsnittlig global stigning på to grader, noe forskere mener er avgjørende for å hindre de mest alvorlige virkningene av klimaforandringene. Tograders-løftet ble levert som en del av er erklæring publisert av USA, Storbritannia og Canada. I tillegg til å signalisere støtte for å begrense stigningen av temperaturer, oppfordrer erklæringen G7-landene til å ta sikte på å stoppe bruken av fossilt brennstoff innen utgangen av århundret.

Erklæringen er konstruert med tanke på å bygge et momentum i forkant av klimasamtalene, som FN arrangerer i Paris senere i år. USAs president Barack Obama håper at medlemslandene blir enige om en avtale i Paris – en avtale som kan tilby bærekraftige løsninger på den globale temperaturstigningen – og har jobbet hardt for å skaffe internasjonal støtte: «Øyeblikkelig og konkret handling må til for å adressere klimaendringene. Kutt i forurensning fra global drivhusgass og en dekarbonisering av den globale økonomien de kommende årene er strengt nødvendig,» heter det i erklæringen. Miljøforkjempere roser erklæringen, men understreker samtidig at dette bare er et steg på veien når det gjelder å imøtekomme de katastrofale konsekvensene av global oppvarming.

Slunkent oppmøte til miniskjørt-demonstrasjon

Likestilling. Bare en håndfull kvinner møtte opp for å demonstrere mot undertrykking av kvinner i Midtøsten i forrige uke. Rundt 12 kvinner kledd i miniskjørt deltok i demonstrasjonen, som var organisert av League for the Defense of Secularism and Freedom i Tunisia. Lilia Kammoun, en lærer som deltok i protesten, sier at Tunisia gjennomgår en tilbakegang i utviklingen. «Det er trist at vi er på vei bakover. Min mor hadde på seg miniskjørt. Jeg pleide å gå med miniskjørt. I dag tør ikke datteren min å gå med miniskjørt i frykt for reaksjoner og konsekvenser dette kan få. Det er uheldig.»

Også motdemonstranter møtte opp. Flere av dem hadde med skilt med slagord som «Dette er skamfullt – dere tenker med repruduksjonsorganene deres.» Organisatorene begrunnet det lave oppmøtet med kvinners frykt for famlien, og for islamistiske terrorister.

http://www.nzherald.co.nz/lifestyle/news/article.cfm?c_id=6&objectid=11461451

Italia sier nei til flere flyktninger

Migranter. Den regionale presidenten i den nordlige italienske provinsen Lombardi nekter å ta imot flere flytninger. Kommentarene hans støttes av andre regionale ledere. Roberto Maroni i høyrepartiet Lega Nord sier at han har instruert borgermestere og andre i området til å nekte å ta imot flere flyktninger som tildeles dem av sentrale myndigheter.

Maroni spurte følgerne sine på Twitter om de var enige med ham i at «Lombardiordførere må nekte å ta imot flyktninger». Givanni Toti, nyvalgt president for Liguria i Nord, støttet synspunktet. «Vi vil ikke motta flere migranter,» sa han. Maroi fikk også støtte fra Luca Zaia, høyrepresidenten i Veneto, som sa at regionen som omfatter Venezia var «som en bombe klar til å gå av». «Den sosiale spenningen er til å ta og føle på,» sa Zaia. Men presset mot landets myndigheter er ikke begrenset til de nordlige delene av landet. Borgermesteren i Sicilian og i andre sørlige byer har i flere måneder advart mot at de snart ikke vil ha plass til flere migranter. Tusenvis av de som er reddet, blir bosatt i telt i de nordlige og sentrale delene av Italia mens asylsøknadene deres blir behandlet. Kommentarene kommer etter at over 6000 flyktninger ble reddet på veien til Europa. Tallet inkluderer 2371 personer som ble reddet søndag fra 15 båter som var i havsnød like utenfor Libyas kyst, sier den italienske kystvakten.

http://www.aljazeera.com/news/2015/06/italy-north-refuses-migrants-150608072944895.html

AKTUELT

Alle foto: Truls Lie, Athen

HELLAS … fortsetter fra forsiden

folk aldri vil kunne gjøre opp for seg.

Det politikerne og sentralbankene holder på med, er det omvendte av hva Robin Hood gjorde. Korrupte og ansvarsløse politikere ønsker å redde sitt eget skinn. Folket må blø, slik at europeiske politikere slipper å ta ansvar. Akkurat som Jeroboam tuktet israelittene for 3000 år siden, skal europeiske politikere tukte den greske befolkningen i dag – og den europeiske befolkningen i morgen, når det ikke er mer å plyndre hos grekerne.

Korrupte og ansvarsløse politikere ønsker å redde sitt eget skinn.

Det greske folket har to valg: Påta seg mer gjeld for å holde kreditorene på avstand en stund til, og leve et liv i total ydmykelse og fattigdom – eller bruke de få pengene som er igjen i kassa til å sikre et minimum av livsgrunnlag og verdighet for en utarmet befolkning. Er det rart at en allerede elendig skattemoral hos den jevne greker er enda verre i dag, når de i lang tid har blitt plyndret både av sine egne og av Europas politiske maktelite? Hvorfor kaste gode penger etter dårlige?

Venstrekoalisjonen med statsminister Akexis Tsipras i spissen har sagt det slik i en offisiell uttalelse:

«De regjerende kretsene i EU, ESB og IMF har de siste fire månedene siktet seg nådeløst og målrettet inn på å kvele økonomien og å melke landets økonomiske reserver for sine siste dråper – samt å presse en sårbar regjering til fullstendig underkastelse og ydmykelse til skrekk og advarsel.»

Det er vanskelig å være uenig med ham.

Det føderale Europa. Den greske tragedien er et høyt spill om politikernes evne, vilje og drøm om et sentralstyrt og føderalt Europa. Innsatsen akkurat nå er det greske folks verdighet og rett til et anstendig liv, kontra EU-politikernes og byråkratenes kamp for sitt eget politiske liv. Det er som å velge mellom pest og kolera, for politikerne vet at dersom de gir innrømmelser overfor Hellas, står Spania, Portugal, Frankrike og de andre landene i Den økonomiske og monetære union (ØMU) i kø med samme type gjeldsproblemer. Velger de kolera, risikerer de at Hellas – frivillig eller ufrivillig – tvinges ut av ØMU, med ringvirkninger for hele Europa.

Tsipras-regjeringen mener det er på tide at Hellas blir sluppet fri fra et gjeldsfengsel som stadig får flere gjeldsfanger. Troikaen vil ikke at det skjer, grunnet faren for at gjeldspyramiden sprekker og tydeliggjøres overfor det europeiske folk.

Men hvem taper mest på en grexit? Det som er lite kjent, er at det antakelig er den europeiske sentralbanken (ESB) som har mest å tape dersom Hellas forlater eurosonen. Mainstream media setter gresk statsgjeld til 315 milliarder euro. I tillegg har ESB lånt det greske banksystemet 115 milliarder euro via den greske sentralbanken, for å kompensere for kapitalflukt og bankkonkurser. ESB har også utestående 27 milliarder i statsobligasjoner. Totalt er ESB eksponert for cirka 142 milliarder euro – med søkk og snøre nærmere 170 milliarder euro. Hvis ESB trekker denne finansieringen og forlanger tilbakebetaling, går de greske bankene konkurs. Den greske sentralbanken følger etter. Trekker Hellas seg fra ØMU, er resultatet det samme. Derfor er midlene i realiteten tapt for ESB.

De nevnte 142 milliarder euro som ESB har tilført den private banksektoren i Hellas, har kommet inn bakveien og i det skjulte – det vil si i strid med demokratiske prosesser. Hadde det ikke vært for den anerkjente tyske økonomen Hans Werner Sinns avsløringer om dette, hadde ESB muligens klart å holde det skjult en stund til. ESBs eksponering mot Hellas betyr i realiteten at egenkapitalen i ESB er tapt. Sprekker Hellas, får sentralbanksjef Draghi er problem, fordi han må forklare seg om ESBs betalingsudyktighet og tapene dette og den greske gjelden påfører det europeiske folk.

En tilbakevending til drakmer kan Hellas forberede og gjennomføre på noen få dager.

Et problem som ofte overses, er at alle Hellas' lån følger britisk lov – og at låneavtalene inneholder en *cross default*-klausul. Det vil si at hvis Hellas misligholder ett lån, er alle lån per definisjon misligholdt. Da plikter kreditor under internasjonal lovgivning å bokføre disse lånene som misligholdte, og med det ta tap. Det er dette sentralmakten i Brussel frykter mest. Ganske enkelt fordi land som Portugal, Spania og Italia etter hvert vil kreve samme behandling som Hellas. Alle disse nasjonene har sterke anti-EU-bevegelser.

Drakmer. Men de lureste grekerne har allerede utmanøvrert troikaen. En tilbakevending til drakmer kan Hellas forberede og gjennomføre på noen få dager. Når det er gjort, skulle man tro at Hellas umiddelbart vil få et importproblem på grunn av manglende valutareserver. Det er normalt et alvorlig problem, fordi helt nødvendige varer som mat og medisiner kan bli mangelvare – noe det for så vidt er allerede. For Hellas burde imidlertid ikke dette være noe problem, for de har allerede utmanøvrert sine kreditorer.

De smarte grekerne, og dem er det mange av, har allerede tatt høyde for en grexit. Kapitalflukten på ovennevnte 142 milliarder euro fra greske banker betyr at grekerne har «tatt ut» euro tilsvarende 79 prosent fra det greske banksystemet. Grekere sitter på 43 milliarder euro i kontanter, og 99 milliarder euro i utenlandske banker. Ved en grexit vil ESB tape sin inndekning av ovennevnte kapitalflukt. Grekerne som derimot fikk pengene sine ut i tide – før grexiten – vil da sitte med lån denominert i drakmer og innskudd i euro, for eksempel i Deutsche Bank. Anta at drakmer devalueres 50 prosent mot euro – og da er halvparten av lånet borte, og euro kan konverteres til drakmer for å innfri lån samt kjøpe billige aktiva i Hellas. Mainstream media skjønner tydeligvis ikke dette. Heller ikke politikerne. Men balansen til Bank of Greece lyver ikke. Den viser at 142 milliarder euro har flyktet eller gjemt seg. Hellas – eller rettere sagt de smarte grekerne – har på et vis utmanøvrert ESB, IMF og EU, og kan sitte med nøkkelen til en mindre smertefull – kanskje til og med god – løsning for det greske folk.

Udetonerte bomber. Der er heller ikke utenkelig at Tsipras og Putin inngår et mer langsiktig politisk og økonomisk samarbeid, og at nødvendig hjelp i en overgangsperiode kommer fra Russland. I motsetning til det pressen stort sett skriver, har Russland en forholdsvis god økonomi (kun rundt 15 prosent statsgjeld), og lider mindre under sanksjonene enn hva vestlig presse skal ha det til.

Hellas vil måtte sette seg ned og forhandle om den misligholde gjelden på cirka 500 milliarder euro, men her vil troikaen fort ha et større problem enn Hellas – og dermed et insentiv for å komme frem til en avtale. Spørsmålet bli da hvor langt troikaen tør å gå før de hisser på seg andre gjeldtyngede nasjoner, for eksempel Spania, Portugal og Italia, som alle tre er euroskeptikere og internt diskuterer en exit. Denne misnøyen kan selvfølgelig også spre seg til andre land i eurosonen, spesielt når skattebetalerne i blant annet Tyskland og Frankrike finner ut at det er de som blir sittende igjen med regningen etter politikernes elleville økonomiske eksperiment.

Det ligger mange udetonerte bomber i en grexit, fordi EUs, ESBs og IMFs pyramidespill med det greske og europeiske folks skattepenger og velferdsordninger vil avsløres overfor europeiske skattebetalere. Da må de plutselig forholde seg til realiteter. Eksempelvis må tyske borgere ta et tap på 92 milliarder euro, franske borgere 70 milliarder euro, italienske borgere 62 milliarder euro og spanske borgere 43 milliarder euro.

De smarte grekerne, og dem er det mange av, har allerede tatt høyde for en grexit.

Hva vil befolkningen i Europa si til dette? Hvilken tillit sitter ESB, EU og IMF igjen med når dette avsindige politiske eksperimentet og omvendte regimet – iscenesatt for å redde troikaen og politikerne – eksponeres i all sin elendighet? Det overveldende positive med en grexit vil være at det greske folket igjen får muligheten til å påvirke sin egen situasjon som selvstendig nasjon. Et hardt arbeidende gresk folk vil etter hvert kunne produsere varer og tjenester til fornuftige priser i egen valuta, og åpne for et oppsving i eksporten og ditto valutainntekter. Grekerne får en ny sjanse som vil være smertefull, men som kan skape velstand dersom den brukes fornuftig – og dermed også skape stolthet og verdighet for det greske folk. De fortjener denne muligheten, og bør ikke gi etter for presset fra EU, ESB og IMF.

En historisk lærepenge. For å hjelpe grekerne med beslutningen kan det være nyttig å minne om den uforsonlige holdningen som ble vist overfor Tyskland etter første verdenskrig. På et vis er det den samme uforsonlige holdningen EU-politikerne viser overfor Hellas i dag. Under Versaillestraktaten ble Tyskland ilagt betydelige krigserstatninger som viste seg å være umulig å overholde – det ble som et anker rundt halsen. Økonomen John Maynard Keynes, som hadde vært med i den britiske delegasjonen i Versailles, trakk seg i protest over de harde betingelsene, og utga senere en bok der han påpekte at så omfattende skadeserstatninger ville bli ødeleggende for hele Europas økonomi. Den franske generalen Ferdinand Foch uttalte følgende om traktaten: «Dette er ingen fred! Dette er tjue års våpenhvile!» Det var en temmelig klar og fremsynt konklusjon. Generalen forsto at en vedvarende ydmykelse av det tyske folk, uansett hvor rettmessig dette ble ansett å være av seierherrene, sjelden ender godt. Europa fikk etter hvert Hitler og den krigen general Foch advarte om. Det er kanskje en idé at det greske folk står opp i mot makteliten i EU og sier fra om at nok er nok. Så kan vi i stedet skrive et «festskrift» for det greske folk.

Olav er økonomisk journalist i Ny Tid.
heolav@gmail.com

INTERNASJONALT

LOKALT: Lite, familiedrevet hotell på Lesvos. Bor du her, legger du igjen penger i lokalsamfunnet.

Marsa Alam-kystens turisme: The Oasis Dive Resort.

Alt inkludert = lokalsamfunnet ekskludert

TURISTINDUSTRI

Lokaløkonomien taper på turistnæringens resorter og all inclusive-pakker. «Som all inclusive-turist stenger du kulturen ute, du opplever lite, og du bidrar til å bryte ned lokalsamfunnet,» sier lederen i Hellas-spesialisert reisebyrå.

AV ERIK FOYNLAND

Da Hellas' nye statsminister Alexis Tsipras fra partiet Syriza nylig ble innsatt, erklærte han krig mot *all inclusive*-industrien. Denne sektoren av turismen sprøyter årlig 15 milliarder kroner inn i den greske økonomien – en økonomi som ifølge Tsipras er utsatt for «konstant finansiell waterboarding». Så hvorfor vil Tsipras denne næringen til livs? Vil han gjøre vondt verre?

Etter en novemberaktig forsommer blir det lille reisebyrået Lilleput Reiser i Drammen nedringt av soldesperate nordmenn. Frode Schiøtz, eier og daglig leder, følger utviklingen i den greske turistindustrien med argusøyne. Han har i lang tid sett med bekymring på nordmenns endrede ferievaner.

«Det har dessverre blitt en trend i Norge med såkalt all inclusive-pakker og gigantiske resorter,» sier Schiøtz.

Foreløpig utgjør all inclusive-segmentet bare cirka ti prosent av det norske chartermarkedet. Men de siste årene har flere og flere nordmenn fått smaken på denne ferieformen, hvor kunden forhåndsbetaler absolutt hele ferien, og kan fråtse i ubegrensede mengder mat på endeløse buffeter og i fri bassengbar. Frode Schiøtz er glad for at hans reisebyrå overhodet ikke deltar i denne bølgen. Han beskriver utviklingen i gresk turistindustri: «Før dette ble en trend i gresk turisme, ble hver euro turistene brukte på hotellet filtrert inn i den lokale økonomien gjennom lønninger som genererte salg i andre forretninger. Men nå lekker mesteparten av inntektene fra turismen ut av Hellas, og bare en bitte liten andel blir igjen i lokalsamfunnet.»

Bunkermentalitet. Mange områder på nordsiden av Kreta – for ekspempel Kato Gouves, der familiedrevne tavernaer, småbutikker, bilutleiefirmaer og matprodusenter en gang bidro til en levende lokaløkonomi – har blitt forvandlet til trist ødeland. Markedet er borte, spist opp av gigantiske resorter som holder gjestene sine trygt innenfor murene i en slags bunkermentalitet. Turistene er der, og de er enda flere enn tidligere – men de fraktes forbi lokale bedrifter i luftkondisjonerte busser, slippes av for å ta bilder, og kjøres deretter tilbake til hotellet for å spise og drikke.

«På nordsiden av Kreta ser vi nå en større og større konsentrasjon av all inclusive-hoteller. Vi frakter turistene til motsatt side av øya. Kontrasten kunne ikke vært større. På sydsiden er det koselig, gresk atmosfære,» sier Schiøtz.

I områdene Lilleput sender turister til, foregår alt i liten skala: ingen gigantiske hageanlegg som krever kontinuerlig vanning, ingen bråkete og ressurskrevende badeanlegg eller temaparker. Alt dette er med på å minimere både det økologiske og sosiale avtrykket hver enkelt turist legger igjen etter seg.

«Jeg synes det er viktig å oppleve noe av kulturen i landet jeg drar til,» sier Schiøtz.

«På all inclusive gjør du det motsatte – du stenger kulturen ute, du opplever lite, og du bidrar til å bryte ned lokalsamfunnet.»

Særlig barnefamilier heller mot all inclusive, ettersom det oppleves som billig.

«De barna som får så mye is de vil, blir antagelig fremtidige all inclusive-gjester. Fri iskrembar er en effektiv og farlig form for rekruttering,» humrer Schiøtz.

Tsipras-doktrinen. «All inclusive fremmedgjør turistene fra lokaløkonomien ved å holde dem innen resortene og unna småbedriftene,» uttalte grekernes nyvalgte, venstreradikale statsminister Alexis Tsipras. Plutselig var spis-så-mye-du-vil-buffeter og ubegrenset antall drinker ved bassengbaren politisk truet.

Tsipras-doktrinen går ut på at all inclusive ikke skal forbys, men skvises ut ved hjelp av øremerkede særskatter. Og mange klapper, for Tsipras er ikke alene om å mene at denne formen for turisme er destruktiv for landets økonomi. Store europeiske turoperatører, derimot, skjelver i buksene og forsøker å overbevise greske myndigheter om at Hellas med sin allerede skakkjørte økonomi vil grave sin egen grav ved å følge Tsipras-doktrinen. Erfaringen viser imidlertid at de tar feil. Bevisene finner vi i Egypt.

Søppelørken. Vi er i byen Marsa Alami det sørøstlige Egypt. Solen er i ferd med å stå opp over motorveien som slynger seg gjennom Egypts ørken langs Rødehavskysten. Selv i det svake dagslyset er det lett å se det nesten kontinuerlige korallrevet som beskytter kystlinjen. Sjåføren stopper i en av de få småbyene langs veien for å kjøpe fu›ul, en slags bønnerøre i helt nybakt brød fra steinovn. Jo mer dagslyset trenger på og detaljene blir mer synlige, desto tydeligere blir det at den beste beskrivelsen av utsikten fra bilen ikke er «eksotisk», men «forsøplet». Poser flagrer i vinden, hver eneste ørkenbusk er dekket av plastbiter. Hele denne ørkenen er en 30 mil lang søppeldynge, og det er ikke kastet fra bilvinduer. Overalt er det skrap – alt fra små sjokoladepapir til tiliters plastflasker. Plasten ender etter hvert opp i havet – det havet turistene kommer hit for.

Enkelte hoteller fyller stranden med sand for at det skal se uberørt ut.

Med unntak av noen få tusen beduiners bosteder eksisterer så å si all bebyggelse i denne delen av landet utelukkende på grunn av turistene. I mange år har det vært øko-turisme i dette området, noe som har bidratt til at korallrevenes beskyttelse. Turismens økologiske avtrykk var lenge positiv.

De store resortenes inntog endret bildet: Det ble bygget stadig lenger sydover og inn i sårbare naturområder, som medfører enorme mengder plastavfall, kjemikalier til bassenganlegg, landfylling og sedimentering fra byggeprosjekter. Avfallsprodukter fra avsaltingsanlegg går rett ut i havet og uregulert kloakk. Enkelte hoteller fyller stranden med sand for at det skal se uberørt ut.

Hvorfor har Egypts en gang så blomstrende turistindustri endt opp slik? Kan man skylde alle problemene på den arabiske vårens uroligheter? Eller finnes det andre bakenforliggende forklaringer?

Vi må tilbake til toppåret 2010. Alle rekorder ble slått. Den egyptiske turistnæringen kunne notere svimlende 147 millioner hotellnetter. Men jubeltallene har en ikke fullt så hyggelig bakside. I 2001 la hver turist i gjennomsnitt igjen 144 EGP (omtrent samme verdi som norske kroner) pr dag, i 2010 var tallet gått ned til 78 – en halvering. Vinninga hadde gått opp i spinninga. Økningen i antallet turister hadde ikke økt landets inntekter, kun arbeidsmengden. De planlagte ekstrainntektene som lå i den økte turismen, hadde på spøkelsesaktig vis forduftet. Resultatet: flere og flere arbeidere som jobbet hardere og hardere for mindre og mindre inntekt. På det meste var opp mot fire millioner mennesker sysselsatt direkte eller indirekte i den egyptiske turistindustrien, og allikevel ble selv de som hadde fast jobb, stadig fattigere.

En planlagt død. Hvordan kunne dette skje? Alt gikk jo så bra. Alt pekte i én og samme retning – oppover! For å få enda flere kunder bestemte Egypts turistmyndigheter og grådige forretningsmenn at de skulle prise ned Egypt og satse på mindre pengesterke turister. Hvordan treffer man dette segmentet? Lett: kjempebillige all inclusive-pakker. De mente dette ville trekke til seg flere turister, og flere turister er lik mer penger i kassa. Eller? Problemet de overså var at all inclusive-turistene er gjerrige, og at marginene til hotellene allerede var ørsmå.

Bransjens to hovedaktører har motstridende interesser: Turoperatøren vil, naturlig nok, at hotellene gir dem veldig billige avtaler for å maksimere profitten. Upubliserte rapporter tyder på at utenlandske operatører før den arabiske våren forhandlet seg frem til en døgnpris på cirka 140 kroner for femstjerners all inclusive hos hotellene. I Sharm El-Sheik er nå cirka 95 prosent av hotellene rene all inclusive-hoteller. Man kan spekulere i hvem som sitter med de sterkeste forhandlingskortene når antallet turister har blitt halvert som følge av urolighetene.

Hotelleierens eneste insentiv er å redusere kostnadene og få de gjerrige turistene til å bruke penger på ting som ikke er inkludert i pakken. For å få til det må turistene oppmuntres til å bli innenfor murene og kjøpe alle tilleggsprodukter og suvenirer fra hotellet. Og siden turisten får mesteparten av sine behov tilfredsstilt på hotellet, blir de største taperne de lokale barene, restaurantene og butikkene. Alt lokalsamfunnet har å tilby, blir uattraktivt.

Egypt har endt opp i den uheldige situasjonen at de tiltrekker seg turister med lite penger i lomma, og en industri som sakte kveler seg selv.

Skvises fra to hold. Tilbake i Drammen ønsker Frode Schiøtz den nye greske statsministerens utspill velkommen. Lilleput Reiser har allerede fulgt Tsipras-doktrinen i mange år. Schiøtz påpeker at lokalbefolkningen i Hellas blir skviset ut av arbeidsmarkedet fra to hold.

«Ved store hoteller i Hellas ser vi at en veldig stor andel utlendinger, spesielt briter og andre vesteuropeere, tar de bedre betalte stilligene. Og østeuropeere danker ut grekere på lønnsnivå i bunnen, særlig innen renhold. I tillegg er det ofte utenlandske eiere. Store norske aktører, for eksempel Ving, opererer med egne hoteller, det vil si utenlandsk eierskap,» forklarer Frode Schiøtz.

Til og med når hotellene arrangerer «gresk aften», er det ofte utlendinger som står for programmet. Bare smuler blir igjen til grekerne.

«Det vi driver med, er en motvekt. I stedet for at alt er inkludert, er alle inkludert: tavernaene, butikkene – hele lokalsamfunnet. Det er vår versjon av all inclusive,» sier Schiøtz.

Foynland er forfatter og skribent.
foynland@gmail.com.

Reykjavik. AFP PHOTO: Odd ANDERSEN

OIL AND LITERATURE – REYKJAVIK

- Seminar avholdt i Reykjavik 5. juni 2015 etter initiativ fra blant annet Stavangers litteraturfestival Kapittel.
- Deltakere var blant annet Árni Finnsson, Mette Karlsvik, Hrönn Hrafnsdóttir og Espen Røsbak (ordstyrer).
- Seminaret var en del av en rekke seminarer/arrangementer som skal utforske olje, politikk, industri og miljø med perspektiver fra kunst og litteratur.

REISEBREV … fortsetter fra forsiden

har utspelt rolla si i kampen for klima,» gjentek Espen, og forklarar for Rob og dei andre kvifor dette oljelitteraturmøtet kom til: No må vi prøve med eit anna språk. Difor er olje og klimaspørsmål tatt til litteraturscena. Finnst det eit språk for klima? Og kvifor er det, sjølv i oljegiganten Noreg, så lite litteratur om, med eller av olje?»

Line Baugstø og Brit Bildøen stilte det same spørsmålet i januar i år. Klimafestivalen var arrangert av Nynorskens Hus, Spire, Forfatternes Klimaaksjon og fleire, i Oslo. Etablerte forfattarar vegleidde mindre etablerte skrivarar på ein skrivedugnad. Målet var å utforske grensa mellom litterære og vitskapelege språk, politikk og kunst, det å lage kunst og drive aktivisme. Kan språksterke formidlarar hjelpe til med å auke medvit og engasjement for miljøsaka?

Jau då. Eg kan ikkje komme på noko meir interessant svar til dette enn *heilt sikkert.* Så la oss snu på det. Og sjå attende til talarstolen på Norræna Husid. Amerikansk buldrebass Rob finn plassen sin, og stilnar. Byråkrat frå Plan- og byggnadsetaten i Reykjavik Kommune, Hrönn Hrafnsdóttir, kjem på talarstolen. Ho har med seg fem tettskrivne A4-ark, og Espen Røsbaks «bestilling»: å seie noko om Islands forhold til olje. Og kunst. Eller noko slikt. Hrönn peiker på ein elefant atterst i rommet, og seier: «De kom hit med olje. De flydde hit. Vi køyrte hit.» Ho jobbar for ein by der «alle» islendingar bur. Omlag 250 000 av rundt 320 000 menneske. Ein fjerdedel av islandsk energi går til transport. Over søtti prosent av forbruket av fossil brensel blir brukt til transport. Med andre ord: Islendingar køyrer mykje bil. Bilane er store, har firhjulstrekk og svære motorar, og går på bensin og diesel, ikkje elektrisitet. Med monsterbilar og minitrucks kjem kven som helst seg over elver og lava-hrauns på Island. Trongen til å forsere vidder med motoriserte køyretøy kan Hrönn gjere lite med. Hennar domene er byen. Og han har ho ei plan for: Ho skal ikkje bygge fleire forstadar. Ho skal heller fortette dei som allereie finnst. Skal tilby tenestene som folk treng. Skal lage fleire arbeidsplassar i kvar bydel. Lage fleire små byar. Dei vil handle lokalt, og få ein global verknad. Ho vil setje bussbillettautomatar ved utgangane på arbeidsplassar i Reykjavik, og bygge ut sykkelstiar. Ho har erfart at det er vanskeleg å få folk til å *gå* eller *sykle* i ein by med like mange nedbørsdagar som Bergen. Men ho gir ikkje opp: «Det gir håp å sjå til Trondheim,» seier Hrönn. «Fleire og fleire syklar i Trondheim. Og der er det enno kaldare enn i Reykjavik,» seier ho, og legg til lakonisk: «Dessutan blir det jo varmare.» Parallelt med at temperaturen stig, blir det meir vind og regn, og oftare ekstreme tilhøve.

«Ekstremt» har ein óg kalla islendingar sin forbrukskultur. Det var fram til krakket 8. oktober 2008. Etterpå blei forbruk og materialisme upopt. Det var om å vise seg i gamle ullklede, om å drive gjenbruk, og delekultur vart aktivt. Folk delte bustadar og endåtil bilar. Dei reiste meir i litteratur, og mindre på fysiske feriar: Mens produksjon gjekk ned på generelt basis, auka talet på utgitte og solgte bøker. Forlagsbransjen hadde ingen krise. Tvert om. Å dyrke andlege verdiar vart ein vinn-vinn-vinn-situasjon. Ryktet til Island blei betre. Landet kom ovanpå økonomisk. Sannsynlegvis lærte mange ekstra mykje også. Hrönn legg fram tal som viser at forbruket er på full fart opp igjen. At islendingar ikkje har lært så mykje som ho håpte. Men sjølv om noko av forbrukskulturen returnerar, held litteraturen, språket og boka på posisjonen sin. Vips, så legg nemleg Hrönn Reykjaviks byplan på bordet: Med eit tungt *dump* landar eit tekstilkledt verk som eg ikkje har sett makan til sidan mor mi kom frå Mammutsalget i 1992 med samla *sagaer* i kunstskinn:

Finnst det eit språk for klima?

Byplanen er ei tre hundre siders praktbok med 120-grams kremfarga papir. Gjennomillustrert med fullfarga kartografi og fotografier, pakka inn i tekstilkledt omslag, ekstra, halvdekkande smusspapir, og godt med luft kring tekstar og bilde. Boka er påfallande påkosta. Eit fråsegn, som seier: Å drive ein by er også ein kunst. Eventuelt: Dette er kvifor Reykjavik er Unesco Litteraturby. Vi gjer alt litterært. Ikkje eingong byplanen er prosaisk.

Det er ikkje gjennombrytande og hyperoriginalt. Det norske tidsskriftet Prosa, til dømes, meldte NAFs veibok og NAV-skjema. NAV-skjema og veibøker. Utan ironi, men i stort alvor, og med bokessayaistens blanding av analyse og litterært språk. Poetisk om pragmatikk og byråkrati materialisert: skjema, handbøker, vegleiingar.

Reykjavik Byplan 2010–2030 er gitt ut av Cryomaga, eit forlag som spesialiserer seg på praktbøker, kunstbøker og konseptbøker. Forlagsdirektør Kristjan er gift med Gerdur Kristny, ein forfattar som mellom anna vart nominert til Nordisk Råds Litteraturpris i 2011 for diktsamlinga Blodhofnir. Prisløna har også Cryomaga-bøker vore. Seinast i fjor vant ein av debutantane deira den store islandske litteraturprisen for ei bok av scans og kontekstmateriale frå ein nyfunnen saga.

På Island blir byråkrati, politikk og kunst blanda. Der handlar det mindre om korleis ein seier det, og meir om kva ein seier. Det byrja sjølvsagt ikkje slik. Då poet, komikar og skodespelar Jon Gnarr danna Det beste partiet / Bestur flokkurinn, var partiplattformen uvanleg og valkampen farga av musikkvideoar og kunstnariske innslag frå talarstolar. Men då partiet vann valet, fekk ordføraren og flest plassar på Rådhusid, då gjaldt ein ting: Halde by og folk sunne og nøgde. Få barna til skulen, tømme bosset, og gi eldre og sjuke pleie.

Noko av det siste Jon Gnarr gjorde, var å signere byplanen 2010–2030. Så reiste han til utlandet og budde langt frå byen sin, bygde igjen myta om seg sjølv som kjendis og kunstnar, og skal etter sigande vere attende i Reykjavik no.

Men her er han ikkje. «Olje og litteratur» engasjerer tydelegvis ikkje islendingar. Forskningspengane deira går til forskning på det geotermiske. Men resultata har ikkje vore så gode. Teknologien som dei no har, kan berre få 10 prosent elektrisitet frå geotermisk kraft. Det er ein lite energieffektiv måte å lage straum på. Likevel vil dei ikkje «synke ned» til olje. Dei har vore der kor olje og kol var viktigare energikjelder. Det er berre ikkje aktuelt igjen.

Vi er ikkje mange på dette *summit.* Så Espen Røsbak kan like gjerne invitere alle oppmøtte til ein drink i restauranten. «God bless the Norwegian government,» seier Rob, og legger til: «Skál!» Den svære amerikanaren løftar ei lita flaske Eigils Gull, og tar så små slurkar av ølen at den varar heile kvelden. Frå Booklyn, New York til ei veke på Island, før tur til svigerforeldre i Tyskland.

Det kan vere ein form for avlat. Representasjonsgåver frå oss som fekk olja. Attende: brød og sirkus til folket. Og eit par drinkar. Vi har flydd inn frå Bergen, Stavanger, Oslo – for å snakke om det hjelper å gi eit språk til klimaproblematikk. Er vi hypocrites? Er dette ironisk? Ikkje ifølgje våre reknestykke. Vi trur at vinninga er større enn spinninga.

Karlsvik er forfatter og spaltist i Ny Tid.

Annonsere i Ny Tid?
Kontakt annonse@nytid.no

Kommentar & debatt

Kronikk: Maks 8000 tegn med mellomrom. Send oss også et bilde av deg selv. kronikk@nytid.no
Debatt: Innlegg kan være 5000 tegn med mellomrom. Replikker kan være opptil 3000 tegn. E-post: debatt@nytid.no
Redaksjonen forbeholder seg retten til å gjøre innleggene kortere.

Ukeavisen NY TID – hvori opptatt Orientering (1953-75)
Ukentlig internasjonal orientering med et kulturradikalt verdigrunnlag. redaksjon@nytid.no

Truls Lie, ansvarlig redaktør og direktør | truls@nytid.no
Marte Mesna, redaksjonssjef | 489 57 138 | marte@nytid.no
Tora Ulstrup, redaksjonssekretær | 481 27 724 | tora@nytid.no [kritikk]

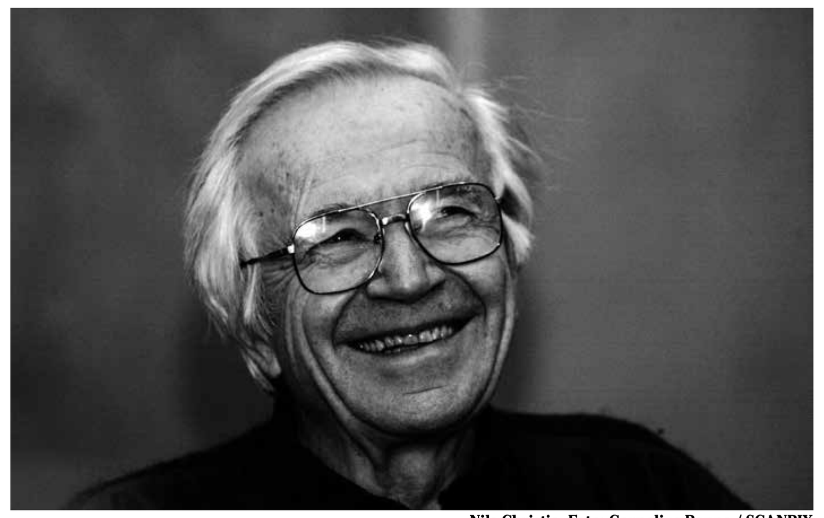

Nils Christie. Foto: Cornelius Poppe / SCANPIX

En passende mengde kriminalitet

Står vi nå overfor en post-terror-generasjon?

Den islamske staten (IS) inntok den syriske byen Palmyra sist uke, og markerte seg ved å blåse i luften det notorisk kjente Tadmurfengselet – kjent for Assad-regimets tortur og innesperring av politiske fanger. Her holdt Assad-familien sine tidligere opponenter – sekulære kommunister og sunnier fra det muslimske brorskap – fanget på 1980-tallet. IS-krigerne, kalt «daesh» på arabisk, får en del sympati av folk som sier «Jeg er en 'dawoosh'» – «en søt, liten daesh». IS prøver med ødeleggelsen av slike fengsler å overbevise folk om at de er frigjørere – og vinner slik en del «hearts and minds», ifølge New York Times.

Nils Christie, som døde for to uker siden, tar i sin bok *En passende mengde kriminalitet* (2003) for seg fengsling som problem. Hans undersøkelser som kriminolog er interessante. Som han selv skrev etter 9/11: «Så mye endret seg 11. september 2001. […] Ugjerninger, ja. Men ikke noe spesielt i forhold til menneskehetens redselsfulle forhistorie. Intet, sammenliknet med den første verdenskrig, den annen verdenskrig, Auschwitz, Hiroshima, […] Vietnam, Kambodsja. Intet.» Christie referer heller til president Bush som uttalte at «det onde fortsatt har til hensikt å skade Amerika» som lanserte et nytt verdenbilde med den såkalte krigen mot terrorisme. Om terroristene er onde i seg selv, er noe Christie er kritisk til i sitt skille mellom handling og person: «Men *er* folk sine handlinger?» Han nevner den knusende fornedrelsen som har rammet folk i den tredje verden. Og skaper man fiendebilder kan de til slutt sprekke i sola, eller i åpne samfunn, slik «bildet av monstre og andre uønskede er vanskelig å bevare om man blir kjent med dem».

Kanskje Michael Tetzschner således ikke er godt nok kjent med Edward Snowden, der han kategorisk mener Snowden bør utleveres til USA og møte sin straff (se side 5)? Til forskjell fra Daniel Ellsberg (se side 4–5) – USAs kanskje mest kjente varsler før Snowden – som på Oslo-besøk i forrige uke forklarte oss at en spionanklaget som Snowden, av politiske hensyn, aldri vil tillates å forsvare seg. En amerikansk senator navnga dessuten nylig varsleren konsekvent som «Eric Snowden» i en lang anklage. Kjenner politikerne egentlig til hva denne mannen står for?

Sist helg skrev Snowden i det minste i New York Times at den amerikanske staten i dag også hører til blant kriminelle: «Ved årtusenskiftet hadde få borgerne av utviklede demokratier trodd at de snart måtte forsvare begrepet om det åpne samfunnet mot sitt eget lederskap.» NSAs inntrengende telefonsporingssystem ble for kort tid siden erklært ulovlig. Det kan virke som om en ny global årvåkenhet er i ferd med å få tak etter at Snowden har åpenbart hva USA har gjort i det skjulte. Masseovervåkning blir stadig vurdert som lovstridig rundt i Europa – og FN mener det er et utvetydig brudd på menneskerettighetene. Europarådet har også etterlyst nye lover for å beskytte varslere mot fengsling.

Nils Christie kritiserte i nevnte bok hvordan stater tyr til fengsling av mennesker med uønsket atferd – for et tiår siden. En statsmakt kan selv definere rekkevidden for hva som er kriminelt. Det «demokratiske» USA kaster i dag gjerne Wikileaks-varslere som Bradley Manning og Julian Assange i fengsel – personer som melder fra om statlige overgrep. Christie kommenterer, i likhet med Snowden, det åpne samfunnet, som har vært grunnleggende for USA. Men i dag holder stormakten over to millioner mennesker bak lås og slå – og over dobbelt så mange er under pågående straffekontroll. Er ikke dette det helt motsatte av landets proklamerte liberale verdier? Fengsling av ressurssvake, fremfor velferd? USA har nå flere fanger enn noe annet land i verden – både absolutt og relativt til befolkningen: nesten hver 100. borger. I landet som en gang opphevet slaveriet, er fengslene fulle av amerikanere med afrikansk opphav. Og disse anstaltene konkurrerer nå med land i den tredje verden når det gjelder å tilby billig arbeidskraft. Ser vi en gjenoppliving av slaveriet? Fengselsstraffene sones også forskjellig for de samme forbrytelser. Og det er ikke bare hudfarge som avgjør. Professor Espen Schaanning nevner i siste nummer av tidsskriftet Fortid at mens én råtner i ensomhet i isolat, lar man en annen med tilsvarende forbrytelse prøveløslates.

Men vi kan være optimistiske. Snowden mener at vi nå står overfor en *post-terror-generasjon*. I vår tid kan vi avvise verdensbildet som ble definert av denne enkelthendelsen i september 2001. Dette konspirerende trollet om allestedsnærværende terrorisme er i ferd med å sprekke i sollyset. For første gang siden tvillingtårnene falt øynes en politikk som vender seg vekk fra reflekshandlinger og frykt, til å være mer reflekterende og robust: «Verdien av å ha rett ligger ikke i hva som skjules,» avslutter Snowden.

La meg avslutte i honnør til vår nestor innen kriminologi, ved å referere ham der han beskriver sitt hjem som sin festning, «der det er mulig å være fullstendig privat». *Privere* eller *deprivere* er også latinsk for å være utestengt fra de andre. Christie minner om hvordan den snille og aktpågivende portnersken – «la concierge» – raskt ble omgjort til en vaktmann, etter hvert utstyrt med våpen, overvåkingskamera og en skuddsikker bås – for å ende som et utall væpnede vakter rundt inngjerdede nabolag.

Er vi en post-terror-generasjon, lar vi oss ikke ødelegge av denne fengselsaktige paranoide tenkemåten. truls lie

Norge visste godt hva de deltok i

INTERVENSJONEN I LIBYA
PER OTTESTAD

I en artikkel i Ny Tid nr. 20 skriver PRIO-forsker Ola Tunander at Norge har et direkte ansvar for flyktningkrisen i Middelhavet grunnet vår delaktighet i bombekrigen som i 2011 ødela Libya som statsmakt. Tunander beskriver hvordan den vestlige intervensjonen slett ikke handlet om å redde liv eller unngå en massakre i Benghazi, men rett og slett om å støtte en politisk mobilisering mot Gaddafi. Til tross for at Norge ikke visste dette, har vi et ansvar for tusenvis av menneskers død og et land lagt i ruiner, ifølge Tunander.

Men Tunanders påstand om at nordmennene ikke visste – «i Norge forsto man ingenting, Regjeringen trodde de grep inn for å redde menneskeliv i Benghazi» – stemmer ikke med den historiske virkeligheten.

Forsvar av imperiekriger. I 1990/91 holdt George Bush senior for første gang sin tale om «The New World Order». I 1997 offentliggjorde den neokonservative gruppen Project New American Century (PNAC) et «PNAC-manifest» på cirka 90 sider. De viktigste punktene var for det første styrking av de militære grener, og for det andre å få kontroll over alle olje- og gassreserver og transportsystemer som ikke lå under Russlands eller Kinas domener.

Ved det årlige Nato-møtet i Paris 1999 fikk Nato-charterets paragraf 5 tillegget *Out of area conflicts*. Over natten ble NATOs hovedfunksjon endret fra forsvar av medlemsland når de ble angrepet innenfor egne nasjonale grenser, til forsvar av USAs hegemoni med imperiekriger hvor som helst i verden.

Tilgjengelig informasjon. Den 21. september 2001 fikk tidligere general Wesley Clarke under en samtale med tidligere kollega i Pentagon se et dokument fra forsvarsministeren. Dokumentet sa klart og tydelig at USA skulle *take out* (det vil si regimeskifte) sju nasjoner – Afghanistan, Irak, Libya, Syria, Libanon, Somalia og Iran – i løpet av fem år. Clarke ventet dessverre seks år, det vil si til etter angrepene på Afghanistan og Irak, før han offentliggjorde planene på YouTube i 2007.

Alle med et tilstrekkelig kunnskapsnivå i engelsk kan gå inn på nettet og google «Wesley Clarke the plan». Når kanskje bare fem prosent av Norges befolkning behersker engelsk på det nivået som kreves for å kunne forstå slike dokumenter og videoer, føler norske politikere og samfunnsvitere seg ganske trygge ved servering av opplagte løgner og utelatelser. For eksempel Jens Stoltenberg og Jonas Gahr Støres påstand om at bombingen av Libya ikke har hatt noen innvirkning på antallet flyktninger fra Libya.

Normal modus operandi. I 2007 opprettet USA Africa Command – kalt Africom (også nevnt i Tunanders artikkel) – for styring av USAs interesser i Afrika.

Intensjonene med angrepet på Libya var meget klare for Stoltenberg.

I 2008 avslørte en høring i kongressen at CIA-agenter siden 2004 hadde vært og fortsatt var utplassert i 15–20 land i Midtøsten og Afrika. Alle USAs regimeskifter rundt i verden starter med at CIA-agenter oppsøker opposisjonelle grupper i landet, betaler dem godt og utstyrer dem med våpen og kommunikasjonsutstyr. Deretter starter medias propaganda-demonisering av sittende regjering/diktator. Når tiden synes beleilig, startes fredelige demonstrasjoner – som deretter overlappes med snikskyttere som myrder både demonstranter og politi, som naturlig nok besvarer skytingen. Deretter hauses det opp med påstander om regjeringsstyrkenes brutalitet, med dreping og voldtekter av sivile. Mønsteret er brukt i minst to generasjoner, og kalles «Normal modus operandi» med kort vei videre til FNs sikkerhetsråd.

I 2010 hadde NATOs harde kjerne – les Frankrike, Storbritannia og USA et møte i Paris hvor det godt planlagte, «spontane» opprøret i Libya ble finpolert før læren om *R2P* – «ansvaret for å beskytte» (*responsibility to protect*) – i 2011 åpnet veien til regimeskifte i Libya. (Tenk om Russland og Kina ikke hadde sovet i timen.)

Våre flyoffiserer har i NRKs tv-program *De gode bombene* gjort det klart at bombemålene ikke samsvarte med beskyttelse av sivile. Tvert imot er det anslått at flere tusen sivile ble drept som resultat av bombingen, som dessuten spredte utarmet uran.

Demonisert. La oss se nærmere på opptakten til dette angrepet på Libya/Gaddafi – som senere i april 2011 skulle ha blitt tildelt FNs menneskerettighetspris, se FNs rapport om menneskerettigheter i Libya. Hvorfor oppfylte ikke pressen og NRK sin åpenbare opplysningsplikt overfor norske borgere? Rapporten uttrykte at Gaddafiregjeringen ikke bare beskyttet politiske rettigheter, men dessuten beskyttet alle økonomiske, utdannelsesmessige, sosiale og kulturelle rettigheter. Rapporten fremhevet også nasjonens behandling av religiøse minoriteter, samt menneskerettighetsøvelser for sikkerhetsstyrkene.

Før NATO startet bombingen av Libya, var FN i gang med forberedelsene til overrekkelse av en pris til Colonel Muammar Gaddafi for særdeles gode resultater innen menneskerettigheter i Libya. Dette er mannen NATO og USA brukte månEder på å demonisere til å være en brutal diktator.

I en av rapportens fotnoter ser vi hvilke land som uten reservasjoner sluttet seg til rapportens konklusjoner i tilslutning til *The General Assembly Human Rights Councils* beslutning om å gi menneskerettighetsprisen til Gaddafi etter inngående studier av Libyske sosiale forhold: Danmark, Kina, Italia, Nederland, Mauritania, Slovenia, Nicaragua, Russland, Spania, Indonesia, Sverige, Norge, Ecuador, Ungarn, Sør-Afrika, Phillipinene, Maldivene, Chile, Singapore, Tyskland, Australia, Kazakhstan, Latvia, Angola, Nigeria, Kongo, Burundi, Zambia, Rwanda, Burkina Faso, Senegal, Elfenbenskysten, Djibouti og Zambia.

Hvor ble det av den brutale diktatoren?

Man kan også i ettertid fastslå at bare et mindretall – Danmark, Italia, Nederland, Spania, Norge, Tyskland og Australia – plutselig gjorde helomvending og besluttet å støtte USA og NATO i deres angrepskrig.

Hvitvasking. For å oppsummere: I 1997 offentliggjorde neokonservative PNAC sitt manifest, som klart og tydelig sa at de skulle ta kontroll over alle olje- og gassressurser samt transportsystemer utenfor Russlands og Kinas domener. Så, i 1999: Det ble tidlig viktig for USA via NATO-charterets paragraf 5-tillegg *Out of area conflicts* å binde alle de øvrige NATO-landene til en kombinert krigs- og legitimeringsrolle for fremtidige intervensjoner. USA har til og med fulgt sin opprinnelige *take out*-liste, men har forståelig nok ikke klart å holde den opprinnelige tidsplanen.

Nei, Tunanders hvitvasking av regjeringen holder ikke – intensjonene med angrepet på Libya var meget klare før Stoltenberg meldte Norges deltakelse i bombetreningen etter mobilkonferansen.

Ottestad er sivilingeniør.

En vitenskapelig psykoanalyse?

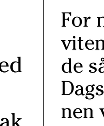

FRA ORGONSKAPET
TORE KIERULF NÆSS

For noen uker siden ble psykoanalysens vitenskapelighet – eventuelt manglende sådan – diskutert i Aftenposten og i Dagsnytt 18. Utgangspunktet for diskusjonen var en liten artikkel skrevet av biologiprofessor Kristian Gundersen i spalten «Uviten» – en institusjon i nevnte avis der naturvitere skriver mot det de oppfatter som kvakksalveri og ukritisk tenkning. Gundersen tolker dette mandatet usedvanlig bredt; han mener at vitenskap er harde data på bordet, statistisk signifikant og reprodusert i et så stort antall studier at enhver rimelig tvil er fjernet. Alt annet er lureri som ikke fortjener offentlig finansiering, kan man få inntrykk av. At han med dette utgangspunkt kaster en del barn ut med badevannet ser ikke ut til å plage ham nevneverdig. Han lykkes i hvert fall med å provosere, noe som synes å være et ikke altfor samvittighetsfullt kamuflert motiv.

Fremmedgjørende. Jeg har skrevet mot Gundersen før, og et hovedankepunkt jeg har mot hans forståelse av vitenskap er at han griper tak i vitenskapens sluttfase – den statistiske testingen av hypoteser – og gjør denne til hovedkriterium for vitenskapelig aktivitet. All den tid Gundersens tenkning representerer en sterk trend i samtiden, er det grunn til å ta dette opp til debatt. En slik tenkning bidrar nemlig til å fremmedgjøre vitenskapen, å fjerne dens røtter og forbindelser inn i vanlige menneskers gjøren og laden. Vitenskap er nemlig ikke noe som bare foregår i avanserte laboratorier der uforståelige data prosesseres med avanserte matematiske modeller. Vitenskap handler om prisen på gulrøtter, for å låne et sitat fra en kjent dansk økonom – det handler grunnleggende sett om forståelse av dagligdagse fenomener, om systematisering av erfaringer, og om den noe uutgrunnelige prosessen der hypoteser dannes.

Testingen av hypotesene, som Gundersen gjør til hovedsak, er en forholdsvis banal affære som ideelt sett kommer inn i sluttfasen av prosessen. Den revolusjonære vitenskapsmann – som for eksempel Newton, Darwin, Einstein og Pauling – baserer sine hypoteser i stor grad på intelligente observasjoner, god tenkning og et oppriktig ønske om å forstå. Og i denne kategorien bør vi også plassere Freud.

Sjelstilstand. Det er en kjent sak at Freud tidlig i sin karriere så for seg en psykologi basert på psykofysiologi. I en artikkel fra 1890 finner vi noe som kan oppfattes som et førvitenskapelig program:

«A man's states of mind are manifested, almost without exception, in the tensions and relaxations of his facial muscles, in the adaptations of his eyes, in the amount of blood in the vessels of his skin, in the modifications in his vocal apparatus and in the movements of his limbs and in particular of his hands.»

Med en manns «state of mind» snakker Freud her ikke bare om hva vi kaller tanker, men i større grad om konglomeratet av tanker og følelser – kort sagt hva som opptar ham, og i særdeleshet hva som plager ham. De som er kjent med Darwins bok *The expression of emotions in man and animal* vil se at Freud her er mer en bare litt inspirert av Darwin. En annen av Freuds viktige inspirasjonskilder var faktisk Ibsen, men det blir en annen historie. Hovedsaken her er Freuds oppfattelse av at et menneskes ekspressivitet til enhver tid vil avsløre hva som foregår «bak pannebrasken», for å bruke en forslitt og villedende metafor. Villedende fordi poenget jo nettopp er at det man er ute etter å studere, ikke bare foregår bak pannebrasken, men på en og samme tid i hele kroppen.

Særstilling. Freud fortsetter: «In certain mental states described as 'affects', the part played by the body is so obvious and on so large a scale that some psychologists have even adopted the view that the essence of these affects consists only in their physical manifestations … The affects in the narrower sense are, it is true, characterized by a quite special connection with somatic processes; but, strictly speaking, all mental states, including those that we usually regard as 'processes of thought', are to some degree 'affective', and not one of them is without its physical manifestation or is incapable of modifying somatic processes.»

Litt klokere vil vi bli om vi stiller mer åpne spørsmål som: Kan det være noe i dette?

Freud forlot som kjent denne tidlige ideen om en psykofysisk basert vitenskapelig psykologi, blant annet fordi han manglet gode verktøy til å undersøke sine hypoteseutkast videre. Men han sluttet aldri å tro at hans senere psykoanalytiske psykologi – basert på tolkning av ord, ideer og forestillinger hos pasienten – grunnleggende sett handlet om det samme, og at denne psykologien en dag vil finne sitt fundament i fysiologien.

Psykologien står i en særstilling blant vitenskapene fordi den undersøker fenomener som bare delvis er tilgjengelig for objektiv eller intersubjektiv undersøkelse. Det enkelte menneskets opplevelsesdimensjon, som er så sentral i psykologien, vil alltid delvis være skjult og kun indirekte observerbar. Av denne grunn bør vi akseptere at psykologien enda er en ung vitenskap, selv etter 150 år. Psykoanalysen tematiserer dessuten emner som er vanskelige for folk, og hvor sjansene for nøktern og klartenkt vurdering er redusert.

Vitenskapelighet. La oss ta utgangspunkt i ødipushypotesen til Freud. Gir det mening å spørre om denne er vitenskapelig begrunnet? Kan man dele ut et spørreskjema til folk og spørre om de har ubevisste fantasier om å elske med sin mor og drepe sin far? Om vi følger Gundersens metode og foretar et søk i Pubmed (eller lignende medisinske databaser) etter dobbeltblindede, randomiserte studier som bekrefter hypotesen, vil vi sannsynligvis stå ganske tomhendt tilbake. Og konkludere med at Freud er uvitenskapelig? Dette tankeeksperimentet er ment å demonstrere omtrent akkurat hvor relevant Gundersens argumentasjon er. Litt klokere vil vi bli om vi stiller mer åpne spørsmål som: Kan det være noe i dette? Hvilke grunner kan vi ha til å anta at Freud har rett, eventuelt at han tar feil? Hvordan kunne vi forsøke å undersøke dette? Hvordan bør vi best forstå Freuds hypotese?

I skrivende stund foregår det en rivende vitenskapelig aktivitet og utvikling innenfor feltet som ofte omtales som *neural science*. Denne utviklingen synes å skaffe til veie flere og flere verktøy som vil gjøre en mer utviklet vitenskapelig undersøkelse av Freuds tidlige hypoteser mulig. For eksempel er det mulig å filme forsøkspersoner samtidig som fysiologiske parametre av det slaget Freud beskriver – ansiktsmimikk, håndbevegelser, øyebevegelser, muskulær bevegelse i blodkar og dessuten hjerterytme, hormonutskillelse, pustefrekvens med mer – registreres synkront med filmopptaket. Her kan hypoteser generert i en mer førvitenskapelig sammenheng, som for eksempel den kliniske situasjon Freud hentet mesteparten av sitt materiale fra, gjøres til gjenstand for mer systematiske undersøkelser. Å ha tiltro til at dette arbeidet vil gi resultater, er å se vitenskapelighet som en bestemt form for prosess snarere enn som et sannhetsstempel på et allerede ferdig resultat. En slik tiltro bør vi unne oss.

Næss er medisinstudent og magister i filosofi. torekierulfnaess@hotmail.com.

KOMMENTAR & DEBATT

Ny Tid honorerer ikke stoff til kommentar- og debattsidene.
Vi ønsker å trykke tekstforfatterens e-postadresse. Si ifra hvis du ikke kan eller vil ha adressen publisert.

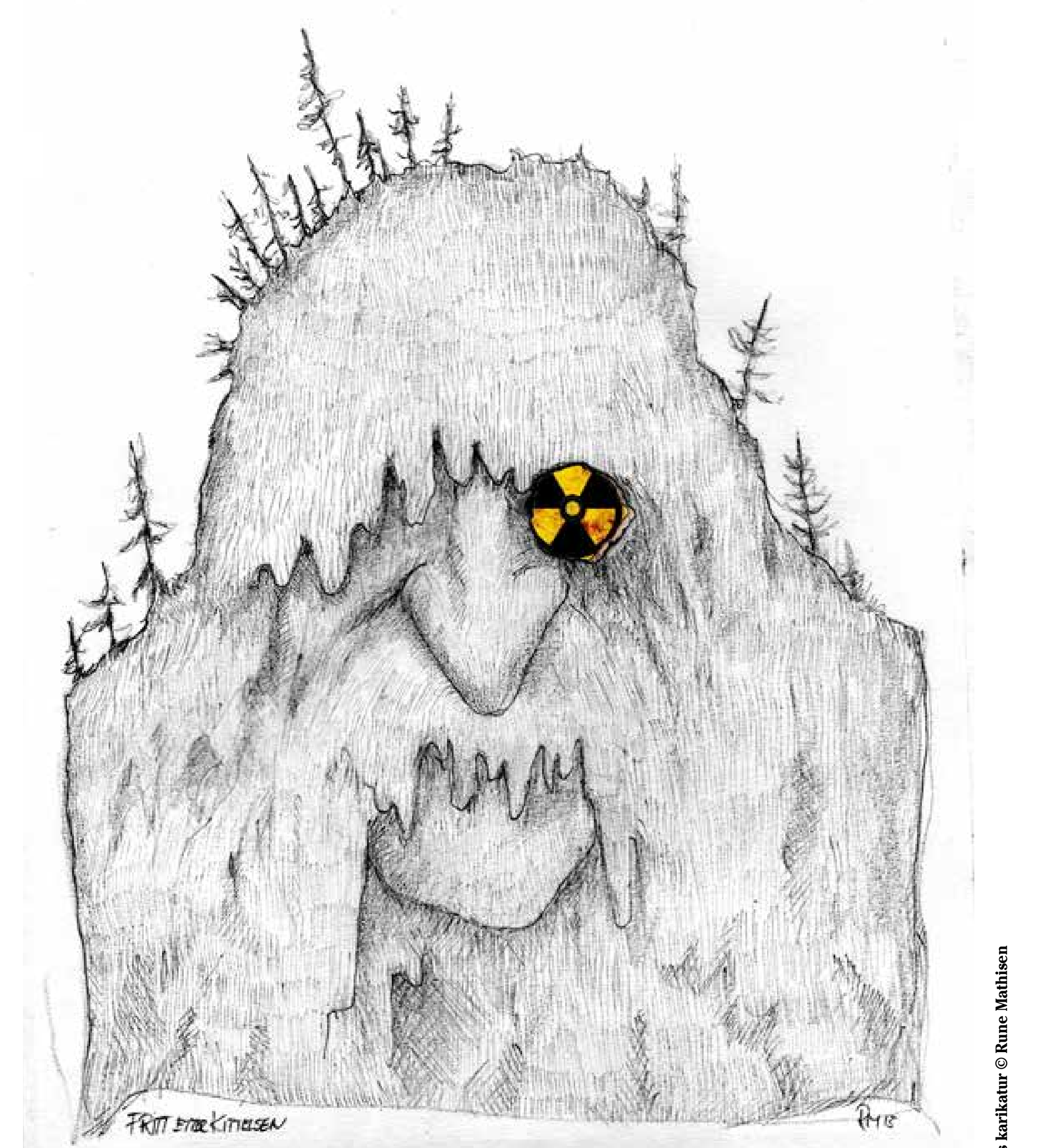

Ukens karikatur © Rune Mathisen

Idealisme vs. realisme

KULL
AV ERIK B. NÆSS

Under overskriften «Ja takk til idealisme!» går WWFs Karoline Andaur i rette med meg i Ny Tid nr. 21–2015. Hun påstår bombastisk at det er nødvendig, mulig og lønnsomt å holde klodens oppvarming under 2°C. Å underbygge disse påstandene med fakta ville kreve flere spaltekilometer og kan ikke forventes, men her er vi ved et punkt som kjennetegner klima- og kulldebatten – de enkle og til kjedsommelighet gjentatte påstander om kommende katastrofetilstander. Påstander Kari og Ola tar for god fisk fordi det ganske enkelt er for komplisert å «kvalitetssikre» dem. Det er bare brøkdeler av promiller av verdens befolkning som evner å sette seg inn i de naturvitenskapelige betingelser for klimasvingningene. Temaet egner seg følgelig fortreffelig for å skape fryktscenarier, og den gjennomførte fellesnevneren som åpenbart hersker i internasjonale medier, må betraktes som påfallende propagandaorientert. At Stortinget stemte «trygt» i saken var vel å forvente, men at årsaken skulle være finansielle risikobetraktninger, må Andaur ta med seg lenger ut på landet. Enhver energiinvestering tør være nærmest risikofri, og at aksjeprisene skal ha sunket med 50 prosent på ett år, har nok mer med det generelle prisfallet på energi (olje) å gjøre enn karbon i kullform. Det er lettere å fyre med olje enn kull, og det er som regel en enkel sak for et varmekraftverk å gå fra olje til kull og spare kostnader. Men verdens store investorer svarer ikke for det norske storting, og kjøper nok gladelig kullaksjer på billigsalg – godt hjulpet av idealister.

Appellerende. Andaurs påstander om strømmer av flyktninger av ulike kategorier er lettvinte, men passer for ideologisk orienterte som appellerer til lesernes hjerter. I den utstrekning det virkelig foreligger en slags statistikk på dette, må det bli et spørsmål om troverdighet. Det vil kanskje bli betraktet som kynisk å nevne det, men flyktninger blir jo av enkelte – tragisk nok – betraktet som et forretningsområde, hvilket det nok også er – i likhet med at klimaidealisme også er blitt et verdensomfattende levebrød.

Påstanden som kinesiske forskere skal ha kommet med om luftforurensing og levealder, er mest sannsynlig også forbundet med store usikkerheter – men som skrekkpropaganda er det et brukbart tema å terpe på. Det som er sikkert, er at det foreligger teknologi som gjør det mulig å fjerne partikulære forurensninger i avgassene fra kullkraftverk med virkningsgrader så høye at verket nærmest blir «røykfritt». Det er heller ingen stor kunst å fjerne SO_2 (svoveldioksid). Dette vet kineserne, men det er et spørsmål om lønnsomhet.

At strøm generert fra solenergi vil være konkurransedyktig for 80 prosent av verdens befolkning i 2020, virker så forlokkende at alle problemer burde være løst hvis tilgjengeligheten er der. Det gjenstår å se.

Næss er teknolog.

På tide med et skjønnhetsopprør?

UNGE STEMMER
LINN-ELISE ØHN MEHLEN

Hver sommer, omtrent samtidig som temperaturene begynner å stige, kommer også bikinireklamen til de store moteselskapene. Da dekkes reklameflatene med sommerkledde modeller som ikke bare skal selge oss bikinier, men også et løfte om idealkroppen. I et samfunn hvor skjønnhetspresset kan føles nærmest altomfattende, er kanskje ikke disse reklameplakatene det viktigste i verden – men de er faktisk en dokumentert kilde til dårlig selvtillit for utallige norske ungdommer. Det grunnleggende problemet med den retusjerte reklamen er ikke at man endrer fargen i et bilde eller skrur opp kontrastene. Problemet oppstår når man endrer proporsjonene på menneskekroppen, som å gi dem mindre lår og mage, og større rumpe og pupper. Modellene blir retusjert til ugjenkjennelige og uoppnåelige idealer.

Ungdom, og da særlig unge jenter, opplever ett enormt utseendepress. Én av tre unge jenter oppgir at de får dårligere selvbilde av å se på reklame for mote. Og problemet er at reklamen er overalt. Du kan ikke velge den bort. Vi blir hele tiden eksponert for retusjerte og manipulerte kropper. Vi ser dem på tv, i moteblader, i reklame på nettet, i sosiale medier og ikke minst på reklameplakatene som klistres opp på ulike flater i hele bybildet. Og ungdom sammenligner seg med det de ser. 30 prosent av norske jenter mellom 8 og 19 år føler seg for tjukke, selv om de ikke er det. I ytterste konsekvens kan det massive utseendepresset føre til spiseforstyrrelser og personlige tragedier.

Politisk ansvar. For noen uker siden kom motebladet Det Nye med en utgave hvor ingen av modellene var sminket eller retusjert. Bladet er også det eneste i Norge som merker bilder de tror eller veit er retusjert, med en advarsel. På denne måten er de med på å redusere noe av det konstante skjønnhetspresset.

Det Nye har tatt mer ansvar for unge jenters helse enn det Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har gjort.

For et års tid siden leverte Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) rapporten «Retusjert reklame og kroppspress», bestilt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Rapporten går inn for alle tiltak som kan redusere kroppspress blant ungdom, inkludert merking av retusjert reklame – men så langt har ikke departementet fulgt opp med noen tiltak. Til nå har faktisk Det Nye tatt mer ansvar for unge jenters helse enn det Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og likestillingsminister Solveig Horne har gjort. Det er helt bakvendt. Kampen mot det skadelige skjønnhetspresset burde jo nettopp vært en politisk oppgave.

Gjennom nettverket Ungdom mot retusjert reklame har vi i Rød Ungdom sammen med andre ungdomsorganisasjoner tatt saken i egne hender. Vi har gjort det som burde vært en offentlig oppgave, nemlig merket den retusjerte reklamen med en advarsel. Tilbakemeldingene vi har fått etter at vi har vært rundt med advarselsplakater, har utelukkende vært positive. Ungdom som skriver til oss sier selv at de føler seg bedre når de blir klar over at modellene på reklameplakatene er retusjerte. Da blir det lettere å forstå at det reklamen formidler er unaturlige og uoppnåelige idealer som man ikke kan måle seg med.

Selv om det er bra at Det Nye har et bevisst forhold til hva de formidler, er det tvilsomt at alle andre kommersielle aktører kommer til å gå i spissen for å redusere skjønnhetspresset. Det er derfor Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet må på banen. Vi har flere ganger tidligere utfordret likestillingsminister Solveig Horne, uten å få svar. Nå er vi lei av å vente, og lei av å ikke bli lyttet til. Har Horne i det hele tatt lest rapporten hennes eget departement bestilte? Det Nye har gjort sitt. Hva vil Solveig Horne gjøre?

Politiske ungdomsorganisasjoner som deltar i denne spalten: Unge Venstre, Grønn Ungdom, Fremskrittspartiets Ungdom, Sosialistisk Ungdom, Rød Ungdom, Unge Høyre, Senterungdommen, AUF, KrFU, Ungdom mot EU og Europeisk Ungdom.

Øhn Mehlen er leder i Rød Ungdom.

Elleve svar om sjødeponi

FØRDEFJORDEN
TINE SUNDTOFT

Regjeringens tillatelse til sjødeponi i Førdefjorden har skapt engasjement og debatt – blant annet her i Ny Tid. La meg svare på noen sentrale påstander knyttet til vedtaket.

Som klima- og miljøminister har jeg vært tydelig på at det skal stilles strenge miljøkrav knyttet til gruvedriften.

Jeg mener også at konsekvensene for naturen er grundig utredet. Miljødirektoratet har anbefalt å gi utslippstillatelse.

Her er mine svar på noen av de meste sentrale spørsmålene i saken:

Er vedtaket i strid med vannforskriften som gjennomfører EUs vanndirektiv?
Nei. Forholdet til vannforskriften er grundig vurdert. Klima- og miljødepartementet mener vedtaket ikke er strid med vannforskriften. Dette er drøftet i punkt 4.6.7 i vedtaket.

Er vedtaket i strid med naturmangfoldloven § 5?
Forholdet til naturmangfoldloven § 5 er grundig vurdert. Departementet mener det er liten sannsynlighet for at deponeringen vil føre til at forvaltningsmålet i naturmangfoldloven ikke nås for artene blålange, pigghå, ål og kysttorsk.

Når det gjelder de truete artene pigghå og blålange, finnes disse langs hele kysten. De er først og fremst truet som følge av overfiske. Miljødirektoratet mener det er liten sannsynlighet for at deponeringen får negative effekter for bestandsutviklingen av disse artene.

Deponiet vil heller ikke ramme gyteplasser for kysttorsk direkte. Strøm- og spredningsberegninger viser at restmasser ikke vil komme inn i Redalsvika, som er det nærmeste gytefeltet for kysttorsk.

Vil gruvevirksomheten bruke miljøgifter som slippes ut i fjorden?
Nei. Det er ikke gitt tillatelse til å bruke miljøgifter.

Vil giftige partikler spre seg i fjorden?
Det er lav risiko for at partiklene sprer seg utenfor deponiområdet.

Vil fjorden bli fylt av tungmetaller?
Utlekking av tungmetaller i restmassene vil være ubetydelige, siden konsentrasjonen av tungmetaller i massene er lav. Konsentrasjonen av tungmetaller i restmassene vil være omtrent de samme som i de naturlige sedimentene i Førdefjorden.

Konsekvensene for naturen er grundig utredet.

Vil alt livet på fjordbunnen dø?
Det meste av bunnlivet i Førdefjorden kommer ikke til å påvirkes av gruvevirksomheten. Det er det som lever på bunnen i selve deponiområdet (ca. 3 km2), som vil gå tapt i de årene deponering pågår. Når deponeringen er over, vil det dannes nytt liv på bunnen i deponiområdet innen ti år.

Har kravene i utslippstillatelsen ikke noe å si? Dersom selskapet bryter kravene, kan de bare fortsette som før?
Selskapet er forpliktet til å følge de strenge kravene. Dersom selskapet bryter kravene i utslippstillatelsen, vil bestemmelsene i forurensningsloven om reaksjoner og sanksjoner komme til anvendelse. Det vil eksempelvis kunne bety at de må stanse virksomheten til de har brakt den i tråd med vilkårene i tillatelsen.

Er landdeponi bedre enn sjødeponi?
Det er ikke mulig å si noe generelt om dette. Både deponi i sjø og på land har miljøkonsekvenser. Dette må vurderes konkret i den enkelte sak. I Engebøfjellet er det vurdert flere alternativer til sjødeponi, men ingen av alternativene på land vurderes å være miljømessig bedre enn sjødeponi.

Er det uvanlig å bruke sjødeponi?
I dag er det sjødeponi ved syv bergverk/gruver i Norge. Disse er underlagt miljøkrav, men kravene til gruvevirksomheten i Engebøfjellet er de strengeste som er gitt. Det er få land som har deponi til havs og i fjorder, men det er også få land som har den samme topografien som i Norge.

Ble Miljødirektoratet overkjørt i denne saken?
Miljødirektoratet har anbefalt Klima- og miljødepartementet å gi utslippstillatelse til Nordic Mining ASA. Departementet har lagt direktoratets faglige vurderinger til grunn i vår utslippstillatelse.

Ble Miljødirektoratet presset til å ta en ny vurdering av saken, der de også tok hensyn til arbeidsplassene?
Miljødirektoratet ble i brev av 15. oktober og 15. desember 2014 bedt om å gi en anbefaling til departementet om, og på hvilke vilkår, en eventuell utslippstillatelse etter forurensningsloven burde gis. I tråd med forurensningsloven har direktoratet i sin anbefaling foretatt en avveining av miljøulempene sett i forhold til samfunnsmessige fordeler av tiltaket, og anbefalt at departementet gir tillatelse til virksomheten.

Sundtoft er Klima- og miljøminister. postmottak@kld.dep.no.

Korrupsjonsrisikoen i gjenoppbyggingen av Nepal

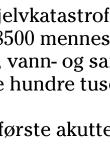

IDEALISTEN
GRO SKAAREN-FYSTRO

Jordskjelvkatastrofen i Nepal har tatt minst 8500 menneskeliv, mange flere er skadet, vann- og sanitær anlegg er ødelagt, og flere hundre tusen hus må gjenoppbygges.

Den første akutte nødhjelpsfasen går mot slutten, samtidig som det lange gjenoppbyggingsarbeidet har startet. Det internasjonale samfunnet har respondert med store tilskudd til nødhjelps- og oppbyggingsarbeidet i landet, og det er helt avgjørende at disse pengene går uavkortet til de formålene som pengene ble gitt til.

Korrupsjon er en utfordring i denne sammenhengen, og går spesielt hardt utover ofrene i katastrofen. Krisesituasjoner forsterkes når hjelpen reduseres eller ikke når frem. Og selv om misbruk av litt penger ikke alltid synes direkte i regnskapene til nødhjelpsaktørene, er det dramatisk for de personene, familiene og landsbyene som rammes. Problemstillingen er svært relevant for Nepal nå.

Trenger hjelp. Nepal preges av fattigdom, svake samfunnsinstitusjoner og politisk korrupsjon, og rangeres på 126. plass av 175 land i Transparency Internationals korrupsjonsindeks. Offentlig sektor og de politiske partiene er de svakeste institusjonene i TIs rangering av korrupsjonsutsatte sektorer i Nepal. Strømmen av store pengesummer til ressurssvake økonomier hvor institusjonene er ødelagt, øker risikoen for maktmisbruk. I tillegg er det ofte organisatoriske utfordringer ved iverksettingen av hjelpeprogrammene, samt press fra giverne på å bruke pengene raskt.

Selv om landets myndigheter sammen med FN må sitte i førersetet for responsen til jordskjelvkatastrofen, vil de også trenge hjelp til å sikre en koordinert respons med åpenhet om pengebruken. Det er viktig at alle giverland støtter opp om en slik tilnærming.

Åpenhet viktig. Statsministerens nødhjelpsfond i Nepal er opprettet for å kontrollere innsamlede pengestrømmer slik at de blir strategisk administrert etter hvor behovene er størst. Det er imidlertid svært bekymringsfullt at det er så lite åpenhet og muligheter til innsyn i styringen av dette fondet. Kritikerne frykter en politisering av nødhjelpen, hvor enkelte grupper favoriseres selv om de ikke nødvendigvis tilhører gruppene som trenger hjelpen mest.

En slik åpenhet vil ha god preventiv virkning på de som forsøker å profittere på krisesituasjonen.

Den nasjonale Transparency-avdelingen i Nepal er tydelige i denne kritikken. De tar til orde for at pengebruken må ansvarliggjøres overfor mottakerne. Mottakerne av bistanden må informeres og engasjeres, sånn at de kan bidra til å sørge for at den brukes som den skal og at mislighold rapporteres. Transparency International Nepal sier at myndighetene må forplikte seg til å redegjøre for og publisere hvordan pengene brukes, og benytte alle kanaler for å nå folk i Nepal – selv i områder som er vanskelig tilgjengelig. Samtidig bør all nødhjelp og bistand til gjenoppbygging rapporteres gjennom et sporingssystem ledet av FN.

Transparency International Nepal foreslår videre at nettsiden for statsministerens nødhjelpsfond må bidra til åpenhet om pengestrømmene og fungere som en referanse for oppdatert og korrekt informasjon. Organisasjonen gir konkrete anbefalinger om spesifisering av hvordan donasjonene bør reflekteres på denne nettsiden – med navn på giver og form for bistand oppgitt.

Videre må det rapporteres i detalj hvordan pengene har blitt brukt – med geodata for fordelingen av hjelpen og tydelige regnskaper. Transparency International foreslår også at det etableres et varslingssystem online for rapportering av misligheter. En slik åpenhet vil ha en god preventiv virkning på de som forsøker å profittere på krisesituasjonen, og det vil bidra til å bygge tillit til at pengene brukes på riktig måte.

Nulltoleranse. Norske myndigheter støtter nødhjelpen og bistanden til gjenoppbyggingen av Nepal med 130 millioner kroner. Pengene blir hovedsakelig kanalisert gjennom frivillige organisasjoner, FNs nødhjelpsfond (CERF) og Den internasjonale Røde Kors-føderasjonens Nødhjelpsfond (DREF).

Norske organisasjoner er generelt sett svært profesjonelle og godt forberedt på ulike risikoer som møter dem – inkludert korrupsjonsrisiko. Av den grunn håper Transparency International Norge at organisasjonene får den økonomiske støtten de trenger for å utføre sitt livsviktige arbeid.

For at det skal bli mest og best mulig humanitær hjelp for de ressursene som settes inn, er det viktig at organisasjonene praktiserer nulltoleranse for korrupsjon og foretar de rette vurderingene når dilemmaene melder seg. Det kan eksempelvis være krav om bestikkelser til myndighetene for å få resultater. Det er fristende å sette regelverk til side i slike situasjoner, men det lønner seg ikke – verken for ofrene eller for organisasjonene som må bære det fulle ansvaret når misligheter blir oppdaget. Vi oppfordrer derfor organisasjonene til praktisere nulltoleranse for korrupsjon, følge regelverk og sine selvpålagte antikorrupsjonsprogrammer, og være bevisst på og justere programmene dersom de ikke tjener hensikten.

Skaaren-Fystro er spesialrådgiver i Transparency International Norge. gskaaren@online.no.

Ukeavisen NY TID – internasjonal orientering siden 1953 | Postadresse: Dronningens gate 16, 0152 Oslo www.nytid.no

Abonnement og kundeservice:
tlf: 450 20 044 (også sms)
e-post: abo@nytid.no
web: www.nytid.no/abonnement

Abonnementpriser, inkl web (hver onsdag)
6 måneder 790 kr (24 utgaver)
12 måneder 1450 kr (48 utgaver)

Bare digital utgave web/pdf:
6 måneder 559 kr
12 måneder 999 kr

Annonser/løssalg:
Nicolai Moland, markedssjef
tlf 978 70 927, nicolai@nytid.no
annonse@nytid.no
(annonsefrist hver fredag kl 12.00 for uken etter)

Line Fausko, kommunikasjonsjef [abonnement]
tlf 930 18 855, line@nytid.no abo@nytid.no

Layout: Christine Betten / Truls Lie

Trykk: Nr1 Trykk, Lillestrøm

Ny Tid mottar midler fra Norsk kulturråd og Fritt Ord. Ny Tid arbeider etter Redaktørplakaten, Tekstreklameplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg urettmessig omtalt, bes kontakte redaksjonen. PFU er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund.

Utgiver: Ny Tid & Orientering AS
Organisasjonsnummer: 995 498 480 MVA

Journalister og bdragsytere:
Carima Tirillsdottir Heinesen, [40592018, carima@nytid.no], Dag Herbjørnsrud [91695916, dag@nytid.no, i perm.]

Torbjørn Tumyr Nilsen, Øystein Windstad, Eilif Swensen, Hans Erik Næss, Kristian Bjørkdahl, John Gustavsen, Mikkel Berg-Nordlie, Nosizwe Baqwa, Bjørn Stendahl, Lasse Takle og Torild Skar

Faste filmkritikere:
Kjetil Røed, Endre Eiksaa Larsen, Brita Møystad Engseth, Eirik Smidesang Slåen, Aleksander Huser

Korrespondenter
Mumbai, India: Joe Ekker. Rio, Brasil: Runa Tierno. Gaza, Palestina: Ahmad Al-Kabariti. Moskva, Russland: Elena Milashina. Harare, Zimbabwe: Ethel Kabwato. Kairo, Egypt: Hana Afifi. Teheran, Iran: Najmeh Mohammedkhani

Redaksjonsråd:
Alexander Harang (fredsbevegelsen), Vigdis Lian, John Y. Jones (Networkers), Ketil Magnussen (Oslo dokumentarkino), Truls Gulowsen (Greenpeace), Ingeborg Moa (Norsk fiolkehjelp), Rolf A. Vestvik (Agenda), Erland Kiøsterud (forfatter), Paal Bjelke Andersen (forlegger), Kenneth Korstad (Deichman), Alexander Carnera (forfatter, København), Torild Skard (forfatter), Sarah Prosser (Partnership for Change), Audun Lindholm (Vagant), Hedda Langemyr (Norges fredsråd), Marielle Leraand (Rødt)

Kritikk

Vampyr på nye veier

A Girl Walks Home Alone At Night
Manus og regi: Ana Lily Amirpour,
foto: Lyle Vincent

Ana Lily Amirpours første spillefilm er et strålende eksempel på vampyrfilmens evne til stadig å fornye seg – og kanskje dermed leve evig.

FILM

ALEKSANDER HUSER

Ingen annen undergruppe av skrekksjangeren har avstedkommet så forskjelligartede historier og uttrykk som vampyrfilmen. Blant de beste eksemplene i de siste årene er Tomas Alfredson *La den rette komme inn* (2008), basert på romanen av John Ajvide Lindqvist. Denne svenske filmen var vel så mye en poetisk-realistisk oppvekstskildring fra en forstad til Stockholm tidlig på åttitallet, som den var en skrekkfilm. Men ikke desto mindre var den en vampyrfilm. Tidligere i år viste norske kinoer den new zealandske *What We Do in the Shadows* (2014), som er en svært morsom og forfriskende liksomdokumentar om et bofellesskap av nettopp vampyrer. Verdt å nevne er dessuten den greske filmen *Norway* (2014); en raritet med stort kultfilmpotensial som utspiller seg på Athens alternative utelivsscene på åttitallet, og som handler om en vampyr som må danse så ikke hjertet hans stopper – og hans møte med noen comeback-klare nazister. Forhåpentlig vil *Norseman* etter hvert være mulig å se på norske festivaler eller cinemateker, for de spesielt interesserte som utvilsomt finnes der ute.

Ikke overraskende var også Jim Jarmusch' forsøk på vampyrsjangeren *Only Lovers Left Alive* fra 2013 av det utradisjonelle slaget, slik hans *Dead Man* (1995) og *Ghost Dog: The Way of the Samurai* (1999) ikke var noen typiske western- eller samuraifilmer, henholdsvis.

«Save the cat.» Ana Lily Amirpours mørkt humoristiske spillefilmdebut *A Girl Walks Home Alone At Night*, som for tiden er Månedens film på Cinemateket, føyer seg med stilsikker elegance inn i denne rekka av nyskapende vampyrfilmer. Samtidig har den et visst slektskap nettopp til nevnte Jarmusch, men det skal vi komme tilbake til om litt.

Selv om handlingen utspiller seg i den fiktive iranske byen Bad City, er filmen en amerikansk produksjon, innspilt California med eksiliranere i rollene. Vi introduseres for den James Dean-aktige Arash, idet han i filmens anslag tar seg av en katt han kommer over – muligens som en *tongue in cheek*-referanse til hollywooddramaturgiens mantra om å la hovedkarakteren redde en katt for å vinne publikums sympati. (I så fall har Amirpour tenkt i noenlunde samme baner som Coenbrødrene da de de benyttet den samme konvensjonen, som ikke nødvendigvis er bokstavelig ment, med en viss ironi i *Inside Llewin Davis* (2013) – en film som ellers brøt med normen om en sympatisk og aktivt handlingsdrivende hovedkarakter.) Dette kan rime med at Arash er vel så mye av en antihelt som en klassisk protagonist. For eksempel er han ikke fremmed for å selge dop, til tross for at han selv strever med en sprøytenarkoman far.

Skateboard og chador. Både Arash og faren lever under den strenge pisken til langeren og halliken Saeed, som tidlig i filmen tar Arash' lekre 50-tallsbil i betaling for narkogjeld faren har opparbeidet. Andre fremtredende karakterer er en nysgjerrig gutt i Arash' nabolag, samt en av Saeeds prostituerte og ikke minst en mystisk, ung kvinne som beveger seg rundt i skyggene – og som skal vise seg å være en vampyr. Om vi skal holde oss til dramaturgisk terminologi, får vi vite dette i første akts avsluttende vendepunkt, hvor hun utfører et dråp på en måte som avslører filmens sjangertilhørighet. Den mystiske jenta, som ikke har noe navn i filmen, er for øvrig den første vampyren jeg kan huske å ha sett med hijab – eller med chador, for å være korrekt. Trolig er det også første gang jeg ser en vampyr på skateboard, selv om hun ikke benytter det like ofte som hodeplagget.

Under det religiøse sjalet har jenta for øvrig en stripete hipstergenser, som hinter om hennes lidenskapelige forhold til musikk – som karakteren åpenbart deler med filmskaperen selv. Amirpour har nemlig bakgrunn som både DJ og musiker, og lar det musikalske lydsporet spille en svært viktig rolle i filmen. Hennes markante og stemningsskapende bruk av fengende og mer eller mindre ukjente låter (fra både Iran og andre land) fører tankene først og fremst til Tarantino på 90-tallet, med også til Nicolas Winding Refns *Drive* (2011).

Vampyrene representerer en slags overlegne rovdyr som tar livet av andre arter for å ta til seg næring – ikke helt ulikt oss mennesker.

Filmens formspråk ligger riktignok tettere opp til Jim Jarmusch', som jeg har vært inne på tidligere. I likhet med flere av hans tidlige filmer er *A Girl Walks Home Alone At Night* filmet i kontrastfullt svart-hvitt, med mange scener hvor karakterene knapt sier noe mens kameraet holder seg i ro på stativet. Etter hvert som en slags kjærlighetshistorie oppstår mellom jenta og Arash, i stor grad gjennom delte (og til dels magiske) musikkopplevelser, kan man dessuten få klare assosiasjoner til de (musikk-)elskende vampyrene Adam og Eve i *Only Lovers Left Alive*.

Intertekstualitet. *A Girl Walks Home Alone At Night* er imidlertid en postmoderne cocktail av intertekstualitet og populærkulturelle referanser, som peker til langt flere enn Jarmusch. Her kan man se spor av Sergio Leones westernfilmer og ane hint av Frank Miller og Robert Rodriguez' *Sin City* (2005) og av David Lynch. Ikke først og fremst Lynch' velkjente surrealisme (selv om *Eraserhead* (1977) spøker litt i bakgrunnen), men mer hans lek med klassiske narrative figurer. I Amirpours film har man ikke bare vampyren, som i seg selv er en mytologisk skikkelse, men også et øvrig karaktergalleri i utstrakt grad bestående av filmatiske arketyper. Disse kombineres med ulike elementer av amerikansk ungdomskultur fra 50-tallet, slik man blant annet kjenner den fra *Rotløs ungdom* (1955), samtidig som Amirpour også synes å spille på iransk filmhistorie.

Men etter all denne «navnedroppingen» skal det også sies at Amirpour blander alle disse ingrediensene i et uttrykk som til syvende og sist oppleves som hennes eget. Faktisk.

De sensuelle rovdyrene. At vampyrfilmer har vist seg å være mer mangfoldige enn andre horror-subsjangre, har trolig en sammenheng med at de eviglevende blodsugerne kan symbolisere og tematisere så mye mellom himmel og jord. Vampyrer er sensuelle, sanselige og sofistikerte, samtidig som de er monstre. Mytologien dreier seg selvfølgelig om menneskets drøm om evig liv – både på godt og ondt. Ofte tar disse fortellingene opp smerten ved å måtte se alle rundt seg dø, mens man selv er dømt til å leve videre. Med andre ord tematiseres også ensomheten, som gjerne beskrives som en ummålelig følgesvenn i den evigvarende tilværelsen. Vampyrene er dessuten en slags junkier, slik for eksempel Albert Ferrara portretterte dem i *The Addiction* (1995). Som udødelige skapninger er de åpenbart overnaturlige, men de følger også noen av naturens lovmessigheter: Vampyrene representerer en slags overlegne rovdyr som tar livet av andre arter for å ta til seg næring – ikke helt ulikt oss mennesker.

En viss feministisk vrede kan leses inn i fortellingen, da vampyren synes å konsentrere sin blodtørst om menn som hater eller mishandler kvinner.

A Girl Walks Home Alone At Night er ikke like opptatt av alle disse elementene, og godt er sannsynligvis dét. Tydeligst tematiserer den ensomheten, som til en viss grad preger alle filmens karakterer – ikke minst vampyren selv, som er den som står utenfor og betrakter. Filmen er imidlertid også en kjærlighetshistorie om to outsidere som finner hverandre, og følgelig bryter ut av ensomheten – om enn kanskje bare for en begrenset tid.

Feminisme og postmodernisme. Tittelen er heller ikke uten en viss ironi, all den tid den gir inntrykk av en jente i fare – men egentlig er det jenta som utgjør livsfaren. Videre kan en viss feministisk vrede leses inn i fortellingen, da vampyren synes å konsentrere sin blodtørst om menn som hater eller mishandler kvinner. «Vær en snill gutt,» sier hun innstendig til den unge gutten under et nattlig møte. Muligens er det ment som en trussel om fatale konsekvenser dersom han ikke gjør som hun sier.

Man skal ikke se bort fra at filmen på et allegorisk plan ønsker å si noe om Iran, men dette fortolkningslandskapet har ikke jeg tenkt å bevege meg ut i. Den iransk-amerikanske Amirpour er født i Storbritannia, og for meg fremstår hun som en såpass postmoderne filmskaper at formen muligens er rikere enn innholdet er dypt – uten at dette nødvendigvis er negativt. Og hun har uansett laget en fabel som fascinerer og fengsler.

Sikkert er det også at manusforfatter og regissør Ana Lily Amirpour er et svært spennende filmtalent, som med sin første spillefilm demonstrerer vampyrmytens evne til å leve videre i nye og særegne fortolkninger.

A Girl Walks Home Alone At Night vises som Månedens film på Cinemateket i Oslo fremt til slutten av juni.

alekshuser@gmail.com

FILMNOTISER

Vil boikotte israelsk festival

Filmskapere som Ken Loach, Mike Leigh og Peter Kisminsky har oppfordret kinokjedene Odeon og Curzon til å droppe visninger under en israelsk filmfestival som åpner denne uken. Den engelsk-israelske film og tv-festivalen Seret 2015 åpner torsdag. I et brev til The Guardian har over 40 kunstnere og filmskapere gått sammen om å uttrykke sin skuffelse over festivalen. Videre hevder de at den israelske staten promoterer festivalen og støtter den økonomisk.

«Ved å støtte denne festivalen, undergraver kinoene samtidig oppfordringene fra det palestinske sivilsamfunn om å sanksjonere mot Israel fram til landet følger internasjonal lov, og ender sin ulovlige okkupasjon av Palestina, diskriminering mot palestinere,» heter det i brevet. Videre hevder initiativtakerne at støtten som gis festivalen gjennom den israelske ambassaden i London skaper en direkte tilknytning mellom israelsk politikk og festivalen.

«Ved å dra fordeler av penger fra den israelske staten, er kinoene med på et stille samtykke for Israels voldelige forhold til det palestinske folket. Denne typen samarbeid er ikke akseptabelt,» heter det i brevet.

Kjøper spill

Norsk filminstitutt har kjøpt inn 17 norske spill til innkjøpsordningen for spill, som har vært tilgjengelig for gratis nedlastning for alle norske bibliotek som ønsker det siden 1. mai i år. Over 150 biblioteker har alt benyttet seg av ordningen den første måneden. Bakgrunnen for ordningen er ønsket om at flere norske barn, unge og voksne får muligheten til å bli godt kjent med det rike utvalget av spill som lages i Norge.

Spillene til bruk i bibliotek er for iOS, Android, PC og Mac, og inneholder både eldre, nyere og prisvinnende spill – som Among the Sleep, Drømmefall Kapitler og Teslagrad, samt barnespill som Vennebyen, Kaptein Sabeltann på nye tokt og Hokus Pokus Albert Åberg.

Ikke virkelighetstro

Flere norske skuespillere er med i filmen om hopplegenden Eddie «The Eagle» Edwards.

Den britiske skihopperen som ble en kulthelt på slutten av 80-tallet, skal ha blitt advart mot at den stjernespekkede filmen ikke akkurat blir en biografisk film basert på virkeligheten, men snarere består av «90 prosent påfunn».

«Jeg har blitt advart om at kun ti til femten prosent er basert på mitt liv,» bekrefter Edwards, som selv skrapte sammen penger til å leve videre i nye og særegne fortolkninger.

A Girl Walks Home Alone At Night *vises som Månedens film på Cinemateket i Oslo frem til slutten av juni.*

alekshuser@gmail.com

FILM

Korte filmer, lange samtaler

GRIMSTAD

I juni samler store deler av filmbransjen seg i Grimstad for å vise frem, se og diskutere kortfilm utover de sene nattetimer.

ENDRE EIDSAA LARSEN

Vår måte å tilnærme oss film på er strukturert av skillelinjer og merkelapper, av ord som bærer med seg mange innskrenkende konnotasjoner. Derfor overser man for eksempel John Hyams' «reboot» av *Universal Soldiers*-serien – en ginstrende inspirert horrorvisjon i en tid stappfull av ibux, kroppsbygging og bioteknologi. Derfor setter man ofte ukritisk «originalverket» over «nyinnspillingen». Og derfor gir man ikke *kortfilmen* den oppmerksomhet den fortjener.

Ordet «kortfilm» har det nok enda verre enn begrepene «reboot» og «nyinnspilling». Selv om vi stadig vekk ser korte filmer, ikke minst på nett, tror jeg selve begrepet «kortfilm» stadig *lider*. På et denotativt nivå navngir det bare en viss varighet på en film. I utgangspunktet er det med andre ord *en helt åpen kategori* for filmatiske uttrykk. Likevel plages det av en rekke negative konnotasjoner.

Kanskje er dette en av grunnene til at mange Grimstadbeboere holder seg unna kulturhuset i byen under den årlige Kortfilmfestivalen. Det er nemlig ikke til å komme bort fra at Kortfilmfestivalen i Grimstad er en rimelig bransjeintern festival. Det er ikke det at det ikke er en inkluderende, lysten og brisen atmosfære under festivalteltene, i solen og i de mørke salene (der solen ofte blir med inn), men det er filmbransjen som dominerer Grimstads torg og puber disse dagene i juni.

De årene jeg har vært på festivalen har jeg fått inntrykk av at Grimstads alminnelige beboere gjerne titter innom under festivalens åpningsseremoni på grunn av et celebert besøk, men så forsvinner de. Slik sett kan de minne om noen av bransjemennesker, som ankommer festivalen og forsvinner like raskt som deres film har blitt vist. *Inn – klapping fra salen – og ut.*

Pause fra produksjon. Andre er til stede – enten de er på jobb eller tar seg fri fra jobb – for å se og diskutere film inn i de sene nattetimene. Den sittende regieringen (og den forrige) ser ikke i tilstrekkelig grad verdien av slike *forum* for filmkultur, men sammen med Cinematekene, filmklubbene og andre sosiale filmtiltak, representerer festivalene et vitalt møtested for filmatisk refleksjon og inspirasjon. Kortfilmfestivalen i Grimstad er viktig fordi den samler flere grenser av en bransje, og skaper en lavterskelarena der folk kan møte hverandre og utveksle erfaringer, og der filmskapere, journalister og formidlere kan tenke om sin praksis og drikke øl sammen – en kombinasjon man ikke skal kimse av.

Det kan bli hedonisme, det skal man ikke stikke under en stol. Noen lar dessuten festivalen bli en narsissistisk performance, en ren nettverksbygger, et boblende mingleledd i et mekanisk produksjonsjag. Men Kortfilmfestivalen *tilrettelegger* i det minste for at man kan ta en liten pause fra produksjonen sin og tenke om sitt virke. I sitt ofte uavlebeskuende interessefelt og sin ofte reaksjonære estetikk, har norsk filmkultur godt av slike forum for å tenke om hva man driver med.

Utover visninger tilrettelegger arrangørene for en slags sommerlett teoreitenkning på torg og selbåter, i kulturhus og bakgårder, og gir kortfilmen en oppmerksomhet den sjelden får: en oppmerksomhet som forholder seg til kortfilm *på dens egne premisser*.

Kortfilmfestivalen er et av de få stedene der kortfilm forstås og diskuteres som et selvstendig, enhetlig *verk* – og ikke bare som et øvningsledd i en karriere.

Kortfilmen ses gjerne ellers som en «smakebit», en «øvelse» før den glamorøse langfilmen. Det ligger en merkelig stråleglans rundt den lange fiksjonsfilmen. Kortfilmen synes ikke bare å mangle denne stråleglansen – den virker å *mangle* noe mer generelt. Der fiksjonsfilmen banker seg selv på brystet, som en eller annen stolt gorilla, titter kortfilmen hodet sitt frem og spør om noen vet om dens eksistens – som et unnselig blåskjell. Kortfilmfestivalen er et av de få stedene der kortfilm forstås og diskuteres som et selvstendig, enhetlig *verk* – og ikke bare som et øvningsledd i en karriere. Her kan kortfilm være stolt av seg selv, og diskuteres som et fullverdig uttrykk.

Kunstfeltet og filmbransjen. De siste årene har man sett at filmskapere fra kunstfeltet har blitt mer synlig i det vi kaller filmbransjen. Det har vært en tendens til at de mest spennende filmene kommer fra folk med kunstfaglig bakgrunn. Dette er ikke så rart med tanke på den formmessige og historiske bevisstheten man kultiverer på kunstakademiet.

Under årets festival, som foregår mellom 10. og 14. juni, rettes et fokus på Pier Paolo Pasolini – som Cinemateket i Oslo nylig viet et retrospektiv – som nettopp var en kunstner som kom til filmen med bakgrunn i en annen kunstart. Da Pasolini lagde sin første film (*Accattone*) var han allerede en respektert forfatter i Italia. Camilla Chams vil i foredraget «Den poetiske filmen» snakke om hvordan Pasolinis overgang fra litteratur til film ikke kan «betegnes som noe definitivt brudd, men snarere som en forlengelse av [hans] poetiske praksis.»

Festivalen retter også fokus på andre med en essayistisk-poetisk tilnærming til filmskaping, som Anne Haugsgjerd, Eric M. Nilsson og Gustav Deutsch. I *Opp ned er alt abstrakt … Sa pappa* (2014) går Haugsgjerd i dialog med maleriene til sin far, og kjemper for å gi dem et forlenget liv. Gustav Deutsch beskriver sin Edward Hopper-baserte *Shirley – Visions of Reality* (2014) som en «dialog mellom maleri og film». Deutsch er en av de mest interessante aktørene i den østerrikske avantgardefilmen. I den fantastiske *found-footage*-filmen *Film ist. (1-12)* (1998-2002), som han selv kaller «en tabláfilm om filmmediets fenomenologi», driver han en slags sanselig-diskursiv tenkning om filmens rolle som kunstart og vitenskapelig teknologi. I Grimstad kan du møte Deutsch og Hanna Schimek, en multimediakunstner som har samarbeidet med Deutsch over flere tiår.

Anja Breien er en annen filmessayist som gjerne går i dialog med andre kunstarter. Hun er også viet et spesialprogram. Det er også Torill Kove, som lager svært personlige animasjonsfilmer. Hun har satt sammen et program med filmer som har inspirert henne – deriblant Osvaldo Cavandolis *Streken* (1971), Wendy Tilbys *Strings* (2010) og Bert Gottschalks *Bildfenster/Fensterbilder* (2007). Sistnevnte er en *found-footage*-film som blir vist på 35mm, med musikk av Schubert. Å la filmskapere kuratere inspirasjonskilde-program er ofte svært fruktbart, da det setter filmer i uventet kontakt med hverandre.

Fra Gustav Deutschs *Shirley – Visions of Reality* (2014)

Vi lever i en tid der mer ser og produserer ekstremt mange «levende bilder», men der de sosiale rommene for å tenke om disse uttrykkene er truet av en grov formidlingspolitisk perspektivløshet.

Jeg håper disse spesialprogrammene blir besøkt av de norske og internasjonale filmskaperne som har filmer med i konkurranseprogrammet. Noe av det viktigste med Kortfilmfestivalen i Grimstad er å vise frem nye filmer og «stemmer» i den norske filmkulturen, og å gi ny norsk kortfilm og dokumentar en visningskontekst som gir dem en respekt og oppmerksomhet de fortjener. Men for en sunn filmkultur er det også helt essensiell å se og diskutere en historie av uttrykk.

Under fjorårets festival ble forbindelsen mellom «kunstfeltet» og «filmbransjen» diskutert; i år ser det ut til at man retter et spesielt fokus på filmskapere som krysser kategorier, som går i dialog med ulike kunstarter, og der film blir en måte å tenke kritisk på. I en norsk sammenheng, der filmskapere ofte synes å betrakte verden som et *dramaturgisk råmaterial*, snarere enn å se den som noe å undersøke og tenke over, er det mye å hente i møter med filmskapere som Deutsch, Breien, Nilsson, Haugsgjerd, Kove og Pasolini – filmskapere som jobber kritisk og eksperimenterende med det sistnevnte kalte «virkelighetens skriftspråk».

Vi lever i en tid der man ser og produserer ekstremt mange «levende bilder», men der de sosiale rommene for å tenke om disse uttrykkene er truet av en grov formidlingspolitisk perspektivløshet. I denne virkeligheten fremstår Kortfilmfestivalen i Grimstad som et viktig sosialt forum, der korte filmer får lange samtaler.

endreeid@gmail.com

Kort om kortfilm

GRIMSTAD

Når den 38. kortfilmfestivalen i Grimstad starter onsdag, vil en stol stå tom til ære for festivalens æresgiest som sitter fengslet i Russland. «Det er viktig at etablerte filmfestivaler forsvarer filmskapere utsatt for forfølgelse,» sier daglig leder for kortfilmfestivalen.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN

Fra 10. til 14. juli arrangeres årets kortfilmfestival i Grimstad. Festivalen, som arrangeres for 38. gang, har i år valgt å fokusere på den italienske filmskaperen og forfatteren Paolo Passolini.

«I år falt det seg naturlig å rette fokus på Pasolini i forbindelse med markeringen av at det er 40 år siden han ble drept. Hans Petter Blad har kuratert våre Pasoliniprogrammer, som gjennom samtaler og film visninger belyser Pasolinis politikk, poesi og praksis,» sier Kamilla Svingen, daglig leder i kortfilmfestivalen, til Ny Tid.

Kortfilmfestivalen ble grunnlagt i 1978 som en motkultur til den etablerte norske filmbransjen og et monopolistisk NRK. Den første Kortfilmfestivalen ble arrangert på Røros. «I starten var festivalen tydelig i sin opposisjonsrolle,» forteller Svingen. «Tidligere var festivalen også i større grad alene om sitt publikum. Nå merkes det at det er mer enn hundre filmfestivaler i Norge. Det er viktig å følge med på hva behovet for festivaler er, og klare å holde seg aktuell,» sier hun.

Totalt 54 norske kortfilmer, 35 internasjonale kortfilmer, 10 norske dokumentarer og 28 norske musikkvideoer konkurrerer om priserne, som utdeles under seremonien i Grimstad kulturhus på lørdag.

«Festivalens overordnede mål er å fremme kortfilm og dokumentarer til flest mulig. I år ønsker vi å vise bredde. I programmet finner du alt fra smalere kunstprogrammer til populærkulturelle arrangementer. Dette er en filmfestival for alle som interesserer seg for film og kultur – ikke bare for filmnerder,» sier Svingen.

I FENGSEL: Filmskaperen Oleg Sentsov har sittet fengslet i ett år.

Dette er en filmfestival for alle.

Fengslet gjest. Til festivalen kommer også den russiske filmskaperen Olga Zhurshenko med filmen *Release Oleg Sentsov*. Den ukrainske filmskaperen Oleg Sentsov har sittet fengslet i Russland i ett år for sine protester mot Russlands invasjon av Ukraina. Sentsov, som er alenefar til to barn, er blant annet kjent for filmen *Gamer* fra 2011. I 2014 ble han arrestert, etter sigende fordi han var mistenkt for å planlegge terror. Sentsovs skjebne har engasjert filmmiljøer over hele verden, og Kortfilmfestivalen markerer sin solidaritet med filmskaperen ved å la en av stolene i salen stå tom gjennom hele åpningen. Slike markeringer er viktig, mener Svingen. «Det er utrolig viktig at etablerte festivaler står frem og forsvarer filmskapere som utsettes for fengsling og forfølgelse. Og når situasjoner så fjernt fra våre standarder forekommer i et av våre naboland, er det ekstra viktig at man markerer sitt standpunkt i saken,» sier hun. «Festivalen er også medlem av European Film Academy, som fronter denne saken overfor Russland. Så det er både riktig og viktig at vi tar tak i dette.»

carima@nytid.no

Kritikk

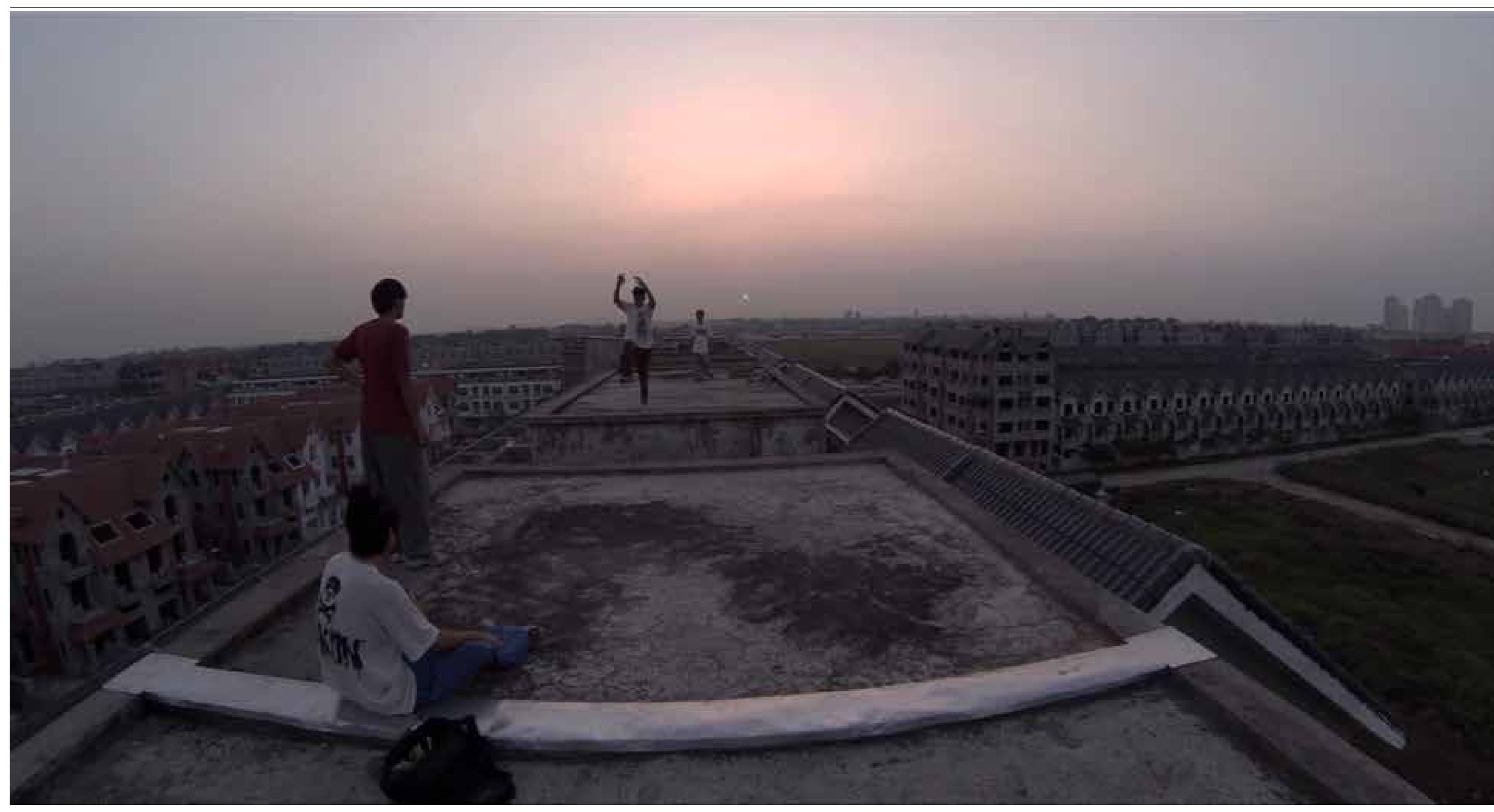

Filmatisk freerunning

I forgot!
Regi og foto: Eduardo Williams

Man trenger ikke å drømme seg bort for å unnslippe byens tetthet, kaos og eksos – man kan klatre opp i bygninger og hoppe rundt på tak.

DOKUMENTAR

ENDRE EIDSAA LARSEN

I det som kalles *parkour*, *freerunning* eller *l'art du déplacement* (bevegelseskunst) handler det om å leke, hoppe og strekke seg ut av hindre i urbane og naturlige omgivelser. For Sébastien Foucan, som etablerte begrepet «freerunning» i dokumentaren *Jump London* (2003), handler det også om å overføre den kroppslige akrobatikken og smidigheten til ens holdninger og mentalitet. Foucan har påpekt det frigjørende og naturlige ved denne «bevegelseskunsten»: «For barn er det instinktivt å se sine omgivelser som en mulighet for lek og selvutfoldelse gjennom kreativ fysisk aktivitet. Samfunnet burde fremdyrke denne naturlige oppførselsen i stedet for å motarbeide den når barn vokser opp.» Foucan mener også at *freerunning* kan fungere positivt for mennesker som lever i vanskelige omgivelser, slik som konfliktsoner. Dedikasjonen, styrken og tøyeligheten som kreves for å klatre opp en høy vegg, kan komme godt med i møte med forskjellige former for slit, nød og urettferdighet.

Argentineren Eduardo Williams' *I Forgot!* (2014) er ikke en dokumentar om *freerunning* – det er en dokumentar *som* «freerunner». Hva filmen handler om, er egentlig ganske uklart, men den har kvaliteter som sammenfaller med dette begrepet. Kan film være en «bevegelseskunst» som strekker seg forbi hindre? Dette nesten irriterende abstrakte spørsmålet dukket først opp ved filmens slutt, idet den foretar et spenstig formgrep. Men mer om dette senere. Først: Hva er det denne dokumentaren vil si?

Uklarhet og klaustrofobi. Gjennom et observerende kamera følger vi noen unge vietnamesere som er på jobb, som sitter i trapper og snakker om livet, som går på turer blandt frukttrær, som kjører mopeder og som klatrer i forlatte bygninger. Det synes å være en hovedperson her: en ung mann som strever med å holde humøret oppe i et eksosfylt byliv preget av stressende småjobber. Men vi får minimalt med informasjon, og Williams hopper fra scene til scene uten markører som forteller oss hvor vi er, hvilken tid vi befinner oss i, og hvorfor vi befinner oss her og der. Filmen er ikke bare fragmentarisk og uklar på et narrativt, tematisk og strukturelt nivå, men også rent visuelt: Menneskeansikter har en tendens til å «druknes» av byens neonlys, mørke bakgater, støv og blendende sol. Og når vi sitter på mopeder i fart, er ikke bare veiene trange og trafikken kaotisk, men regnet treffer oss rett i kameralinsen.

Som i Williams' tidligere film, *Could See a Puma* (2011), handler det ikke om å gi oss informasjon og oversikt over en situasjon eller virkelighet, men om å vise oss hvordan mennesker lever i relasjon til et landskap som klynger seg fast til dem.

Could See a Puma, en gåtefull fiksjonsfilm, er satt i et slags økologisk krisescenario, og kan gi assosiasjoner til de apokalyptiske, livsforlatte landskapene fra *Ivans Barndom* (Andrei Tarkovskij, 1962) og *Satantango* (Béla Tarr, 1994). Filmen er i farger, men landskapets mismodighet gjør at den *føles* som en sort-hvitt-film. I de ødelagte omgivelsene vises likevel menneskene som ganske lekende, lattermilde og tilpasningsdyktige. Verden ser ut til å ha gått under, men de fortsetter å drikke seg fulle, snakke om kommunikasjonsvansker, gå spaserturer i gjørme, og ta bilder av venners tatoveringer.

I *I forgot!* fremstår byen (det er usagt hvilken by vi befinner oss i) som et tettpakket, støvfylt, støyende, forurenset, dunkelt og stresset sted, der menneskene av og til finner «frisoner» og legger strevet bak seg ved å klatre eller spise frukt i frodige omgivelser. Williams' vidvinkelobjektiv gir innstillingene en krummet form som likner «fiskeøye-estetikk». Disse bildene bretter ikke ut en verden, men gir inntrykk av at byen krummer seg klaustrofobisk om menneskene.

Filmatisk friløping. Ved filmens slutt følger Williams en gjeng unggutter (er hovedpersonen blant dem?) som kjører ut av byen og *freerunner* i forlatte bygninger. Tyngdekraften og den harde betongen er påtakelig, og risikoen for fall er tydelig til stede når guttene hopper fra vindu til vindu. Etterpå ler de nervøst og lettet. Williams kamera har en kroppslig tilstedeværelse; det står der på betongen iført joggesko og oppfører seg som et forventningsfullt vitne, *involvert* i det som skjer.

Bildene bretter ikke ut en verden, men gir inntrykk av at byen krummer seg klaustrofobisk om menneskene.

Etter en stund har guttene klatret helt opp på hustakene. Vi ser en stor by ligge som en tung og ruvende bakgrunn for deres lek og sprell. Fra et fugleperspektiv, som ser ut til å ha funnet det høyeste punktet, ser vi ned på kroppene som hopper rundt. Nå er ikke tyngden bare påtakelig; det er som om vi trekkes ned mot bakken – som om bildene selv er rammet av tyngdekraften. Men så, plutselig, letter vi – kameraet *hopper opp i himmelen*.

Williams' kamera har gjennom hele filmen tilpasset seg menneskenes bevegelser: Vi har sittet på mopeder i fart, løpt inn i bakgater og dykket i havet. Men nå tar det helt av – nå foretar kameraet sin egen *freerunning* og sier farvel til menneskenes begrensninger.

Mens vi flyr høyt der oppe i himmelen og ser ned på byen, hører vi gatestøy og stemmene fra guttene som forblir låst til hustakene. Lyd og bilde er fjernt fra hverandre, men samtidig simultane. Kameradronen foretar sin klønete, ristende «akrobatikk» der oppe over menneskene, som står under og styrer den. Dette siste må vi for øvrig bare anta – kameraet kjører sitt eget løp nå, og menneskene er ingen steder å se. Mens vi flyr over byen, hører vi følgende kommentarer fra takene:

«Kommer han tilbake?»
«Hold maskinen.»
«Jeg føler porene mine utvide seg.»
«Jeg kan ikke se noe.»
«Ikke kast det.»
«Jeg kan ikke se noe.»
«Jeg så det.»
«Den vil treffe noen i hodet.»
«Vi kan se hele skikkelsen til personen.»
«Se!»
«Blir du med ned for å pisse?»
«Piss her.»

Williams' film har en form som ikke står så fjernt fra denne fragmenterte og uklare ordvekslingen. Regissøren slår meg som en urban mystiker som søker en poetisk-observasjonell *freerunner*-dokumentarisme som ikke helt vet hvor den er på vei. Kameraet på slutten av *I forgot!*, som overrasker oss i sin plutselige trossing av tyngdekraften, og som kaster hele filmen inn i en ny sfære (åpningen under havet, blant dykkere, får plutselig en ny betydning), bærer løfter om en filmskaper som søker filmatiske «frirom». Tiden vil nok vise hva disse «frirommene» består av, og om de vil ha en virkning utover å være lekne påfunn i dronenes tid.

endreeid@gmail.com

Ukens dokumentarfilm for våre lesere: *I Forgot*

http://dafilms.com/voucher/
passord: 7bNYZdC5

Fiender under samme tak

Mandariner
Manus og regi: Zaza Urashadze,
foto: Rein Kotov

Kammerspillet *Mandariner* tegner et enkelt og tydelig bilde av krigens essens – en hvilken som helst krig, egentlig.

FILM

ALEKSANDER HUSER

Den estisk-georgiske spillefilmen *Mandariner* utspiller seg i Kaukasus-provinsen Abkhasia i 1992, under konflikten som fulgte etter at de russiskstøttede abkhaserne krevde selvstendighet fra Georgia. I området bodde det en del estlendere, og når folk i stor skala forlot provinsen på grunn av urolighetene, reiste mange av disse til sitt nylig frigjorte opprinnelsesland.

Krigen på trappene. Filmen introduserer oss for den eldre tømreren Ivo og hans nabo Margus som eier en mandarinplantasje – begge estlendere i en langt på vei forlatt liten by. De frykter at krigen snart skal stå på deres dørstokker, men Margus ønsker å høste årets mandariner før han flykter til Estland. Ivos familie har allerede reist, men selv er han mer ambivalent til å forlate hjemmet sitt – og ønsker uansett å hjelpe naboen med mandarinhøstingen først.

Så dukker de militære opp, først i form av to kaukasiske leiesoldater som kjemper for Abkhasias frigjøring. De lar Ivo og Margus være i fred – men rett etter at de har begitt seg videre, blir de angrepet av tre georgiske soldater. Etter sammenstøtet finner de to gode naboene den ene kaukaseren i live, og gir ham nødvendig pleie i Ivos hus. Ivo og Margus bestemmer seg for å begrave de fire døde soldatene – men oppdager så at også en av de georgiske soldatene har overlevd, om enn med alvorlige skader. Dermed tar de også denne soldaten til seg, og innlosjerer ham i rommet ved siden av den ikke fullt så hardt sårede motstanderen.

I sin takknemlighet over å ha blitt reddet, lover leiesoldaten han ikke skal skade georgieren så lenge han befinner seg i Ivos hus. Ikke desto mindre er han fast bestemt på å hevne sin falne kamerat og ta livet av georgieren så snart sistnevnte beveger seg utenfor den mer eller mindre nøytrale frisonen. Men etter hvert som de to fiendene tilbringer tid under samme tak, utvikler de gradvis en viss respekt for hverandre.

En generell krig. *Mandariner* er ingen kostbar produksjon med store slagscener, men et slags kammerspill som tegner et bilde av krigssituasjonen gjennom et ufrivillig møte mellom noen få karakterer. Grunnideen er ikke ulik norske Petter Næss' internasjonale spillefilm *Into the White* fra 2012, som var basert på en sann historie fra andre verdenskrig om tyske og britiske flygere som søkte tilflukt i samme hytte på den norske vidda etter at deres respektive fly ble skutt ned.

Handlingen i *Mandariner* utspiller seg som nevnt i 1992, under en væpnet konflikt som varte til året etter. Etter dette har andre urolighleter i samme region jevnlig dukket opp i nyhetsbildet – noen av dem stadig aktuelle. Den georgisk-abkhasiske konflikten som utgjør filmens bakteppe, er neppe uten relevans for disse, og har dermed mer enn historisk interesse. Samtidig handler *Mandariner* – i likhet med mange andre krigsfilmer – vel så mye om krig på et generelt plan som om den spesifikke krigen den skildrer. I *Mandariner* er denne krigen for øvrig knyttet til ulik etnisk og religiøs tilhørighet, uten at dette gir handlingen noe mindre overføringsverdi til andre konflikter. Snarere tvert i mot.

I likhet med mange andre krigsfilmer handler *Mandariner* vel så mye om krig på et generelt plan som om den spesifikke krigen den skildrer.

Når dét er sagt, er film til en viss grad bundet til det spesifikke. Ikke minst på grunn av den klassiske dramaturgiens krav om at handlingen skal følge én, eller noen få, hovedkarakterer, Riktignok finnes det eksempler på det motsatte, som den gamle russiske filmskaperen Sergej Eisensteins kollektivistiske filmfortellinger *Streik* og *Panserkrysseren Potemkin* (begge fra 1925), men de langt fleste spillefilmer begrenser seg til en lite antall sentrale karakterer. Og selv om *Mandariner* er en nokså smal film av typen som snarere blir omtalt som «kunstnerisk» enn «kommersiell», er den like fullt en film som følger en klassisk – og man må gjerne si «hollywoodsk» – fortellerstruktur. Videre kan det hevdes at budskapet som formidles innen denne dramaturgiske modellen er tett – for ikke å si uløselig – knyttet til utviklingen disse individene går igjennom i løpet av filmen, noe som igjen gjør at film som fortellerform ikke er spesielt egnet til å diskutere problemstillinger av mer ideologisk eller strukturell art. Det individuelle blir viktigere enn det kollektive, i et medium som fanger det konkrete fremfor det abstrakte.

Essensen av krig. Dette kan virke mer paradoksalt enn det er, noe som trolig skyldes at de siste påstandene er i overkant grove generaliseringer som overser tilskuerens evne til å abstrahere fra det konkrete. *Mandariner* er et godt eksempel på en film som skildrer noen spesifikke skjebner i en konkret krigssituasjon, men som også forteller en historie som oppleves relevant langt utover dette. Nettopp på grunn av sin kammerspillaktige og nedstrippede setting med sine tydelige motsetninger, tegner den et klart bilde som lett kan overføres til andre (krigs-)sammenhenger, og som fanger mye av essensen av krig generelt.

Enkelt formulert dreier det seg om mennesker som settes til å kjempe mot mennesker, kan hende basert på noen høyere idealer – eller rett og slett noen motstridende oppfatninger om nasjonalitet og landområder. Underveis kan man riktignok innvende at grunnkonseptet så vel som historien i *Mandariner* står i fare for å bli *for* enkel, men dette veies langt på vei opp av et sterkt og på et vis ironisk klimaks. Så får man heller leve med at popballaden helt til slutt er litt vel over toppen.

Mandariner er ikke en film som ønsker å ta stilling til selve konflikten mellom georgierne og abkhaserne. Formen og dramaturgien gjør – som tidligere beskrevet – at den først og fremst viser krigens konsekvenser for menneskene som havner i den, og dette virker da også som den georgiske regissøren Zaza Urashadzes hovedanliggende. Gjennom filmen formidler han et humanistisk budskap om mennesker som etter hvert nærmer seg hverandre til tross for ulik etnisitet, religion og side i krigen.

Unike innblikk. Slik sett kan *Mandariner* også tjene som eksempel på at filmens fremste styrke som fortellerform nettopp er dens fokus på individer – det man kanskje kan kalle «den menneskelige faktoren». Filmmediets sterke evne til å vekke følelser hos tilskueren er naturligvis også relevant i denne sammenheng. Det skal ikke nektes for at dette ofte kan gi utslag i overdreven sentimentalitet (som vel å merke ikke er tilfelle i Urushadzes film), men emosjoner er ikke desto mindre en vesentlig bestanddel av det unike innblikket film kan gi i konkrete menneskeskjebner. Uten at dette innblikket nødvendigvis forhindrer abstrahering, generalisering eller fortolkning.

Mandariner var nominert til Academy Award (samt Golden Globe) for beste utenlandske film tidligere i år, som den første estlandske film i denne Oscar-kategorien. Prisen gikk som kjent til *Ida* av Pawel Pawlikowski, men det er likevel grunn til å tro at også *Mandariner* gikk hjem hos en del amerikanere som så den. Dens edle form for enkelhet er ettertraktet i Hollywood, og det vil ikke forundre meg om Zaza Urashadzes film får en *remake* – som trolig vil utspille seg under en helt annen krig. Med andre ord kan det bli både epler og appelsiner.

PS: *Mandariner* er distribuert på norske kinoer av Another World Entertainment. Etter mange år som videodistributør med fokus på mer eller mindre obskure kultfilmer, har selskapet så smått beveget seg over i kinolandskapet. Med denne filmen kan det virke som om de vil være et supplement til Arthaus, Tour de Force, Fidalgo og de andre byråene som importerer smalere «kvalitetsfilm». I et stadig mer kommersielt kinomarked er dette i så fall svært velkomment.

Få NY TID på døren hver onsdag for 790 kr i halvåret
Ring 450 20 044 eller mail abo@nytid.no

LITTERATUR

Når et kjemperike faller

Eugene Rogan: *The Fall of the Ottomans. The Great war in the Middle East, 1914-1920*. Penguin Random House. 485 sider.

Både velbalansert og anekdotekrydret fortelling om Det ottomanske rikets endelige fall.

BOK

AV HENNING NÆSS

Eugene Rogan er doktor i orientalske studier ved universitetet i Oxford, og har tidligere utgitt boken *Araberne,* som også er utgitt på norsk. Denne gangen er det Det ottomanske (eller det osmanske) riket han skriver om – om det enorme imperiets siste år frem til undergangen og tapet under første verdenskrig, og den nasjonale katastrofen dette innebar. «Riket falt i større grad for en fredsprosess enn for selve krigen,» skriver forfatteren.

Hellig krig. Det ottomanske rikets innblanding i krigen gjorde at konflikten utviklet seg til første verdenskrig. I 1908 sto riket overfor en av sine største kriser: Den ottomanske armeen i Makedonia i den sårbare Balkan-regionen hadde reist seg til opprør, og krevde et eget selvstendig styre etter konstitusjonen av 1876. Sultan Abdul Hamid II ble tvunget til å inngå politiske kompromisser med maktene. Men straks dette var gjort – og han hadde åpnet for frie valg som inkluderte regionene – møtte riket en enda større trussel: trusselen fra Russland. Russland så på seg selv som overhodet i den ortodokse kirken. Russerne ønsket å kontrollere de strategiske områdene ved Bosporusstredet og Dardanellene, som utgjorde en viktig forbindelse til Svartehavet og Middelhavet. Russerne erklærte derfor krig med ottomanene i april 1908.

Sultanen erklærte deretter hellig krig mot Russland. Han hadde ikke tidsnok inngått avtaler med Det ottomanske rikets mer demokratiske krefter, og hans erklæring om hellig krig førte til alvorlige splittelser innad i riket – og sultanen måtte til slutt forlate kabinettet 23. juli samme år, presset som han ble av ungtyrkerne, som var samlet under partiet *Community of Union and Progress* (CUP). Dette førte igjen til den tyrkiske revolusjonen.

Splittelser. CUP bestemte seg for å beholde sultanen på tronen, men innføringen av demokratiske organisasjoner og spilleregler førte dessverre også til at riket ble svekket militært og politisk. Den 5. oktober 1908 erklærte Bulgaria sin uavhengighet fra riket. Samme år tok Østerrike-Ungarn – det vil si det Habsburgske riket – eierskapet til landområdene Bosnia-Hercegovina, og omtrent samtidig mistet Det ottomanske riket også Kreta, som ble en del av Grekenland. Riket ble delt i mange forskjellige fraksjoner som kom i opposisjon til hverandre – og en av de farligste spittelsene var den mellom Tyrkia og Armenia, som endte med at muslimske masser massakrerte tusenvis av armenere i den sørøstlige delen av området Anatolia. Pogromenes røtter hadde sitt feste i 1870, men sprang ut til å bli første folkemordet i det 20. århundre.

Krisenes sommer. For som leseren vil se: Eugene Rogan nøler ikke med å kalle utryddelsen av den armenske befolkningen for et folkemord. Den som går til denne boken for å finne støtte i det motsatte synet, og som mener at tyrkerne ikke har skyld i utrenskningene, vil ha lite å hente her.

Sommeren 1914 svingte Det ottomanske riket mellom økonomiske og utenrikspolitiske kriser. Da kronprins Franz Ferdinand ble henrettet i Sarajevo 28. juni 1914, åpnet hendelsen for alle slags allianser mellom ulike politiske partnere – og for nye og farlige politiske blokkdannelser: Frankrike ville annektere Syria, britene hadde interesser i Mesopotamia, russerne hadde interesser langs det østlige Anatolia, og grekerne hadde interesser i områdene rundt Egeerhavet. »Mot så mange fiender hadde Det ottomanske riket få eller ingen muligheter til å forsvare seg,» skriver Rogan.

De første pogromene. Boken er svært detaljert og kunne blitt tung lesning hvis ikke forfatteren hadde trukket personlige anekdoter inn i teksten. Både skildringen av slaget ved Dardanellene og skildringen av utrenskningene av armenerne gjør dessuten inntrykk.

Våren 1915 møtte Det ottomanske riket trusler fra tre fronter, og rikets totale kollaps lå nær innen rekkevidde. Mellom oktober 1914 og mai 1915 døde så mange som 150 0000 soldater i det nordøstlige Tyrkia av forskjellige sykdommer, og over 60 000 soldater døde i slaget ved Surakamis i kampen mot Russerne. Armenerne ble samtidig anklaget for dyp illojalitet overfor ottomanene – for å ha samarbeidet med russerne, for å gi opplysninger om viktige politiske strategiske stillinger til motparten – og initiativet til de første pogromene ble tatt av én sentral person: korporal Ali Riza Eti, som hadde personlige grunner til hate de kristne armenerne. Samtidig ble også etniske grekerne deportert fra riket.

Utryddelsen. I februar 1915 begynte så ottomanerne å deportere armenerne fra deler av riket. Armenerne følte seg angrepet uten grunn, og bygget opp sin egen armé uavhengig av den ottomanske armeen – noe som igjen førte til at deler av befolkningen grupperte seg i bander og opprørsgrupper. Som straff for dette ble store deler av den armenske befolkningen deportert til det sentrale Anatolia eller satt under arrest, og den 24. april ble også presten og «lysbæreren» Grigoris Balakian arrestert. Denne datoen har siden har blitt stående som den viktigste dagen i armenernes historie: Det er nemlig denne datoen som markerer begynnelsen på utryddelsen av den armenske befolkningen.

Noen ganger kaller forfatteren utryddelsen av armenerne for en massakre, andre ganger for et folkemord. Presten Grogoris Balakian kalte utrenskningene for «det armenske Golgata». Skildringen av denne personen gjør et spesielt sterkt inntrykk – han fremstår for meg som et sannhetsvitne. Han betalte 1500 gullstykker til de lokale myndighetene for å starte en dødsmarsj, med tanke på å gi seg selv rollen som et hovedvitne til utrenskningene. Han ble tils lutt rådet til å søke tilflukt i Armanusfjellene, og overlevde massakrene.

Eugene Rogan diskuterer hvorvidt massakrene var en ikke-intendert konsekvens av krigen, eller en bevisst politisk utryddelse. Han skriver: «Det er ingen tvil om at folk fra både de armenske og de assyriske gruppene hadde solidarisert seg med de ottomanske krigstidsfiendene,» men skynder seg å legge til: «Dette unnskylder på ingen måte kriminaliteten mot mennskeheten som skulle følge av dette.»

Armenerne ble angrepet fra alle hold. De var totalt ute av stand til å forsvare seg, de ble drept, voldtatt, ranet og torturert, og de få som overlevde, ble tvunget til å konvertere til Islam.

Ententemaktene fordømte åpent det ottomanske styret for massakren på armenerne. Det nye ottomanske styret etablerte så et militært tribunal for å sette de ansvarlige under tiltale etter annihilasjonen. De ønsket å unngå at det tyrkiske folket som sådan skulle få skylden for utrenskningene. Mellom januar og mars 1915 ble mange hundre tyrkiske autoriteter – inkludert unionistledere fra parlamentet og mange andre – satt under tiltale, og rettssaken foregikk helt åpent for publikum. Blant de tiltalte var Cemal Pasha, som Gergoris Balakian hadde hevdet var skyldig i massakrene på 42 000 armenere. Han ble drept den 25. juli 1922.

Fallet. At utryddelsene av armenerne siden den gang har blitt stående som den største skampletten på det tyrkiske styrets og landet historie, kan det vel ikke være noen tvil om.

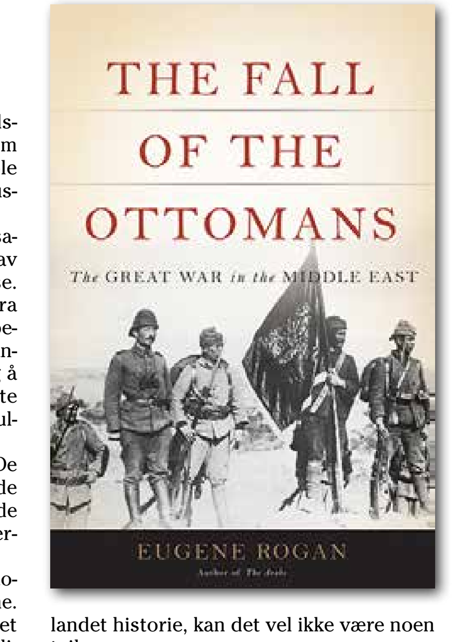

Det er en styrke ved boken at den begynner med en personlig historie, nemlig den om om onkelen til forfatterens egen bestefar og hans død ved Gallipoli 29. juni 1915. Denne mannen døde nitten år gammel. Slik blir forfatteren selv innvevd i sin egen fortelling, på en personlig og interessant måte.

Eugene Rogans bok har mange styrker: godt språk, personlige innfallsvinkler til konfliktene og en balansert fremstilling. Den kan anbefales til alle som er interessert i Det ottomanske rikets historie, og som vil ha en troverdig forklaring på hva som bidro til dette kjemperikets endelige fall.

NORDISK FILM KINO

For billettsalg, filmomtaler og åpningstider, se nfkino.no
Mrk! Ingen reservasjon av billetter. Bytting av billetter kan gjøres på en av våre kinoer senest 10 minutter før filmen starter.
www.nfkino.no

FREDAG 12. JUNI - TORSDAG 18. JUNI

COLOSSEUM 1-2-3-4
Fridtjof Nansens vei 6

Asterix: Byplanleggeren
Fr. Animasjon (1:25) Alle
lør 11:40, 13:45, søn 13:40, fre - tors 10:30

Jurassic World (2D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
fre man - tors 13:00*, 15:30, fre 14:35, man - tors 12:30, fre - tors 13:00

Bamse og Tyvenes by
Sv. Barnefilm (1:05) Alle
lør 13:40, søn 13:00 (Sal 1)

Chihiro og heksene (norske stemmer)
Ja. Familiefilm (2:05) 7 år.
fre - tors 15:50

Det elleville nøttekuppet (norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
fre 13:15, lør 11:30, søn 13:20, man - tors 10:15, lør 13:45, 15:50, søn 15:30, man - tors 15:00

Hjem (norsk tale)
Am. Animasjon (1:35) Alle.
lør 11:30, søn 13:15, fre - tors 10:15

Jurassic World (3D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
fre lør 12:00, fre - tors 15:00, fre 18:00, fre - tors 20:50, lør - tors 17:55 (Sal 1)

Mad Max: Fury Road (3D)
Am. Eventyr (2:01) 15 år
fre - tors 21:00

Pitch Perfect 2
Am. Musikal (1:55) Alle
fre - tors 18:35

San Andreas (3D)
Am. Action (1:54) 11 år
fre 17:45, lør 18:00, søn 17:40, man - tors 17:30, fre - tors 21:10

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
fre man - tors 12:30*

San Andreas
Am. Action (1:54) 11 år
fre 10:30

Spy
Am. Komedie (2:01) 15 år
fre - tors 18:20, 20:30
lør 21:00,

GIMLE
Bygdøy Allé 39

Familien Bélier
Fr. Drama (1:40) Alle
fre - tors 20:30

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
fre - tors 18:00,
lør søn tirs 15:30, tirs 13:00*

KINO VICTORIA 1-2-3-4
Ruseløkkveien 14
OBS! 18 års grense på filmer, grunnet skjenkebevilling

Alphabet
Ty. Dokumentar (1:53)
man tirs 18:00

Familien Bélier
Fr. Drama (1:40) Alle
lør søn 15:00, man tirs 18:10, fre - søn tors 17:40

Jordens salt
Fr. Dokumentar (1:50) 11 år
lør søn 20:00, man tirs 20:45, fre tors 20:20

Mad Max: Fury Road
Am. Eventyr (2:01) 15 år
man tirs 18:00, fre - søn tors 17:30

Spy
Am. Komedie (2:01) 15 år
lør søn 15:30, 18:15, man tirs 17:30, 20:20, fre tors 18:10, fre - søn tors 21:00

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
lør søn 20:20, man tirs 20:45, fre tors 20:30

Birdman
Am. Drama (1:59) 11 år
lør søn 15:00

The Second Best Exotic Marigold Hotel
Am. Drama (2:02) Alle
fre - søn tors 17:30

While We're Young
Am. Drama (1:36) Alle
lør søn 15:00, 20:20, man tirs 21:00, fre tors 20:30

KLINGENBERG 1-2-3-4
Olav V's gate 4

A Most Violent Year
Am. Drama (2:04) 15 år
lør man ons 20:00

Brødre
No. Dokumentar (1:46) Alle
fre søn tirs tors 16:00

CITIZENFOUR
Am. Dokumentar (1:54) Alle
fre - tors 16:00, man - tors 21:20

De nærmeste
No. Drama (1:46) 15 år
lør man ons 16:00

Den gode lærer
No. Dokumentar (0:45) 18 år
fre - tors 18:30

Entourage
Am. Komedie (1:44) 11 år
fre lør 23:30

Ex Machina
Am. Action (1:48) 15 år
fre søn tirs tors 18:45, lør man ons 18:30

Get Hard
Am. Komedie (1:40) 11 år
lør man ons 21:00

It Follows
Am. Grøsser (1:37) 15 år
fre søn tirs tors 21:15

Jurassic World (2D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
fre - tors 17:30, 20:30, lør søn 14:45

Mitti Na Pharol Jogiya
Pu. Familiefilm (1:55) 11 år
fre 21:30

Selma
Am. Biografi (2:08) 11 år
fre søn tirs tors 16:00

Still Alice
Am. Drama (1:41) Alle
lør man ons 16:00

Svenskjævel
No. Drama (1:40) Alle
fre søn tirs tors 20:00

The Longest Ride
Am. Drama (2:19) 7 år
fre - tors 18:30

RINGEN 1-2-3-4-5-6
Sannergata 6D

Avengers: Age of Ultron 3D
Am. Eventyr (2:22) 11 år
søn 15:15, fre lør - tors 15:00

Jurassic World (2D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
søn 13:00, fre lør - tors 11:45, 14:40, fre man - tors 12:30*

Bamse og Tyvenes by
Sv. Barnefilm (1:05) Alle
fre lør tirs tors 14:15 (Komfort), søn 15:50, man ons 14:10

Big Hero 6 (norske stemmer)
Am. Familiefilm (1:42) 7 år
lør 13:00

Det elleville nøttekuppet (3D, norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
søn 13:00

Det elleville nøttekuppet (norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
fre tors 15:45, 18:00, lør 16:50, søn man ons 16:00, man - ons 18:15, lør søn 18:15

Hjem (3D, norsk tale)
Am. Animasjon (1:35) Alle
søn 13:00

Hjem (norsk tale)
Am. Animasjon (1:35) Alle
fre tirs tors 13:15, lør 11:45, tirs 15:50, søn 15:50, man ons 11:45, 14:00(Komfort)

Insidious 3
Am. Grøsser (1:37) 15 år
fre - søn tirs tors 18:45, fre - tors 21:15, man ons 19:00 (Komfort)

It Follows
Am. Grøsser (1:37) 15 år
søn 20:30, man tirs 21:00, fre lør tors 21:10

Jurassic World (3D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
fre - tors 18:00, 21:00, søn 15:10, fre lør - tors 12:00, 15:00

Kingsman: The Secret Service
Am. Action (2:08) 15 år
fre lør tirs tors 16:00, søn 15:45, man ons 16:15 (Komfort)

Mad Max: Fury Road
Am. Eventyr (2:01) 15 år
fre - tors 20:30, søn 13:00

Mad Max: Fury Road (3D)
Am. Eventyr (2:01) 15 år
søn 18:20, lør - tors 12:00, fre lør man tors 18:15

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
fre lør tirs tors 12:00, søn 13:15 (Komfort), 18:15, lør 19:00, man ons 12:00*, man - tors 18:45

Pitch Perfect 2
Am. Musikal (1:55) Alle
fre 15:20, man - tors 16:00, lør 14:00, søn 13:15

San Andreas (3D)
Am. Action (1:54) 11 år
fre - tors 21:00

Spy
Am. Komedie (2:01) 15 år
fre - tors 17:40, 21:00, lør søn 20:30

While We're Young
Am. Drama (1:36) Alle
tirs 18:30

SAGA 1-2-3-4-5-6
Stortingsgata 28

Annie (norsk tale)
Am. Familiefilm (1:58) Alle
søn man 16:15

Asterix: Byplanleggeren
Fr. Animasjon (1:25) Alle
søn 13:45

Big Hero 6 (norske stemmer)
Am. Familiefilm (1:42) 7 år
søn 13:30

Chihiro og heksene (norske stemmer)
Ja. Familiefilm (2:05) 7 år
søn 13:00, 15:15, man 11:00, man - tors 14:15, tirs 12:30

Det elleville nøttekuppet (norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
søn 13:00, 15:50, man 11:00, man - tors 15:45, man 16:45, tirs - tors 12:00, tors 13:30

Disney Tomorrowland - A World Beyond
Am. Eventyr (2:09) 11 år
søn - tors 18:00

Eventyret om Askepott (norsk tale)
Am. Familiefilm (1:52) Alle
søn tors 16:00

Familien Bélier
Fr. Drama (1:40) Alle
man 10:30, man ons 13:00, ons 16:30, tors 13:30, 16:00

Hamari Adhuri Kahani
Hi. Drama (2:11) Forle år
søn - tors 20:45

Hjem (norsk tale)
Am. Animasjon (1:35) Alle
søn 13:30, søn - tors 15:45, man ons 13:00, tirs 13:15, 16:45, tors 11:00

Insidious 3
Am. Grøsser (1:37) 15 år
søn - tors 21:15, man 19:00, søn - tors 18:45

Jordens salt
Fr. Dokumentar (1:50) 11 år
man 13:45, tirs ons 13:30, tors 13:15

Jurassic World (3D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
søn 14:00, 17:00, 20:00, man tors 11:30, man tirs tors 14:30, man - tors 17:30, 20:45

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
man tirs 12:00, man 14:30, tirs 14:15, 16:15, ons 13:30, 16:00, tors 13:00

Pitch Perfect 2
Am. Musikal (1:55) Alle
søn - tors 18:00, 21:00

Poltergeist
Am. Skrekkfilm (1:33) 15 år
søn - tors 21:15

Skammerens datter
Da. Eventyr (1:36) 11 år
søn - tors 19:00, tors 10:30

Spy
Am. Komedie (2:01) 15 år
søn - tors 18:15, 21:00

SYMRA 1-2
Lambertseter senter

Bamse og Tyvenes by
Sv. Barnefilm (1:05) Alle
lør 11:20

Det elleville nøttekuppet (3D, norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
fre man ons 15:45, lør søn 13:00

Det elleville nøttekuppet (norsk tale)
Am. Animasjon (1:25) 7 år
lør 15:45, søn 15:30, tirs 11:30, tirs tors 16:00

Eventyret om Askepott (norsk tale)
Am. Familiefilm (1:52) Alle
lør 13:10, søn 13:00

Hjem (norsk tale)
Am. Animasjon (1:35) Alle
fre man 15:40, ons 16:00

Jurassic World (3D)
Am. Eventyr (2:10) 11 år
fre - tors 17:50, 20:50, lør søn tirs tors 15:00

Kult & Kort III
No. Familiefilm (1:05) Alle
lør 11:15

Mandariner
Ge. Krigsfilm (1:26) 11 år
tirs 13:50*, tirs - tors 21:00

Romeo Juliet Tamil Film
Ta. Komedie (2:30)
fre - man 20:30

Skammerens datter
Da. Eventyr (1:36) 11 år
tors 11:45

Spy
Am. Komedie (2:01) 15 år
fre lør man 17:50, søn 17:40, tirs tors 18:15, ons 18:20

Spesialvisninger:
*Babykino
*Seniorkino
Avvik kan forekomme.
Se nfkino.no for program

NATIONALTHEATRET
nationaltheatret.no
Tlf. 815 00 811:
Ma-fre: 9.30-18.30. Lø: 11.00-17.00.
Åpningstider billettkontor:
Ma-fre: 11.00-18.30. Lø: 11.00-18.00.

HOVEDSCENEN
VERDILØSE MENN
Av Christopher Nielsen Juni: 16-19. Aug: 8, 11, 13-15, 18, 20-22, 24, 26-29, 31.
REVISOREN
av Nikolaj Gogol I kveld kl. 19.30. OBS! Siste gang!
KLASSEN VÅR
av Tadeusz Slobodzianek. Norgespremiere 5. september.
SPKRBOX
HipHopTeaterfestival For hiphophoder og teaternerder! 9.-13/9: NATIONALTHEATRET, DRAMATIKKENS HUS, CAFÈTEATRET. Festivalpass i salg nå!
KAFKA
Av Kafka, Eia, Bouhlou og Harr. Spilles 9, 10 og 11. september.
PEER GYNT
Av Henrik Ibsen Ekstraforestillinger fra 19.9!
DYRENE I HAKKEBAKKE-SKOGEN
av Thorbjørn Egner Premiere 17. oktober.
AMFISCENEN
MORGON OG KVELD
Av Jon Fosse I kveld kl. 19.30. Juni: 11 og i nov/des.
LILLE EYOLF
Av Henrik Ibsen Juni: 12, 13. og i august/september.
SEKS ROLLER SØKER EN FORFATTER
av Luigi Pirandello. Premiere 9. september.
SOKRATES' FORSVARSTALE
Av Platon. Ekstraforestillinger fra 25.9!
HELIKOPTER
av Angela Betzien Norgespremiere 10. oktober.
JULEMIDDAG
Av Tyra Tønnessen Ekstraforestillinger fra 26.11!
TORSHOVTEATRET
DIDO + AENEAS
av Henry Purcell og Nahum Tate I kveld kl. 19.30. Juni: 11, 12. NB! Siste 3 ganger!
BAKSCENEN
TRE SØSTRE
Av Anton Tsjekhov Ekstraforestillinger fra 19/11!
MALERSALEN
Innslipp 15. min. før forest.
U(PR)ØVD
Velkommen til glam-dans og fest når Uprøvd-sesongen avsluttes med dramatikk, band og DJ! KUN 11/6 kl. 20.00.
STRATEGIER FOR EN LYSERE FRAMTID
Av Fiona Mergel Urpremiere 12. september.
INGENTING ER INGENTING
Idé og manus: Thea Stabell Urpremiere 16. oktober.

DET NORSKE TEATRET
detnorsketeatret.no
Billettluka open mån.-laur. frå kl 11. Tlf 22 42 43 44 mån.-fre. frå kl 10, laur. frå kl 11.
HOVUDSCENEN
SWEENEY TODD
av Wheeler/Sondheim. Juni: 12, 13. Aug: 14, 15, 22, 27. Sep-okt.
KALVØ
av Are Kalvø. I kveld kl 20. Juni: 10. Sep: 1, 3, 9, 13, 17 ,19 ,27, 30. Okt-des.
BRAND
av Henrik Ibsen. Juni: 11. Sep: 15. Okt: 1, 13, 21: Nov: 7.
HALVE KONGERIKET
av Kalvø / Bjørnov. Urpremiere 4/9. I sal tom 31/10.
SOLARIS KORRIGERT
av Rimbereid / Miljeteig. Premiere 16/10. I sal tom 13/11.
TONJE GLIMMERDAL
av Maria Parr. Familieframsyning. Nypremiere 6/11. I sal tom 20/12.
SCENE 2
HAMLET
av William Shakespeare. I kveld kl 19:30. Introduksjon v/Inger Merete Hobbelstad kl 18:45 i Bikuben. Juni: 10. Sep: 9, 30. Okt: 22. Nov: 19, 26.
FUGLETRIBUNALET
av Agnes Ravatn. Juni: 11, 12, 13. Aug: 15, 21, 22. Sep: 15, 18. Okt: 1, 13.
EG HEITER BENTE
av Rikke Wölck. Noregspremiere 28/8. I sal tom. 26/9.
FULLE FOLK
av Ivan Vyrypajev. Noregspremiere 8/10. I sal tom. 23/11.
KVEN ER REDD?
av Carl Frode Tiller. Urpremiere 13/11. I sal tom. 5/12.
SCENE 3
IVAR AASEN OG DET NORSKE
av Ingrid Weme Nilsen. I kveld kl 20:30. Juni: 10.
EG RINGER MINE BRØR
av Jonas Hassen Khemiri. Juni: 11, 12, 13.
HAUGTUSSA
av Arne Garborg. Aug: 26. Sep: 10, 15. Okt: 28. Nov: 11, 24.
BU BETRE
av Munksø/Mørkeby/Wisbech. Aug: 19. Sep: 4, 8, 12, 24, 30. Okt: 10.
FRÅ LANDEVEGEN
av Gjertrud Jynge. Aug: 28. Sep: 3, 23.
LUCKY HAPPINESS...
av Noah Haidle. Sep: 1, 11, 25.
DET MERKELEGE SOM...
av Mark Haddon. Okt: 16, 24. Nov: 7, 13 25. Des: 7, 9, 15.
KRAPPS SISTE SPOLE
av Samuel Beckett. Premiere 22/8. I sal tom. 23/9.
ELVA SOM DELER BYEN
av Oskar Braaten m.fl. Urpremiere 18/9. I sal tom. 27/10.
SOGA OM EGIL SKALLAGRIMSSON
av Morten Cranner. Premiere 5/11. I sal tom. 28/11.
BIKUBEN
Bikubekveld er tilbake fredag 11.sep. kl 22:30

OSLO NYE – HELE BYENS TEATER
oslonye.no
LENGE LEVE LIVET: SISTE 4 GANGER!
Billettbestilling på tlf. 22348680 man 11-16, tir-fre 9-18:30. lør 11-17. Billettservice tlf. 815 33133. Billettkontoret Oslo Nye, Rosenkrantzgt. 10, åpent man 11-16, tir-fre 9-20, lør 11-18. Billettluka Centralteatret, Akersgt.38, åpen en time før forestilling. Billettluka Trikkestallen, Torshovgt.33, åpen en halv time før forestilling. Bestilling mat og drikke: Tlf. 22422820, www.pausematogdrikke.no.
HOVEDSCENEN
Rosenkrantzgt. 10. Bill. tlf. 22 34 86 80
TEATERKONSERT MED SANGER AV LEONARD COHEN
Oversettelse sangtekster: Håvard Rem. Premiere 16/9. Siste forest. 31/10.
JUL I BLÅFJELL
av Gudny Ingebjørg Hagen. Sesongpremiere 18/11. Siste forest. 19/12.
CENTRALTEATRET
Akersgt. 38. Bill. tlf. 22 34 86 80
LENGE LEVE LIVET
- en musikal større enn Melodi Grand Prix. Av Åsleik Engmark, Askild Hagen og Jon Rørmark. I kveld kl. 19. 11/6 og 12/6 kl.19, 13/6 kl.18. Siste 4 ganger!
NILS-INGAR AADNE - EGO
Et standupshow av og med Nils-Ingar Aadne. 28/8, 29/8 og 4/9 kl.19.
SUFFLØREN
av Andreas T. Olsson. Premiere 10/9. Forsalg t.o.m. 30/9.
KJÆRLIGHETSBREV
av A. R. Gurney. 14/10 kl.19, 15/10 kl.13, 16/10 kl.19 og 17/10 kl.14.
THE LULU SHOW
av og med Hilde Louise Asbjørnsen. Premiere 19/11. Forsalg t.o.m. 4/12.
TEATERKJELLER'N
Akersgt. 38. Bill. tlf. 22 34 86 80
ALLE TIDERS!
av og med Kari Svendsen. Premiere 5/9 kl.20. 8/9 kl.13, 10/9 kl.13 og 21, 11/9 kl.21.
DØDEN GÅR OMBORD
av og med Detekteamet. Treretters middag inkludert. Billetter må kjøpes senest kl.20 dagen før forest. 25/9 kl.20, 26/9 kl.19:30, 2/10 kl.20, 3/10 kl.19:30, 30/10 kl.20 og 31/10 kl.19:30.
ÅPENT LANDSKAP
- Stilett går på akkord med arbeidslivet. Av Hanne T. Asheim. Urpremiere 8/10. Siste forest. 24/10
TRIKKESTALLEN
Torshovgt. 33. Bill. tlf. 22 34 86 80
FRI FIGUR
Internasjonal figurteaterfestival arrangert av Unima Norge. 12/6, 13/6 og 14/6. Program: Se www.unima.no.
BUKKENE BRUSE PÅ BADELAND
av Bjørn F. Rørvik og Gry Moursund. Dramatisert for dukketeater av Tine Thomassen. En samarbeidsproduksjon med Riksteatret. Premiere 2/9. Forsalg t.o.m. 10/10.
FRAVÆR
av Peter M. Floyd. Europa-premiere 24/9. Forsalg t.o.m. 9/10.

DEN NORSKE OPERA & BALLETT
operaen.no/21 42 21 21
Bill.luken man-fre 10-19 (tlf. til 16), lør 11-18 (tlf til 17)søn 12-18 (tlf stengt). Utover disse tidene er luken åpen til kveldens siste forestilling har startet. Rullestolbrukere bes melde fra om dette ved billettbest. Daglige omv. på norsk/engelsk. Operabut. åpen daglig. Se operaen.no for mer info.
HOVEDSCENEN
LA TRAVIATA
Juni: 14, 17, 18
ASKEPOTT
Juni: 10, 12, 13, 15, 16, 19, 20
MILONGA - ET NYTT BLIKK PÅ TANGO
Juni: 23, 24, 25, 26, 27
JAZZ I OPERAEN
Aug: 10 Gregory Porter/ Ole Paus & Kjetil Bjørnstad
UNGDOMSSYMFONIKERNE V/KRAGGERUD
Aug: 16
DRONNING SONJAS INT. MUSIKKONKURRANSE FINALE
Aug: 21
BARBEREN I SEVILLA
Aug: 22, 27, 31 Sep: 4, 13
DON GIOVANNI
Aug: 29 Sep: 3, 6, 1, 16
LINDESNES TREKKSPILLKLUBB I OPERAEN
Aug: 30
KATJA KABANOVA
Sept: 5, 9, 12, 14, 18, 21, 24, 28
MANON
Sept: 19, 22, 25, 26, 29 Okt: 1, 5, 7, 9, 10, 16
THE TALLEST MAN ON EARTH I OPERAEN
Okt: 3
THOMAS DYBDAHL I OPERAEN
Des: 20
SCENE 2
KOREOGRAFIHUSET
Juni: 17, 18
BACK TO BROADWAY/ OPERAWORKSHOP
Juli: 2, 4
DIE WALKÜHRE/ OPERAWORKSHOP
Juli: 3, 5
DRONNING SONJAS INT. MUSIKKONKURRANSE
Aug: 16, 17
DYRENES KARNEVAL - OSLO KAMMERMUSIKKFESTIVAL
Aug: 23
ULTIMA 2015: ØRETS TEATER: OM NATUREN
Sept: 11, 12, 13
ULTIMA 2015: UR_SOME KIND OF OPERA
Sept: 18, 19
PRØVESALEN
GRUSOMHETENS TEATER: SVANHILD
Juli: 14, 15, 16, 17, 18
JO STRØMGREN KOMPANI: KJØKKENET,
Aug: 27, 28, 29, 30

FILHARMONIEN
ofo.n
Billettservice 815 33 133
Konsertsted Oslo Konserthus
Billettluke åpen man-fre 11-17
Bestilling serier og grupper: Oslo Konserthus 23 11 31 11
Oslo-Filharmonien 23 11 60 60
Bak Notene før konsert kl 18.30 i Glasshuset
KONSERTER
FREIAKONSERTEN 2015
Leif Arne Tangen Pedersen dirigent
Audun Sandvik cello
R. Strauss Aus der Werkstatt eines Invaliden
Gulda Cellokonsert
Onsdag 10. juni kl. 19:00
FREIASALEN
MYRALØKKA 2015
GRATIS FRILUFTSKONSERT
Peter Szilvay dirigent
Ludvig Gudim fiolin
Grieg, Prokofjev, Waxman, Bull Wagner, Elgar, Ravel
Søndag 14. juni kl. 15:00
MYRALØKKA / SAGENE
BEITOSTØLEN "BITIHORN CLASSIC"
Utendørskonsert med Oslo-Filharmonien
Santtu-Matias Rouvali dirigent
Guro Kleven Hagen fiolin
Arve Moen Bergset hardingfele
Finn Bjelke konferansier
Beitostølen utendørsscene
Lørdag 8. august kl. 15:00
OPERAEN
Dronning Sonja Int. Musikkonkurranse
John Fiore dirigent
Finalekonsert
Fredag 21. august kl. 19:00
SESONGSTART
Vasily Petrenko dirigent
Tsjaikovskij Symfoni nr. 4
Torsdag 3. september kl. 19:00
SESONGSTART II VILDE FRANG
Vasily Petrenko dirigent
Vilde Frang fiolin
Brahms Fiolinkonsert
Tsjaikovskij Symfoni nr. 4
Fredag 4. september kl. 19:00
ULTIMAFESTIVALENS ÅPNINGSKONSERT
Vasily Petrenko dirigent
Steven Osborne klaver
Cynthia Millar ondes martenot
Messiaen Turangalila
Torsdag 10. september kl. 19:00
Fredag 11. september kl. 19:00
KORT & KLASSISK "SKJEBNESYMFONIEN"
Andrew Manze dirigent
Beethoven Symfoni nr. 5
Onsdag 16. september kl. 19:00
KAMMERKONSERT
MUNCH-MUSEET KLAVERTRIO
Berit Sem fiolin
Kristine Martens cello
Alexander Taylor piano
Schubert Piano trio i B-dur
Schubert Piano trio i Ess-dur
Lørdag 5. september kl. 15:00

ANDRE SCENER
DANSENS HUS NASJONAL SCENE FOR DANS
URBAN MOVES
Streetdancefestival 19.-21. juni
Sjekk www.urbanmoves.no for fullstendig program

OPPLEV OSLOS LEVENDE FANTASTISKE KULTURLIV

GI KULTUR I GAVE – KJØP ET GAVEKORT

Finn oss på: facebook.
Det Norske Teatret
Oslo Nye Teater
Nationaltheatret
Den Norske Opera & Ballett
Filharmonien

UKENS BILDE

Fra prosjektet *EASTSIDE – WESTSIDE* (2015), Anne-Stine Johnsbråten.

UKENS BILDE

Gjennom århundrer har skillet mellom rike og fattige ført til polarisering og opplevelser av manglende jenvbyrdighet. Dette reproduseres den dag i dag i skillet mellom Oslo øst og Osle vest. Hvordan er det egentlig å vokse opp i Oslo i dag? Hvordan håndterer de unge byens klasseskiller? Hvilke fordommer finnes? Hvorfor tror vi at vi er forskjellige? Er vi så forskjellige som vi tror?

ANNE-STINE JOHNSBRÅTEN, født 1983, er en selvstendig dokumentarfotograf. Bor i Oslo.
www.annestinefoto.no

Norsk fotografisk journal (NJP) er et resultat av samarbeidet med Fritt Ords stiftelse, og er en forlengelse av stiftelsens arbeid for å fremme norsk dokumentarfotografi. Formålet med denne satsingen er å styrke sjangerens vilkår i Norge, og sørge for at norske dokumentarfotografer når ut til et bredt publikum internasjonalt.
NJP nr. 2 ble lansert i bokform 8. mai, og presenterer åtte fotografer med nye prosjekter.
http://www.njp.no/

Ukens bilde presenteres av Nina Toft, billedkunstner og ene halvdel av kunstnerduoen Toft Honerud, redaktører for nettmagasinet DebrisFanzine.com.

Dramatiker til besvær – fiksjon eller virkelighet?

I et teaterlandskap der fiksjonen kritiseres og utfordres – hva får en til å dikte for å si noe om virkeligheten?

DRAMATIKK
VICTORIA MEIRIK

©AFP PHOTO/BERTRAND LANGLOIS

Norsk Dramatikkfestival feirer i år sitt 30-årsjubileum med ti utvalgte dramatikere. Sterke navn som Kathrine Nedrejord, Sara Li Stensrud, Hanne Ramsdal og Linda Gabrielsen står bak årets titler som *Brent Jord*, *Hans og Grete i Parterapi*, *Åtte minutter* og *Slipp Kongene løs i Hagen*.

Igjen har over hundre forfattere sendt inn manus som skal vurderes anonymt og velges ut av en jury bestående av teaterregissører, skuespillere og forfattere. De utvalgte dramatikerne vises under festivalen på Dramatikkens hus 12.–14. juni i år. Dette er en festival som er grunnlagt for å rekruttere forfattere til å skrive for teater.

Hvorfor dikte? Men hvorfor skrive for teater? Har vi ikke nok klassikere i kanonen til å fylle et helt teater med gjenfortolkninger og adapsjoner? Er ikke teateret et sted som tvinger frem arkaiske former og som gjentar gamle forestillinger om blant annet makt, kvinner og sosiale strukturer? Hvorfor skrive fiksjon for teateret i det hele tatt? Hvorfor ikke bare hente inn historier som fra gaten, fra reiser, fra avisene, fra naboen og fra arbeidsplassen – hvorfor ikke bare kaste ut fiksjonen og fylle teateret med det reelle?

I kjølvannet av dokumentarismens inntog i teateret gjennom blant annet teaterkollektivet Rimini Protokoll, har teaterets bruk av fiksjon blitt stilt opp som dets svakhet, ikke dets styrke. Det er som om teater i sin ytterste konsekvens har begynt å unnskylde sin form, og at skuespilleren bøyer seg i støvet av sjenanse og vil forsikre publikum om at de er klar over hvor løgnaktige de er når de står og forestiller og skaper seg foran publikum.

Mulig sannhet. I sin beste form understreker det dokumentariske teateret fiksjonens styrke i teateret. Ved å understreke bruddene i fiksjonen blir fiksjonslagene tydeligere. Utøverne som søker en større sannhetsopplevelse gjennom å være i samme tid og rom med publikum, problematiserer i bunn og grunn fiksjonens lukkede form: fraværet av fiksjonen kan altså understreke dens betydning og rolle på scenen. Men teaterets søken mot dokumentarismen er også et uttrykk for en lengsel etter at de presserende problemstillingene skal komme til orde i teateret. Det er et uttrykk for at et savn etter at endringene samfunnet – Europa – gjennomgår, skal speiles mer direkte i teksten og stykkets tematikk. Når mediebildet og informasjonsflommen ofte oppleves som manipulert, blir sannhetssøken og *det ekte* nærmest et mål i seg selv.

Hvordan oppnå dette? Kan man hente inn virkeligheten som den er, og plassere den direkte på scenen? I teateret blir søken etter det ekte og *virkelige* funnet blant ansatte i helsevesenet, korrupsjonsrammede i byggebransjen eller blant arbeidsløse i Hellas. Det er i det virkelige – blant de vanlige menneskene – den store sannheten ligger, og de blir plassert på scenen. Skuespilleren er i denne sammenhengen nærmest bannlyst som forfalskere av ærlig scenisk tilstedeværelse. I denne formen må teaterets tilgjorthet avkles og synligjøres. En oppdiktet klassisk karakter i et oppdiktet verk har ingen relevans for forståelsen av de som er rammet av krisen i Europa. Likevel kan man ikke unngå å bli slått av tanken om at alt scenisk er teater – og at dokumentarformen dermed også blir manipulerte, sceniske historier som peker mot en *mulig* sannhet, akkurat som fiksjonen gjør. Så hvor ble det av troen på løgnen og diktningen i teateret?

Hvor ble det av troen på løgnen og diktningen i teateret?

Dikt og forbannet løgn. Formen i teaterdokumentarismen får en til å tro at som blir sagt, er sant. I kraft av dette er denne formen mer effektiv for å forføre teaterpublikummet. Når dialogene er hentet fra virkeligheten, kan ingen betvile dem. Når de er basert på intervjuer, er det ingen som kan beskyldes for å lage utroverdige karakterer. Dette er ikke dikt og forbannet løgn – det er sannhet. Den tradisjonelle dramatikeren har nærmest blitt overflødig i denne formen – hvis han da ikke selv baserer seg på historier fra virkeligheten.

Det populære ordet *devising* i teateret (som direkte oversatt betyr noe sånt som «å finne opp») er en metode der skuespillere og regissør improviserer seg frem og former teksten sammen rundt et tema, en hendelse eller en begivenhet. Ordene og handlingene blir skapt gjennom leting på gulvet og gjennom skuespillerens fantasi, veiledet av regissør og dramaturg. Dramatikeren kan være tekstleverandør mer enn en premissbærer for det tekstlige uttrykket.

I både dokuteateret og i det teateret som er «devised», er dramatikerens tradisjonelle rolle utfordret. Dramatikeren står ikke lenger som premissleverandør for det dramatiske universet. I begge teaterformene har man totalt frigjort seg fra den klassiske dramatikeren.

Litterær retning. Hva ligger bak denne tendensen? Kommer det av at dramatikeren oppfattes som lukket og for nær det tradisjonelle teateret – et teater som i stor grad baserer seg på psykologisk motivert karaktertegninger og klassisk narrativ dramaturgi? Men nå har da også dramatikken selv beveget seg mye mer i en litterær retning de siste ti årene, hvor nettopp krav om karakterer og klassisk dramaturgi har blitt forlatt. Tekstene er ikke knyttet til en bestemt karakter, men kan ses som tekstflater hvor fragmenter og simultanfortellinger snarere danner et inntrykk av en karakter hos publikum. Denne tekstutviklingen har særlig påvirket kravet til skuespilleren og skuespillerfagets idé om gjennomlevelse og troverdighet. Ideen om at skuespilleren skal leve seg inn i fiksjonen for å danne et sannferdig inntrykk hos publikum, utfordres, og dramatikeren krever andre former for svar på teksten fra blant annet skuespilleren. Den psykologiske forklaringsmodellen var i sin tid en åpning for teateret, hvor større muligheter og nyere bilder av hva et menneske kunne være fikk utvikle seg. Dette ble en mulighet for å sprenge grenser for et mer troverdig teater. Men nå har denne modellen – muligens mot sin hensikt – blitt en del av reproduksjonen av stereotyper som teateret uten blygsel er med på å sementere. Dramatikere i teateret forsøker nå å utfordre den modellen, som har etablert seg som en scenisk vane. Dermed ufordrer dramatikerens skuespillerens apparat og maner til nye spillestiler. Men slik har det alltid vært: Dramatikere som Jelinek, Brecht, Beckett, Pinter, Fosse og Lygre forflytter alle de aksepterte normene for scenisk fremstilling – det er dramatikeren som mer enn noen annen i teaterhistorien forflytter teaterets grenser.

Tenkeren i teateret. I den vestlige tradisjonen er det altså oftest dramatikeren som har vært idébæreren i teateret – selv om regissøren de siste hundre årene har kjempet om definsisjonsmakten som *auteur*. Det er dramatikeren som har utfordret, endret og definert teaterets form, og dessuten også bragt inn filosofien, kritikken og debattene som skulle løftes inn på scenen. Det er dramatikeren som tradisjonelt sett har vært tenkeren i teateret, i den forstand at dramatikeren har observert og fordypet seg i teaterets vesen gjennom teaterstykkene sine, og brakt virkeligheten inn på scenen gjennom fiksjonen. Og gjennom det igjen: satt spørsmålstegn ved hvordan teateret fremstiller fiksjonen som virkelig.

Men de siste 30 årenes endringer tatt i betraktning – er dramatikeren fortsatt teaterets tenker? Eller er dramatikeren utfordret av regissøren, skuespillerkollektivet og nye retninger innen institusjonen?

De ti nye dramatikerne ved årets dramatikkfestival har alle fordypet seg i et fiktivt, teatralt univers. Vi ser at fiksjonen er strukket ut til det absurde, eller plassert utenfor tid og rom. Er det en motreaksjon til teaterets søken etter det virkelige – eller er dette dramatikerens vesen?

Sannere enn virkeligheten. Her til lands har vi klart å få frem dramatikere som Jon Fosse og Arne Lygre, som spilles over alle verdens scener. I helgen 12.–14. juni kommer flere dramatikere til Norsk Dramatikkfestival for å snakke om tekst i teateret – blant annet Martin Crimp, Polly Stenham, Dimen Abdulla, Jokum Rhode og Arne Lygre.

I et teaterlandskap der fiksjonen kritiseres og utfordres – hva får en dramatiker til å skrive seg nettopp inn i en fiksjon som er tenkt, skapt og laget, men som også skal fremstå som troverdig, spontan og levende foran et publikum? Hva er det som får en forfatter til å skrive dramatikk? Hvorfor gå til scenen? Hva er det som får noen til å skrive en dialog eller en monolog som skal fremsies foran et publikum?

Svaret på det tror jeg er dette: muligheten for at fiksjonen kan bli sannferdig. Eller som Oscar Wilde sier det: «I love acting, it is so much more real than life.» Og det er kanskje nettopp i denne bevisstheten dramatikeren fortsetter og fortsetter å ha sitt virke – i hvordan fiksjonen kan bli enda mer virkelig enn virkeligheten.

Meirik er teaterregissør og kunstnerisk leder av Norsk Dramatikkfestival.

Vi befinner oss i det 21. århundre etter Kristus. Hele Norge er erobret av bokkjedene. Hele? Nei! En liten sjappe gjør fremdeles motstand. Denne strie, ukuelige bokhandelen – Tronsmo – lar seg selvsagt ikke knekke.

TRONSMO
BØKER & TEGNESERIER

SE VERDEN GJENNOM TRONSMO

Bakgårdssalg på Tronsmo!
11. – 13. juni. Se Facebook eller tronsmo.no for mer info.

Bo Brekke og Harald Engelstad om Tron Øgrim!
Lørdag 6. juni kl. 16.00 kommer Bo Brekke til Tronsmo for å snakke om sin nye bok om Tron Øgrim! Samtale med Harald Engelstad. Velkommen!

Bo Brekke
Tron Øgrim – Det revolusjonære fyrverkeri
Aschehoug, 360 s., innb., kr. 399,-

Tron Øgrim var hyperintelligent, en allsidig kulturpersonliget, fargerik og kompromissløs. På 1960-tallet bidro USAs krigføring i Vietnam til en kraftig radikalisering blant vestlig ungdom. Maoismen inneholdt alvorlige feiltakelser som Tron Øgrim innledet sitt personlige oppgjør med allerede i 1982, men i offentligheten forble han en hoggestabbe til sin død, til tross for at han for lengst hadde forlatt AKP. Dette er historien om hans mangslungne liv.

Tore Nyseter
Velferd på avveie – Reformer, verdier, veivalg
Res Publica, 394 s., hft., kr. 329,-

Dette er den første historiske gjennomgangen av de viktigste reformene som har påvirket velferden de siste 45 år. Hvordan oppsto de? Hva slags prosesser måtte man igjennom? Og hvilke motiver gjorde seg gjeldende? Er det mulig ved en slik historisk gjennomgang å finne noen utviklingstrekk? Og hvor fast ligger idealene om den norske modellen? Gjennomgangen viser at verdigrunnlaget for vår velferdsmodell er i ferd med å endres. Bokens tema berører alle: folkevalgte, brukere og ansatte i velferdsyrkene og i utdanningssektoren.

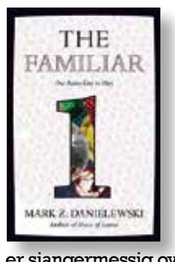

Mark Z. Danielwski
The Familiar – Volume 1
Pantheon, 880 s., hft., kr. 299,-

Fra forfatteren av House of Leaves kommer en ny og medrivende roman som strekker seg fra Mexico til Asia, fra Italia til Californa, og veksler mellom ni skjebner som alle må gjøre et forferdelig valg. I sentrum av det hele er en 12 år gammel jente, som ender opp med å endre skjebnen til alle hun treffer på, og resten av verden forøvrig. Boka er rikt illustrert og er sjangermessig overskridende, fra en standard narrativ fortelling til det poetiske og kunstneriske som presser grensene for hvordan en roman kan se ut.

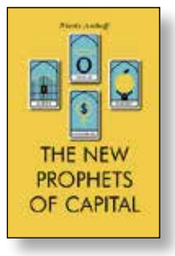

Nicole Aschoff
The New Prophets of Capital
Verso, 154 s., hft., kr. 159,-

I en verden der miljøet blir stadig mer ødelagt, ulikheten øker, og fremmedgjøring presser kapitalismen mot dens egne motsetninger, har myteskaping blitt like viktig som profitt. Inn kommer de nye profetene. I krisens stund oppstårstår en ny generasjon med velstående mytiske karakterer, som Bill Gates og Oprah Winfrey, utkledd som progressive tenkere, med det mål for øyet å gjenoppfinne det frie markedet som en løsning på samfunnets problemer.

David Foster Wallace
Den bleke kongen
Cappelen Damm, 617 s., innb., kr. 399,-

Da David Foster Wallace døde i 2008 etterlot han seg et uferdig manus til et romanprosjekt - Den bleke kongen. Dette var noe han hadde arbeidet mer eller mindre sammenhengende med siden utgivelsen av Infinite Jest i 1996. Noen måneder etter forfatterens død i september 2008, gikk agenten hans gjennom det som fantes av etterlatte papirer. På skrivebordet fant hun en sirlig ordnet manuskriptbunke med tolv kapitler på til sammen over 250 sider. Man fant etter hvert mer materiale, og Wallaces redaktør, Michael Pietsch, begynte å sette det sammen til en mer komplett romantekst, som nå altså er utkommet. Til norsk ved Preben Jordal.

BØKER OG TEGNESERIER,
KR. AUGUSTS GT. 19 PB. 6754 ST. OLAVS PLASS, 0130 OSLO Telefon 22 99 03 99 Fax 22 11 33 74
post@tronsmo.no www.tronsmo.no

Prøv avisen gratis i tre uker.

Send sms til 450 20 044